

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Antonio
Tabucchi

Tersyüz Oyunu

Çeviri: NEYYİRE GÜL İŞİK

♥ can
öykü

Tabucchi'nin *Tersyüz Oyunu*'nu oluşturan öyküler ilk bakışta birbirinden bir hayli farklı gibidir. Öykü kişileri farklı mekânlarda, farklı zamanlarda, farklı güzergâhlarda hareket eder. Ancak yan yana getirilmiş bu dünyaların "kahraman"larını birleştiren bir nokta vardır: Bu kişilerin kendilerini çevreleyen dünyayla kurdukları ilişki; geçmişleri, bellekleri, sanrıları, hayal güçleri, düş kırıklıkları tarafından belirlenir. Tam da bu ilişki biçimi nedeniyle perspektifler yer değiştirir, görünen şeyler görmezlikten gelinir ya da olmayan şeyler varmışçasına hareket edilir.

"Hayatın önceden kestirilemeyen koşulları sonucu, belli bir şeyin 'öyle' olmakla birlikte, aynı anda başka türlü de olduğu" bir evrendir anlatılan. Yazarın bir öykü kişisine söylettirdiği gibi bir "tersyüz oyunu"dur bu: "Gerçek" denilen şeye dair bir arayışın usulca eşlik ettiği, okurun da dahil edildiği bir oyun. Ne var ki Tabucchi'nin ustaca kurguladığı belirsizlikler evreninde, bilinçli ya da bilinçsizce gerçekleşen bu arayışlarda somut ile soyut, şimdi ile geçmiş, "sen" ile "ben" giderek daha fazla birbirine doğru akar; ta ki "gerçek", çoğul olasılıklar evrenindeki ulaşılmaz konumunu alana dek.

Kapak resmi: Diego Velázquez

🔗 canyayinlari.com 🐦 twitter.com/canyayinlari 📘 facebook.com/canyayinevi

ISBN: 978-975-07-3197-6

9 789750 731976

ANTONIO TABUCCHI

TERSYÜZ
OYUNU

Il gioco del rovescio e altri racconti, Antonio Tabucchi

© 1981, Antonio Tabucchi

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Nisan 2016, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Editör: Nükhet Polat

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş

Merkezi, Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-3197-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ANTONIO TABUCCHI

TERSYÜZ
OYUNU

ÖYKÜ

İtalyanca aslından çeviren

Neyyire Gül Işık

Antonio Tabucchi'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Damasceno Monteiro'nun Kayıp Başı, 1998

Hint Gece Müziği, 2000

Ufuk Çizgisi, 2000

Gittikçe Geç Olmakta, 2002

Fernando Pessoa'nın Son Üç Günü, 2005

Pereira İddia Ediyor, 2005

Düşler Düşü, 2006

Önemi Olmayan Küçük Yanlış Anlamalar, 2006

Tristano Ölürken, 2006

Requiem, 2007

Zaman Hızla Yaşlanıyor, 2011

Isabel İçin: Bir Mandala, 2015

Yolculuklar ve Öteki Yolculuklar, 2016

ANTONIO TABUCCHI 1943'te İtalya'nın Pisa kentinde doğdu. Romanları, öyküleri, denemeleri ve oyunları ile Avrupa edebiyatının en seçkin yazarları arasında yer aldı. Fernando Pessoa'nın yapıtlarının İtalyanca basımlarının editörlüğünü de üstlendi. Kitapları kırktan fazla dile çevrildi. Bazı romanları beyazperdeye ve sahneye uyarlandı. Tabucchi, İtalya'da "Pen Kulübü", "Campiello" ve Viareggio-Répacı", Fransa'da "Prix Méditerranée", Yunanistan'da "Aristeion", Almanya'da Leibniz Akademisi'nce verilen "Nossack", Avusturya'da "Avrupa Edebiyatı için Avusturya Devlet Ödülü", İspanya'da "Hidalgo" ve Asturias Prensi'nce verilen basın özgürlük ödülü "Francisco Cerecedo" gibi saygın ödüllere değer görüldü. Avrupa'nın önde gelen gazeteleri ve kültür dergilerine yazılar yazdı. Uluslararası Yazarlar Parlamentosu'nun kurucuları arasındadır. 2012'de Lizbon'da öldü.

NEYYİRE GÜL IŞIK, Ankara'da doğdu. Yükseköğrenimini Floransa Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde tamamladı. İÜ Edebiyat Fakültesi'nde İtalyan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı ile İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyeliği yaptı. Ortega y Gasset, Italo Svevo, Blasco Ibáñez, A. Muñoz Molina, Juan Goytisolo, Leonardo Sciascia, Italo Calvino, Curzio Malaparte, Antonio Tabucchi gibi yazarların eserlerini dilimize kazandırdı. Yaşar Kemal'in *Sarısıcak* adlı kitabını İspanyolcaya çevirdi; *İspanya: Bir Başka Avrupa* adlı bir kitap yayımladı. Halen Madrid Complutense Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri veriyor.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	11
İkinci Baskıya Önsöz	15
TERSYÜZ OYUNU	
Tersyüz Oyunu	19
Casablanca'dan Mektup	39
Tiyatro	57
Cumartesi İkindileri	73
Görkemsiz Gatsby	99
Dolores Ibarruri Acı Gözyaşları Döküyor	119
Göksel Cennet	129
Sesler	157
BAŞKA ÖYKÜLER (1981-1985)	
Cheshire Kedisi	171
Avarelik	179
Olympia'da Bir Gün	193

SUNUŞ

“Öykü dediğin sevda gibidir, bir müzik yani, sen de o müziği çalan müzisyensin; çaldığın sırada müthiş bir becerin vardır, trompete ciğerinin var gücüyle üfleyen ya da arpının tellerini kendinden geçerek çekiştiren bir icracısıdır... Harika, muhteşem bir icra, alkışlar. Ne var ki tüm çalgıların ayrı ayrı notalarını gösteren partisyonu bilmezsin. Onu sonradan anlarsın ancak, çok sonradan, müzik çoktan dağılmış gitmişken.”

“Sanırım, şöyle bir şey anladım: Öyküler her zaman bizden daha büyüktür, kendimizi içlerinde öylece buluvermişiz, bilinçsizce başkişi rolünü oynamışızdır, oysa öykünün gerçek başkişisi biz olmayız, yaşadığımız öykü olur,” der Tabucchi.

Bu kitapta bir araya getirilmiş bulunan öyküler de yazarın yaşamındaki başlıca kaygıyı –açıkça ya da örtük olarak– yansıtıyor: hayatın anlamını araştırmak, belki de aslında anlamı olmayan bir şeye kişinin anlam verme çabası. O irdeleyiş sırasında olayların, kişilerin, nesnelerin *öteki yüzü*’nü yokluyor, sınıyor: bir çocuk oyununu anıştıran ama ciddi mi ciddi bir tür *varoluşsal oyun* bağlamında. Çeşitli yollardan, ayrıntıların sunduğu ipuçlarından giderek vardığı noktada *gerçek* adı verilen şeyin aslında *çelişkili bir teklik* olduğu seziliyor, üstüne üstlük somut gerçek ile düş ve sanı âleminin sınırları da kaypak mı kaypak.

Çünkü her şey aslında kendi *tersi*’ni de içerir, *öteki yüzünü* de çağırıştırır. Hüner onu sınamakta, sunduğu ipince, belli belirsiz ipliğin peşi sıra olasılığın yollarına düşmektedir. Böylece

gerçeğe ulaşılabilir – ulaşılmayabilir de, tabii. Araştırana, durumuna, bağlamına, öyküsüne göre değişir – her öykünün gerçeği kendinedir.

Öyküler vardır, konusu, olayları, kişilerinin nitelikleriyle *tersyüz* edilmeye elverir, öteki yüzünden bakıldığında aslı faslı anlaşılır, asıl gerçek öteki yüzdedir. Buradaki kimi öyküler o türden. Kimisi ise dehliz içinde dehliz, düş içinde düştür, daha öteleri sezdirir; ama oraya iletir ya da iletmez çünkü bir an gelir, köprüdür sandığımızın ucu boşluğa açılır.

Farklı öykülerde yinelenen –ve Tabucchi’nin anlatı evreninin bir değişmezi olan– o arayış ilk öykü *Tersyüz Oyunu*’nda belirleniyor. Yazar orada özyaşamından bir olayı geliştirdiğini kabul etmiştir – ya da olayı kendi *algılayış*’ını, onu kendi yaşama biçimini.

İspanya’da, yetmişli yılların Madrid’inin merkezinde başladıktan sonra Lizbon’da süren, o yılların ve yerlerin ortamını tümüyle somut ayrıntılarıyla birebir yansıtan öykünün anahtarı bir tabloda gizlidir: Prado Müzesi’nde bulunan ünlü *Nedimeler* tablosunda. Ve tablo nasıl öykünün anahtarı ise, öykü de kitabın anahtarıdır. Ve son elde Tabucchi’nin tüm evreni o anahtarda okunabilir: Tabloda aynaya yansıyan figür, yani *öteki yüz* daha ilerideki bir gerçeğe iletebilir – ya da en azından, oraya görünürdeki yüzden daha yakındır, daha fazla yaklaşılabılır.

Antonio Tabucchi Toscana’nın Pisa kentinde, 1943 yılında, Nazileri İtalya’dan sürmeyi amaçlayan Amerikan bombardıman sırasında doğmuştur; babası karısıyla yeni doğmuş çocuğunu bisiklet üstünde, kırsala, kendi babasının evine taşımıştır. (O olay kitaptaki “Cumartesi İkindileri” öyküsünün özünü oluşturan bir ayrıntı şeklinde belirir).

Yazar yüksek öğrenimini Pisa Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde yapmıştır. Öğrencilik yıllarında yollara düşmüş, yollar başka yollara yöneltmiş, derken yolculuklarından birinde, Lyon Garı’nda bir bankın üstünde rastlantı eseri bulduğu Alvaro de Campos imzalı şiir kitabı kendisine bilmediği bir ufuk açmış, yaşamına yeni bir yön vermiştir. Tabucchi, o takma adın ardında gizlenen Portekizli yazar Fernando de

Pessoa'yı aslından okuyabilmek amacıyla, Portekizceyi öğrenecek, giderek Portekiz kültürüne, topraklarına tüm varlığıyla yönelecek, özellikle Lizbon kentine tutkuyla bağlanacaktır. Buradaki öyküde şiirsel bir anlatımla resimlenen Pessoa'nın Lizbon'una.

Tabucchi'nin yaşamı ondan sonra orta İtalya ile Portekiz arasında bölünmüştür. İlk Bologna Üniversitesi'nde öğretim üyesi olmuş, ardından son zamanlarına değin Siena Üniversitesi'nde Portekiz dili ve edebiyatı dersleri vermiştir. 1985-1987 yılları arasında Lizbon'daki İtalyan Kültür Merkezi'nin yöneticiliğini yapmıştır. Bir Portekizli kadınla evlenmiş, 2004'te bu ülkenin yurttaşlığını da almıştır.

2012'de Lizbon'un Cruz Roja Hastanesi'nde hayata gözlerini yummuştur, aynı kentte, Fernando Pessoa'nın da gömülü bulunduğu tarihsel Prazeres Mezarlığı'nda yatmaktadır.

Tabucchi, anlatılarının çoğunda, ister kendi kenti Pisa olsun, ister gönlünün kenti Lizbon olsun, ister Fitzgerald'ın Antibes'i, ister -zamanında başarısı kuşkulu cinsiyet değiştirme ameliyatlarının uygulanmasıyla ün salmış- Casablanca kenti ya da Portekiz sömürgesi Mozambik olsun, somut yerlerden, ortamlardan, bir gündelik yaşantının sade ayrıntılarından, olaylarından, sözcüklerinden yola çıkar. Kitabın sonunda yer alan, farklı tarihsel dönemlerde yaşamış sahici yazarları konu alan öykülerinde de sonuçta aynı anlatı yöntemini uygular. Ön plandaki somutluk okurun kendini bağlamın içinde bulmasını sağlar, güvenli ve sanki tanıdık bir ortamdaymış izlenimini verir ona; oysa güvenlik duygusu aldatici, evrenin temeli kaypak-tır. Somutluk, anlatılan olgunun ardındaki belirsizliği inanılır kılmaya, dengelemeye yöneliktir. Çünkü yazarın asıl kurguladığı konu olaylar değil, onların anlatı kişilerince *algılanışı*'dır; çünkü *aslanan algıdır* - icabında bir yere iletebilecek olan da yine algı.

Yazarın başlangıçta aktardığımız sözlerindeki gibi, "gerçek başkişi" olaydır; ama olay... o nedir? Olayların nedeni, öyküye yol açan somut bireysel durumlar ise hiç açığa çıkmaz: "Tiyatro" öyküsünün bitiminde belirttiği üzere, "onları aktarmanın bu öyküye bir şey eklemeyeceğini düşünüyorum," diye sıvışır Tabucchi. Okurunu tek başına bırakır, kendisinin yalnız

kaldığı gibi: herkese kendi soruları, kendi algılayışı, kendi düş-
leri – başka düşlere kapı açan.

Yazınsal evreninin onca düşselliğine karşın, içinde yaşadığı somut ortam olan İtalya'nın güncel politika savaşımalarında kesin tavrını koymuş ve aktif rol oynamış olan Tabucchi, aydının görevini de o bağlamda, yani sorunsallaştırma doğrultusunda tanımlar:

“Aydının varsayımsal işlevinin kriz yaratmaktan çok, krize sokmak olduğunu inanıyorum: özellikle de krizde olmayan şeyleri ve kişileri, tam tersine, kendi konumlarından pek emin olanları.”

Neyyire Gül Işık
Mart 2016

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Tersyüz Oyunu'nun bu ikinci baskısına yalnızca bilgilen-dirme amaçlı şu birkaç kuru ayrıntıyı eklemek istiyorum. Kita-ba adını veren ve ruhuyla öteki öykülerin hepsini benzer bir görüş açısından biçimlendiren öykü kafamda ilk beliren öykü olmuştu, onu 1978 yazında kâğıda dökmüştüm. Son öykü olan ama kitaptaki sıralamada sonda yer almayan "Görkemsiz Gatsby" 1981 yazında kaleme alındı. Bu kitabın oluştuğu o iki tarih arasında benim o zamanki yaşantım da var. Yaşadığımız hayat ile yazdığımız kitaplar arasındaki bağlantının ne olduğunu henüz anlayamamışsam da, ilk öyküde özyaşamımdan bir yansıma bulunduğunu yadsıyamam. "Tiyatro", "Göksel Cen-net" ve "Sesler" ise bana anlatılmış olan öykülerdir. Benim olan, öykülerin başka öyküler değil de o öyküler olmasını sağlayan şey onları anlatış tarzımdır. Ayrıca başka öyküler var, onlar işit-tiğim ya da yaşadığım şeylerle görünürde hiçbir bağı olmaksızın içimden doğmuşlardı. Ama birileri olsun öbürleri olsun hepsi bir keşfe bağlıdır: Günlerden bir gün, hayatın önceden kestirilemeyen koşulları sonucu, belli bir şeyin "öyle" olmakla birlikte, aynı anda başka türlü de olduğunu fark edişime. Beni tedirgin eden bir keşifti o. Dolayısıyla, bu kitabı bana yazdıran şey şaşkınlık oldu. Aslında korku desek daha yerinde olur. Kor-ku karşısında duyulması gereken saygı, onu yazarak evcilleştir-mek gibi bir aldanmaya kapılinamı engelliyor; çünkü ruhu-mun derininde, korkunun, yapısı gereği, fırsatını bulur bulmaz gelip ısırıvereceğinin bilinci yatıyor.

Geriye ekleyecek şu kalıyor: *Tersyüz Oyunu* ilk kez

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

1981'de Il Saggiatore Yayınevi'nin *Le Silerchie* dizisinde, aziz anısını koruduğum dostum Vittorio Sereni'nin¹ isteğine uyularak basılmıştı.

1. Vittorio Sereni (1913-1983): 20. yüzyıl İtalyan yazınının başlıca şair ve yazarlarından. (Ç.N.)

TERSYÜZ OYUNU

*Le puéril revers des choses*¹

Lautréamont

TERSYÜZ OYUNU

1.

Maria do Carmo Meneses de Sequeira öldüğü sırada, ben Prado Müzesi'nde Vélazquez'in *Nedimeler* tablosunu seyretmekteydim. Bir temmuz öğlesiydi ve ben onun ölmekte olduğunu bilmiyordum. Saat on ikiyi çeyrek geçeye kadar durup tabloyu seyrettim, sonra dipteki figürün yüz ifadesini belleğime kazımaya çalışarak ağır ağır dışarı çıktım, hiç unutmuyorum, Maria do Carmo'nun şu sözleri vardı aklımda: Tablonun anahtarı dipteki figürdedir, bu bir ayna oyunudur, bir tersyüz oyunu; bahçeyi geçtim ve Puerta del Sol'e kadar otobüse bindim, öğle yemeğini otelde yedim, buz gibi bir *gazpacho*¹ ile meyve, ardından öğle sıcaklığını odamın loşluğunda atlatmak için gidip yat-tım. Saat beşe doğru telefonun çalmasıyla uyandım ya da uyanmadım, uyku ile uyanıklık arası tuhaf bir haldeydim, dışarıda kentin trafiği vızıldıyordu, odamda da klima vızıldıyordu ve benim bilincimde o, alacakaranlıkta Tejo Nehri'nin ağzında bir yakadan öbürüne giden ufak bir römorkörün vızıltısıydı, Maria do Carmo ile ben de durmuş onu seyrediyorduk. Lizbon'dan arıyorlar, dedi santral memuresinin sesi, ardından hat bağlantısının tıkırtısını işittim, bir erkek sesi, heyecansız ve kısık, adımı sordu,

1. İspanyol mutfağına özgü bir soğuk çorba çeşidi. (Y.N.)

sonra dedi ki: Ben Nuno Meneses de Sequeira, Maria do Carmo ögleüzeri öldü, cenazesi yarın saat on yedide, sizi son arzusunu yerine getirmek için arıyorum. Telefonda bir tık sesi geldi ve ben, alo alo, dedim. Telefonu kapattılar beyefendi, dedi santral memuresi, konuşma kesilmiş durumda. Gece yarısı kalkan Lusitania Ekspresi'ne bindim. Yanıma yalnız elzem birkaç parça eşyayla ufak bir valiz almış, resepsiyondan odamı iki gün süreyle tutmalarını rica etmiştim. İstasyon o saatte neredeyse ıssızdı. Kuşet rezervasyonu yapmamıştım, kondüktör beni konvoyun ta ucundaki bir kompartımana götürdü, içinde bir yolcu daha vardı, irikiyım bir bey, horul horul uyuyordu. Kısmete rıza, kendimi uykusuz bir geceye hazırladım ama öngördüğümün aksine Talavera de la Reina dolaylarına değin deliksiz bir uyku çektim. Sonra uyandım, kıpırdamadan yattığım yerden, karanlık pencereden Ekstrema-dura'nın karanlık ıssızlığını seyre daldım. Önümde Maria do Carmo'yu düşünecek uzun saatler vardı.

2.

Saudade,¹ demişti Maria do Carmo, bir sözcük değildir, bir ruh durumudur, sadece Portekizliler duyumsayabilir onu; çünkü duyumsadıklarını anlatmak için bu sözcüğü bulmuşlardır, böyle demişti büyük bir şair. Sonra da Fernando Pessoa'dan dem vurmaya başlamıştı. Akşam saat altıya doğru onu Rua das Chagas'taki evinden almaya uğramıştım, beni bir pencerenin gerisinde bekle-

1. (Port.) Melal, melankoli; bir şeyin ya da kişinin yokluğunda duyumsanan derin özlem ve üzüntü. (C.N.)

miş, Largo Camões'e saptığımı görür görmez konağın ağır kapısını açmıştı, Rua dos Fanqueiros ve Rua dos Doradores boyunca gezine gezine limana doğru inmiştik, Fernando'nun sokaklarından geçiyoruz, demişti, buralar Bernardo Soares'in en sevdiği yerlerdi, Lizbon kentinde muhasebeci yardımcısıydı, yazarın tanımıyla, "yarı dış kimliği"ydi¹, bütün o metafiziğini burada, bu berber dükkânlarında geliştiriyordu. O saatte aşağı kesim Baixa telaşlı, şamatacı bir kalabalıkla tıklım tıklım olurdu, denizcilik şirketlerinin büroları ve ticarethaneler gişelerini kapatırlardı, tramvay duraklarında uzun kuyruklar oluşurdu, ayakkabı boyacılarının ve gazete dağıtıcılarının bağrıışmaları çınlardı. Rua da Prata'nın keşmekeşine dalmış, Rua da Conceição'yu geçerek apak, hüzünlü Terreiro do Paço'ya² doğru inmiştik, işten eve dönenlerle tıklım tıklım ilk vapurlar Tejo'nun öbür yakasına doğru palamarları alırlardı. Burası artık Álvaro de Campos'un³ bölgesi, demişti Maria do Carmo, birkaç sokak içinde Pessoa'nın bir takma adından öbürüne geçtik bile.

O saatte Lizbon'un ışığı nehrin ağzına yakın beyaz, tepelerde pembemsi olurdu, 18. yüzyıldan kalma yapılar bir yağlı boya tabloyu andırırdı ve Tejo'nun sularında bin bir tekne oynayırdı. İlk iskelelere doğru ilerlemiştik, hani Álvaro de Campos'un hiç kimseyi beklememeye gittiği iskeleler, demişti Maria do Carmo ve bana "Denize Öv-

1. Fernando Pessoa, Yunancadan gelen, yazılışları aynı telaffuzları ve anlamları ise farklı olan sözcüklere işaret eden *heteronym* kavramını hayali yazarlarını betimlediği "çoklu kimlik", *semi-heteronym*'i de "yarı dış kimlik" anlamında kullanmıştır. Bernardo Soares de Pessoa'nın *semi-heteronym*'lerinden biridir; şair, en önemli düzyazı yapıtını onun adıyla imzalamıştır. (Y.N.)

2. (Port.) Saray Meydanı, bugünkü adıyla Praça do Comércio (Ticaret Meydanı). (Y.N.)

3. Fernando Pessoa'nın kullandığı bir başka *heteronym*. Antonio Tabucchi bir Paris yolculuğu sırasında Lyon Garı'nda bir bankın üstünde onun şiir kitabını bulmuştu. (Ç.N.)

gü”den birkaç dize söylemişti, hani ufak bir geminin silü-
etinin ufukta belirlediği ve Campos’un göğsünün içinde bir
çarkın dönmeye başladığını hissettiği pasaj. Alacakaranlık
kentin üstüne çökmeye başlamış, ilk ışıklar pırıldamıştı,
Tejo yanardöner yansımalarla parlıyordu, Maria do
Carmo’nun gözlerinde derin bir hüznün okunuyordu. Sen
herhalde bunu anlayamayacak kadar gençsin, senin yaşı-
dayken ben de anlamazdım; yaşamın, çocukluğumda Bu-
enos Aires’te oynadığım bir oyuna benzediği aklımdan
geçmezdi, Pessoa’nın bir dâhi oluşunun nedeni şeylerin
tersini, gerçek ve düşlenen şeylerin tersini anlamış olması-
dır, bir *juego del revés*’tir¹ onun şiiri.

3.

Tren durmuştu, pencereden ufak sınır kentinin ışıkla-
rı görünüyordu, yol arkadaşımın yüzünde apansızın ışıkla
uyanan birinin şaşkınlığı ve sersemliği vardı, polis pasapor-
tum dikkatle inceledi, ülkemize sık geliyorsunuz, dedi,
sizi bu denli ilgilendiren nesi var acaba? Barok şiiri, diye
yanıtladım. Nesi dediniz? diye mırıldandı. Bir hanımefen-
di, dedim, acayip adlı bir hanımefendi, Violante do Céu².
Güzel mi bari? diye sordu muzipçe. Kim bilir, dedim, üç
yüzyıl önce ölmüş, bütün ömrü de manastırda geçmiş, bir
rahibeymiş. Polis başını salladı, sinsi sinsi bıyığını sıvazladı,
giriş damgasını basıp pasaportumu uzattı. Siz İtalyanların
iş gücü dalga geçmek, dedi, Toto’yu sever misiniz? Seve-

1. (İsp.) Tersyüz oyunu. (Ç.N.)

2. 17. yüzyıl Portekiz barok şiirinin önemli temsilcilerinden olan bir Lizbonlu
rahibe. (Ç.N.)

rim, hem de çok, dedim, ya siz? Ben hiçbir filmini kaçırmadım, dedi, Alberto Sordi'den daha çok severim.

Bizimki kontrol edilecek son kompartımandı. Kapı gürültüyle kapandı. Birkaç saniye sonra biri perondan bir fener salladı, tren yola düzüldü. Işıklar yeniden söndü, yalnızca mavimsi bir ampul kaldı, gecenin körüydü, hayatımda nice kez yaptığım gibi Portekiz'e gariyordum¹, Maria do Carmo ölmüştü, garip bir duyguya kapılmışım, sanki yukarılarda bir yerden, bir başka beni seyreder gibiydim, bir temmuz gecesi, yarı karanlık bir tren kompartımanında, bir yabancı ülkeye giriş yapıyordum, iyi tanıdığım ve şimdi ölmüş olan bir kadını görmeye gidiyordum. Ömrümde hiç hissetmediğim bir duyguydu ve şeylerin tersiyle bir ilişkisi olduğu düştü aklıma.

4.

Oyun şöyleydi, demişti Maria do Carmo, dört-beş çocuk halka olurduk, aramızda sayışırdık, birimize ortada durmak düşerdi, halkadan istediği birini seçip ona bir sözcük önerirdi, gelişigüzel bir sözcük, örneğin *mariposa*², o da hemen sözcüğü tersinden söylemek zorundaydı ama üzerinde düşünmeden; çünkü beriki bir-iki-üç-dört-beş diye sayardı, beşte kazanmış sayılırdı ama zamanında *asopiram* demeyi becerirsen ortaya sen geçerdin, istediğin birine istediğin sözcüğü sen önerirdin.

1. Antonio Tabucchi tam bir Portekiz tutkunudur; Siena Üniversitesi'nde Portekiz dili ve edebiyatı dersleri vermiş ve iki yıl süreyle Lizbon'daki İtalyan Kültür Merkezi'nin müdürlüğünü yapmıştır. (Ç.N.)

2. (İsp.) Kelebek. (Ç.N.)

Kente doğru yokuş yukarı tırmanırken Maria do Carmo bana sürgün bir ana babanın evladı olarak Buenos Aires'teki çocukluğunu anlatmıştı, gözümün önüne varoşlarda çocuklarla dolup taşan bir avlu, hüznü, yoksul bayramlar gelmişti, her yer İtalyanlarla doluydu, demişti o, babamın eski borulu bir gramofonu vardı, Portekiz'den yanında birkaç fado plağı getirmişti, Otuz dokuz yıldı, radyo Franco'cular Madrid'i aldı diyordu, o da ağlıyordu, habire plakları koyuyordu, son aylarında onu böyle anımsıyorum, sırtında pijamasıyla koltuğa oturmuş, Hilário ile Tomás Alcaide'nin söyledikleri fado'ları dinliyor, sessizce ağlıyor, ben avluya sığıyorum, *juego del revés* oynamaya.

Akşam çökmüştü. Terreiro do Paço ıssızlaşmıştı, meydanın orta yerinde yükselen, rengi tuzlu deniz rüzgârından yeşile dönmüş tunçtan süvari heykeli saçma sapan bir şey gibi görünüyordu, gidip Alfama'da bir şeyler yiyelim demişti Maria do Carmo, *arroz de cabidela*¹ olabilir, bir Sefarad yemeğidir, Yahudiler tavuğu boğazlamazlardı, kafasını keser, kanıyla da pilav pişirirlerdi, bildiğim bir taverna var, en âlâsını yapar, beş dakikada varırız. Yorgun suratlarla dolu bir sarı tramvay ağır ağır, tungur tungur geçiyordu. Aklında ne var biliyorum, demişti, kocamla neden evlendim, neden o akıl almaz konakta oturuyorum, neden burada kontesçilik oynuyorum, o Buenos Aires'e geldiğinde şık ve nazik bir subaydı, bense melül, yoksul bir kızcağızdım, pencereden o avluyu görmeye artık dayanamaz olmuştum, o beni alıp o loşluktan, sönük ampullerle aydınlanan, radyosu akşam yemeği saatinde açılan bir evden çekip çıkardı, terk edemem onu, ne olursa olsun, unutamam ki.

1. Portekiz mutfağının etle hazırlanan özel pilavı, Brezilya mutfağında da yer alır. (Ç.N.)

Yol arkadaşım bana bir kahve ikram etme zevkini kendisine bahsedebilir miymişim diye sordu. Teklifli, güler yüzlü bir İspanyol'du, o hatta sık sık gidip geliyor-muş. Lokanta vagonunda hoş bir sohbete giriştik, duru-ma uygun, nazik, basmakalıp laflarla dolu. Portekizlile-rin iyi bir kahveleri var, dedi ama pek işlerine yaramıyor galiba, öylesine hüzünlüler, *salero*'dan¹ nasip alamamış-lar, size de öyle gelmiyor mu? Belki de onun yerine *saudade*'yi koymuşlardır, dedim ben, o da hak verdi ama kendisi *salero*'yu yeğlermiş. İnsan dünyaya bir kere gelir, dedi, hayatı yaşamasını bilmek lazım azizim. Onun ha-yatı nasıl yaşadığını sormadım, başka konulara atladık, sanırım spor falan, kayağa, dağlara bayılıyormuş, Portekiz de o bakımdan ayak atılır gibi değilmiş. Orada da dağlar bulunduğunu belirttim, oh, Sierra da Estrela, diye ünledi, şu dağ bozuntusu, yüksekliği ille iki bin metreye varsın diye tepesine anten dikmeleri gerekti. Portekiz bir deniz ülkesidir, dedim, kendini okyanusa vurmuş insan-larla dolu, dünyaya vakarlı ve kibar çılgınlar, köle tacirle-ri ve sıla hastası şairler sunmuşlardır. Ha, aklıma gelmiş-ken, diye sordu, gece sözünü ettiğiniz o kadın şairin adı neydi? Soror Violante do Céu,² dedim, İspanyolcada da adı muhteşem olurdu, Madre Violante del Cielo, büyük bir barok şair, ömrünü el etek çektiği bir dünyaya duy-duğu arzuyu yüceltmekle geçirmiş. Góngora'dan da daha iyi değildir ya, diye sordu birazcık kaygıyla. Ondan farklı, dedim, *salero*'su daha kıt, *saudade*'si daha fazla, elbette.

1. (İsp.) Neşe, şakacılık, nükte yeteneği. (Ç.N.)

2. (Port.) Gökten, cennetten gelen Rahibe Violante. (Y.N.)

Arroz de cabidela' nın tadı enfes, görünümü ise tiksindiriciydi, kocaman bir toprak tepside, yanında bir tahta kaşıkla getirmişlerdi, pişmiş kan ile şarap yoğun, kahverengi bir salça oluşturmuştu, bir dizi fiçı ile Bay Tavares'in irikuyum gövdesiyle abandığı tezgâh arasındaki masalar mermerdi, gece yarısı avurtları birbirine geçmiş bir fado şarkıcısı gelmişti, ona viyola çalan bir ihtiyarcağız ile eli gitarlı efendiden bir adam eşlik etmişlerdi, eskilerden kalma yanık, aygın baygın fado'lar söylemişlerdi, Bay Tavares ışıkları söndürmüş, kirislerin üstündeki mumları yakmıştı, geçerken uğrayan müşteriler çekip gitmiş, yalnızca müdavimler kalmıştı, lokal dumanla dolmuştu, her türkünün sonunda saygılı, görkemli bir alkış yükseliyordu, bir ses "Amor é agua que corre"yi, "Travessa da Palma"yı¹ istemişti, Maria do Carmo'nun yüzü solmuştu, ya mumların ışığından ya da fazla içtiğindendi, bakışları sabitleşmiş, gözbebekleri irileşmişti, mumların ışığı içlerinde titreşiyordu, büsbütün güzel görünüyordu gözüme, hülyalı bir tavırla bir sigara yakarak, yeter artık, demişti, gidelim, *saudade* iyi de, fazlası fazla, mide fesadına uğramamakta yarar var, Alfama mahallesi ıssızlaşmıştı, Santa Luzia'nın manzarası karşısında duraklamıştık, gür begonvillerle kaplı bir sundurma vardı, korkuluğa dayanıp Tejo'nun ışıklarını seyretmiştik, Maria do Carmo Álvaro de Campos'un "Lisbon revisited" [Lizbon'a Dönüş] şiirini okumuştı, şiirde bir kişi çocukluğundaki pencereden bakar ama artık aynı insan değildir, pencere de aynı pencere değildir; çünkü zaman insanları da nesneleri de de-

1. "Foi na travessa da Palha" kastediliyor. (Y.N.)

giştirir, otelime doğru yokuş aşağı inmeye başlamıştık, o benim elimi tutuyordu, şöyle demişti: Bak, kim bilir neyiz biz, kim bilir neredeyiz, kim bilir neden buradayız, bak, gel bu hayatı sanki tersiymiş gibi yaşayalım, örneğin bu gece, sen ben olduğunu ve kollarının arasında seni tuttuğunu düşünmelisin, ben sen olduğumu ve kollarımın arasında beni tuttuğumu düşüneyim.

7.

Aslında ben Góngora'yı pek de sevdiğimi söyleyemem, dedi yol arkadaşım, laflarını anlamıyorum, anlamak için sözlük lazım, hem zaten ben şiire yatkın değilimdir, öyküyü tercih ederim, örneğin Blasco Ibáñez, sever misiniz Blasco Ibáñez'i? Şöyle böyle, dedim, galiba benim zevkime uygun değil. Kim öyleyse zevkinize uygun, Pérez-Galdos olabilir mi? Eh, evet, şimdi daha çok yaklaştınız, dedim.

Garson kahveyi pırıl pırıl bir tepside getirdi, yüzü uykuluydu, beylere bir istisna yapıyorum, şu an lokanta vagonu saati değil aslında, yirmi escudo lütfen. Her şeye karşın Portekizliler nazik insanlar, dedi yol arkadaşım. Neden her şeye karşın diyorsunuz, dedim, düpedüz nazikler, haklarını yemeyelim.

Bir şantiyeler ve fabrikalar bölgesinden geçiyorduk, hava henüz ağarmamıştı. İlle de Greenwich saatinde olmayı istiyorlar ama aslında güneşe göre bir saat geri, hem sonra Portekizlilerin boğa güreşini hiç gördünüz mü? Boğayı öldürmezler, biliyor musunuz, torero yarım saat boğanın çevresinde şöyle bir dans eder, sonunda kolunu kılıçmış gibi uzatıp simgesel bir hareket yapar, ar-

dından arenaya boyunlarında çanlarıyla bir inek sürüsü girer, boğa sürüye katılır ve hepsi yallah eve, *olé*, şimdi sizce boğayla güreşmek sayılır mı bu? Belki daha incelikli, dedim ben, birisini öldürmek için canını almak her zaman şart değildir ki, bazen bir hareket yeter. Yok canım, dedi o, insanla boğa arasındaki düello ölümcül olmalıdır, yoksa gülünç bir pantomimden ibaret kalır. İyi de, aslında bütün törenler simgeselleştirmedir, diye karşı çıktım, bu da yalnızca kılıfını, yani hareketi sürdürüyor, bana daha soylu, daha soyut gibi geliyor. Yol arkadaşım düşüncelere dalar gibi oldu. Olabilir, dedi pek inanmaksızın, ah, bakın, Lizbon'un varoşlarına geldik, kompartımana dönüp bagajları toparlasak iyi olacak.

8.

Hayli nazik bir konu bu, senden istemeye çekiniyorduk, aramızda tartıştık, birtakım sakıncaları da yok değil, yani demek istiyorum ki başına gelebileceklerin en kötüsü sınırda giriş vizesi vermemeleri olabilir, bak, senden hiçbir şeyi gizlemek istemiyoruz, kuryeliği önce Jorge yapıyordu, FAO pasaportu olan bir o vardı ama biliyorsun ya, şimdi Winnipeg'de, bir Kanada üniversitesinde öğretim üyeliği yapıyor, henüz yerine koyacak kimse bulamadık.

Akşamın saat dokuzu, Roma'da Navona Meydanı'nda bir banktaydık. Onu süzüyordum, yüzümde bir kararsızlık ifadesi olmalıydı sanırım, ne düşüneyim bilemiyordum, belirsiz bir sıkıntıya, bir tedirginliğe kapılmıştım, hani uzun süredir tanıdığın biriyle konuşuyorsundur ve günün birinde hiç beklemediğin bir sırrı açıklamıştır ya, işte öyle.

Seni bu işe sokmayı istemiyoruz, öyle bir defalık bir şey olacak, inan sözüme, senden bunu istemek durumunda kaldığımızdan dolayı üzgünüz, bize hayır da desen dostluğumuz bozulmayacak, biliyorsun, yani kısacası, düşün üzerinde, hemen şimdi yanıt bekliyor değiliz, yalnız şunu bilesin ki bize büyük bir yardımda bulunmuş olursun.

Meydandaki kafede dondurma yemeye gittik, açıkta kalabalıktan uzak bir masa seçtik. Francisco gergin görünüyordu, galiba o da sıkıntılıydı, eğer reddetsem bile hiç olmamış gibi unutamayacağım bir şey olmadığının bilincindeydi, aslında belki de sonradan pişman olurum diye korkuyordu. Birer buzlu kahve aldık. Uzun süre sessiz kaldık, buzlu içeceklerimizi ağır ağır yudumluyorduk. Beş mektup, dedi Francisco, bir de geçen ay tutuklanan iki yazarın ailelerine bir miktar para. Adları söyledi ve benim konuşmamı bekledi. Ben sustum ve biraz su içtim. Temiz para olduğunu söylememe gerek yok sanırım, yardım istediğimiz üç İtalyan demokrat partisinin dayanışmalarının kanıtı; gerekli görüyorsan seni söz konusu partilerin temsilcileriyle bir araya getirebilirim, kendileri doğrulayacaklardır. Gerekli görmüyorum, dedim, hesabı ödedik, meydan boyunca gezinmeye koyulduk. Pekâlâ, dedim, üç gün sonra yola çıkıyorum. Elimi çabucak, kuvvetle sıktı, teşekkür etti, şimdi bak ne yapacaksın, pek kolay bir şey, bir kâğıt parçasına bir numara yazdı, Lizbon'a varınca bu numaraya telefon et, erkek sesi yanıtlarsa kapatırsın, bir kadın sesi yanıtlayana değin tekrar tekrar ara, o zaman şöyle diyeceksin: Fernando Pessoa'nın yeni bir çevirisi yayımlandı. Nerede buluşacağınızı söyler, Roma'da oturan sürgünlerle ülkelerinde kalan aileler arasındaki ilişkileri o sağlıyor.

Pek kolay olmuştu, aynen Francisco'nun öngördüğü gibi. Sınırdaki valizlerimi açtırmamışlardı bile. Lizbon'da, kent merkezinde, Trindade Tiyatrosu'nun arkasındaki ufak bir otelde inmiştim, ulusal kitaplığın iki adım ötesindeydi, candan ve konuşkan bir Algarve'li resepsiyonist vardı. Telefonu ilk denediğimde hemen bir kadın sesi yanıtlamıştı, ben de demiştim ki: İyi akşamlar, ben bir İtalyan'ım, Fernando Pessoa'nın yeni bir çevirisinin yayımlandığını haber vermek istiyordum, belki ilginizi çeker. Yarım saat sonra Bertrand Kitabevi'nde buluşalım, yanıtını vermişti, dergilerin olduğu salonda, ben kırk yaşlarındayım, saçlarım koyu renk, üstümde sarı bir elbise olacak.

10.

Nuno Meneses de Sequeira beni öğleden sonra saat ikide kabul etti. Sabah telefon ettiğimde bir uşak yanıtlamıştı, kont hazretleri şu anda dinleniyorlar, bu sabah sizi kabul edemeyecek, öğleden sonra ikide buyrun. Peki hanımefendinin naaşı nerede? Söyleyemeyeceğim efendim, özür dilerim, öğleden sonra ikide gelin, lütfen. Trindade Tiyatrosu'nun ardında her zamanki ufak otelimde bir oda tuttum, duş yaptım ve üstümü değiştirdim. Sizi ne zamandır görmüyorduk, dedi resepsiyonist, candan Algarve'li. Şubat sonundan bu yana beş ay oluyor, dedim. Ya işiniz, diye sordu, hep öyle kitaplıklarda mı? Ka-
derim bu, diye yanıtladım.

Largo Camões günlük güneşlikti, ufak meydanda şairinin heykelinin tepesine konmuş güvercinler vardı, banklarda birkaç emekli, vakarlı ve neşesiz ihtiyarcıklar, bir de askerle bir hizmetçi kız, pazar günü hüznü. Rua das Chagas ıssızdı, arada bir boş bir taksi geçiyordu, denizden esen meltem yoğun, nemli sıcağı hafifletmeye yetmiyordu. Biraz serinleyebilmek için bir kafeye girdim, kimsecikler yoktu ve ortalık kir pas içindeydi, tavanda koskocaman bir vantilatörün kanatları beyhude yere vızıldıyordu, kafe sahibi tezgâhın gerisinde uyukluyordu, bir buzlu *sumo*¹ istedim, adam elinde bir bezle sinekleri kovaladı, yorgun argın buzdolabını açtı. Yemek yememiştım, aç da değildim. Bir masaya oturdum, bir sigara yakıp saatin iki olmasını bekledim.

11.

Nuno Meneses de Sequeira beni tavanı baştan başa alçı süslemeli, duvarları iki kocaman yıpranmış duvar halısıyla kaplı, barok tarzı bir salonda kabul etti. Siyahlar giymişti, sinekkaydı traşlıydı, kel kafası parlıyordu, bir kırmızı kadife koltuğa oturmuştu, içeri girdiğimde ayağa kalktı, başıyla belli belirsiz bir selam verdi ve beni pencerenin dibindeki ufak bir sedire buyur etti. Panjurlar örtülüydü ve odaya ağır bir eski döşeme kokusu bastırmıştı. Nasıl öldü? diye sordum. Kötü bir hastalığa tutulmuştu, dedi, bilmiyor muymuşum? Başımı hayır anlamında salladım. Ne tür bir hastalık? Nuno Meneses de

1. (Port.) Meyve suyu. (Ç.N.)

Sequeira ellerini kucağında kavuşturdu. Kötü bir hastalık, dedi. Bana, on beş gün önce Madrid'e telefon etti, hiçbir şey söylememişti, konuya değinmedi bile, o zaman hastalığını biliyor muydu? Daha o zamandan çok hastaydı ve bunun bilincindeydi. Peki neden bana hiçbir şey söylemedi? Belki söylemeyi uygun görmemiştir, dedi Nuno Meneses de Sequeira, cenazeye gelmezseniz minnettar kalırım, sadece birkaç yakını katılacak. Öyle bir niyetim yoktu, diye güvence verdim. Minnettarım, diye mırıldandı ağlamaklı bir sesle.

Salondaki sessizlik elle dokunacak kadar yoğun, rahatsız ediciydi. Onu görebilir miyim? diye sordum. Nuno Meneses de Sequeira beni uzun uzadıya süzdü, alaylı bir havayla, bana öyle geldi. Mümkün değil, dedi, Cuf Kliniği'nde, orada öldü, hem sonra doktor tabutu kapatmalarını emretti, o koşullarda açık bırakılamazdı.

İzin isteyip kalkayım diye düşündüm, bana acaba hangi nedenle telefon etti, diye düşündüm, Maria do Carmo'nun son arzusu da olsa, hangi nedenle beni Lizbon'a kadar götürmüştü, kavrayamadığım bir şeyler vardı ya da belki hiçbir tuhaflık yoktu, durum sadece acıklıydı, işte o kadar, daha fazla uzatmanın yararı olmazdı. Ama Nuno Meneses de Sequeira konuşmasını henüz tamamlamamıştı, elleriyle ayağa kalkmak üzere olan biri gibi koltuğun kollarını kavramıştı, gözleri sulanmıştı ve yüzünde gergin, kötücül bir ifade vardı, belki de içinde bulunduğu sinirsel gerginlikten ötürüydü. Siz onu hiç anlamadınız, dedi, henüz çok gençsiniz, Maria de Carmo'dan çok daha gençtiniz. Siz de çok daha yaşlısınız, demek geldi içimden ama sustum. Filolojiyle uğraşıyorsunuz, ha ha, diye hafiften bir kahkaha attı, sizin hayatınız kitaplıklar, böyle bir kadını anlayamazdınız siz. Ne demek istediğinizi daha iyi anlatsanız, dedim. Nuno Meneses de Sequeira ayağa kalktı, pencereye gitti, panjurları hafifçe araladı. Kapılmış ol-

duğunuz bir yanılgıyı ortadan kaldırmayı isterim, dedi, Maria do Carmo'yu tanıdım sanıyorsunuz ama siz yalnızca Maria do Carmo'nun bir kurgusunu tanıdınız. Ne demek istediğinizi daha iyi anlatın, diye yineledim. Pekâlâ, diyerek gülümsedi Nuno Meneses de Sequeira, Maria do Carmo'nun size ne anlattığını tahmin ediyorum, New York'ta mutsuz bir çocukluğun acıklı öyküsü, İspanya İçsavaşı'nda kahramanca ölen bir cumhuriyetçi baba falan, şimdi beni iyi dinleyin sayın beyefendi, ben ömrümde New York'a ayak basmadım, Maria do Carmo büyük toprak sahiplerinin evladıdır, el bebek gül bebek bir çocukluk yaşamıştır, bundan on beş yıl önce, ben onu tanıdığımda, Lizbon'un en çok kur yapılan kadınıydı, ben İspanya'da diplomatik bir görevden dönüyordum ve ülkemize olan sevgimiz ortak yanıımızdı. Sözlerine daha da büyük bir ciddiyet vermek istercesine bir ara verdi. Ülkemize olan sevgimiz, diye yineledi, bilmem anlatabiliyor muyum. Sözcüğü ne anlamda kullandığınıza bağlı, dedim ben. Nuno Meneses de Sequeira kravatının düğümünü düzeltti, cebinden bir mendil çıkardı, sıkılmış, aynı zamanda sabırsız bir tavır aldı. Kulağınızı iyi açın, Maria do Carmo'nun pek sevdiği bir oyun vardı, ömür boyu oynadı o oyunu, aramızda anlaşarak hep oynardık. Sözünü sürdürmesini engellemek istercesine elimle bir hareket yaptım ama o sürdürdü: Siz herhalde onun *tersine* rast gelmişsiniz. Uzak bir odada bir sarkaçlı saat çaldı. Acaba siz onun *tersinin tersine* rastlamış olmayasınız, dedim. Nuno Meneses de Sequeira yine gülümsedi, ne güzel, dedi, bu Maria do Carmo'nun söylediği tümcelerden biri olabilirdi, bu varsayıma inanmak sizin hakkınız ama asılsız bir iddia, inanın bana. Alçak sesinde bir küçümseme sezinleniyordu. Sesimi çıkarmadım, gözlerimi eğmiş, halıyı seyrediyordum, bir Arraiolos halısıydı, koyu lacivert üstüne gri tavuskuşu desenli. Beni daha açık konuşmaya mecbur etti-

ğinizden ötürü müteessirim, diye yeniden sözü aldı Nuno Meneses de Sequeira, Pessoa'yı seversiniz herhalde. Çok severim, diye onayladım. O halde herhalde yurtdışında yayımlanan çevirilerinden de haberiniz oluyordur. Ne demek istiyorsunuz? diye sordum. Özel bir konuya işaret etmek istemiyorum, dedi, yalnızca şu, Maria do Carmo'ya yurtdışından Pessoa'nın birçok çevirisi geliyordu, beni anlıyorsunuz, değil mi? Sizi anlamıyorum, dedim. Beni anlamamak istiyorsunuz diyelim, diye düzeltti beni Nuno Meneses de Sequeira, beni anlamamayı tercih ediyorsunuz ve beni anlamamayı tercih etmenizi anlıyorum, gerçek denen şey öylesine nahoştur ki, dolayısıyla siz rüyaları tercih ediyorsunuz, rica ederim, beni teferruata zorlamayın, işin teferruat kısmı hep pek bayağı olur, mefhumlardan ileriye geçmeyelim.

Pencereden bir düdük sesi geldi, herhalde limana giren bir gemiydi, apansızın o geminin yolcularından biri olmayı diledim büyük bir şiddetle, Lizbon diye bilmediğim bir kentin limanına giriyor olmayı ve tanımadığım bir kadına telefon edip Fernando Pessoa'nın yeni bir çevirisinin çıktığını söylemem gerektiğini; o kadının adı Maria do Carmo'ydu, sarı bir elbise giyip Bertrand Kitabevi'ne gelecekti, fado'yu ve Sefarad yemeklerini severdi, ben bütün bunları şimdi biliyordum gerçi, fakat bir geminin küpeştesine abanmış, Lizbon'u seyreden yolcu olan ben henüz bilmiyordu, dolayısıyla ona her şey yepyeni ve aynen olduğu gibi görünecekti. İşte *saudade* buydu, Maria do Carmo'nun hakkı vardı, *saudade* bir sözcük değildi, bir ruh durumuydu. Kendi açısından, o da bir şeyin tersiydi.

Nuno Meneses de Sequeira sessizce beni gözlemlemekteydi, sakindi, tatmin olmuş gibiydi. Bugün Maria do Carmo'nun yeni yaşamının ilk günü, dedim, ona bir ateşkes olsun lütfedebilirdiniz. Başıyla belli belirsiz bir

işaret yaptı, sanki onaylar gibi, ben de zaten size tam bunu teklif edecektim dercesine, onun üzerine ben, artık birbirimize söyleyecek başka şeyimiz yok dedim, o bir çingırdağı çınlattı, kapıda çizgili ceket giymiş bir uşak belirdi, Domingos, beyefendi gidiyor, uşak bana yol vermek için kapının yanına çekildi, ha, bir dakika, dedi Nuno Meneses de Sequeira, Maria do Carmo bunu size bıraktı. Koltuğunun yanında ufak bir gümüş tepsi içinde duran bir mektubu bana uzattı, aldım, cebime soktum, eşiğe vardığımda Nuno Meneses de Sequeira bana bir kez daha yöneldi, acıyorum size, dedi, duygumuz karşılıklı, dedim ben, belki farklı bir tonda olsa da. Taş merdivenlerden indim, Lizbon'un ikindi ışığına çıktım, boş bir taksi geçiyordu, durdurdum.

12.

Otelde mektubu açtım. Beyaz bir kâğıda, büyük harflerle ve vurgusuz olarak, *SEVER* yazılıydı. Zihnimde düşünmeden tersine çevirdim, sonra altına, ben de yine büyük harflerle ve vurgusuz, kurşunkalemle yazdım: *REVES*. Birden fazla anlama gelebilecek o sözcüğün üstünde durup düşündüm, İspanyolca da olabilirdi Fransızca da ve birbirinden tümüyle ayrı iki anlam taşıyabilirdi.¹ Madrid'e dönmeyi canımın hiç de istemediğini düşündüm, İtalya'dan bir çek gönderebilir, Madrid'deki otele valizimi yollamalarını söyleyebilirdim, resepsiyona telefon ettim ve resepsiyonistten bir seyahat acentesi

1. İspanyolcada (bir şeyin) tersi; Fransızcada düşler anlamına gelir. (Ç.N.)
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

bulmasını istedim, ertesi güne bana bir uçak bileti gerekiyordu, hangi şirketten olursa olsun, kalkan ilk uçağa. Hayrola, hemen gidiyor musunuz? dedi resepsiyonist, hiç bu kadar kısa kaldığınız olmamıştı. Saat kaç? diye sordum. Benim saatime göre dördü çeyrek geçiyor, efendim. Tamam, akşam yemeği için uyandırın beni, saat dokuza doğru. Telaşsızca soyundum, panjurları örttüm, çarşaflar serindi, yanağını bastırdığım yastıkta hafiflemiş olarak, yeniden uzaklarda bir geminin düdüğü sesi geldi kulağıma.

Belki de Maria do Carmo sonunda kendisinin *tersine* kavuşmuştu. Onun isteğine uygun olmasını diledim ve düşündüm ki, İspanyolca sözcük ile Fransızca sözcük belki de bir noktada buluşuyorlardı. O nokta bir perspektifin kaçış noktasıymış gibi geldi, hani bir tabloda perspektif çizgileri çizilir ya öyle, işte o anda düdüğü bir kez daha çaldı, gemi kıyıya yanaştı, ben merdiveninden ağır ağır indim ve rıhtımları izlemeye başladım, liman hepten ıssızdı, rıhtımlar değişik yanlardan bir tablonun kaçış noktasında birleşmeye yönelen perspektif çizgileriydi, tablo Velázquez'in *Nedimeler* tablosuydu, rıhtım çizgilerinin yöneldiği kaçış noktasında bulunan tablonun dibindeki figürün yüzünde belleğime kazıdığım o muzip ve hüznü ifade vardı: Ve ne tuhaf şeydi ki, o figür sırtında sarı elbisesiyle Maria do Carmo'ydu. Ben ona şöyle diyordum: Yüzünde neden o tuhaf ifade var anladım; çünkü tablonun *tersini* görmektesin, o taraftan ne görünüyor? Söyle bana, bekle ben de geleyim, şimdi görmeye geliyorum. Sonra o noktaya doğru yürüdüm. İşte o anda bir başka düşün içinde buldum kendimi.

CASABLANCA'DAN MEKTUP

Lina,

On sekiz yıl boyunca sana kendimden hiçbir haber vermemişken, şimdi bu mektubu yazmaya neden bir palmiyeden söz ederek başlıyorum, bilmem. Belki burada birçok palmiye bulunduğundandır, bu hastanenin penceresinden görüyorum onları, beyazlığa doğru yitip giden sıcağın ateş kesmiş yollar boyunca kavurucu çöl rüzgârında upuzun kollarını dalgalandırıyorlar. Evimizin önünde, biz çocukken, bir palmiye vardı. Sen herhalde anımsamıyorsundur çünkü sonradan kesmişlerdi, belleğim beni yanıltmıyorsa o olayın geçtiği yıldır, demek ki elli üç yılıymış, yazdı sanıyorum, ben on yaşındaydım. Bizim mutlu bir çocukluğumuz oldu, Lina, sen anımsayamazsın, kimse de sana ondan söz edememiştir, seni yanına alıp büyüten teyzemiz bilemez ki, evet, gerçi babamız ve annemizle ilgili bir şeyler söyleyebilir elbette ama kendisinin bilmediği, senin de anımsamadığın bir çocukluğu anlatamaz. Çok uzaklarda oturuyordu o, yukarılarda, kuzeyde, kocası banka memuruydu, hemzemin geçide bekçilik yapan bir demiryolu işçisinin ailesinden üstün görüyorlardı kendilerini, evimize hiç ayak basmamışlardı. Palmiye, Ulaştırma Bakanlığı'nın bir emri üzerine kesilmişti, emirde demişlerdi ki konvoyların görünmesini engelliyormuş da bir kazaya yol açabilirmiş. O palmiye hangi kazaya yol açabilirdi Tanrı bilir, hep yukarıya doğru büyümüştü,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

fiskiye'yi andıran dalları bizim birinci kat penceremize değiyordu. Hemzemin geçitten bakınca birazcık rahatsızlık verebilecek yanı olsa olsa gövdesiydi, o da bir elektrik direğinden daha ince bir gövdeydi, konvoyların görüntüsünü engelleyemezdi elbette. Her neyse, kesmek zorunda kalmıştık, başka çaremiz yoktu, kendi arazimiz değildi ya. Annemin aklına bazen pek parlak fikirler gelirdi, bir akşam yemekte bizzat ulaştırma bakanının şahsına bir mektup yazıp bütün aile imzalayalım diye önermişti, şöyle bir dilekçe havasında olacaktı: "Sayın bakan beyefendi, falanca tarihli, filanca sayılı sirkülerinizde belirtilen, Roma-Torino hattındaki falanca No'lu hemzemin geçit kulübesinin önündeki arazide dikili bulunan palmiye hakkında, geçit bekçisi aile olarak zatınıza arz ederiz ki mezkûr, palmiye geçiş yapan katarların görüşünü hiçbir şekilde engellememektedir. Dolayısıyla kapının üstündeki seyrek çardak dışında hiçbir ağacın bulunmadığı arazideki tek ağaç olan ve geçit bekçisinin çocukları tarafından pek sevilen mezkûr palmiye özellikle sağlığı pek zayıf olan ve sık sık yatakta kalmak zorunda olan oğlan çocuğa arkadaşlık etmektedir, çocuk pencereden hiç değilse bir palmiye görebilmektedir, o da olmasa ancak havayı görebilecektir, ki o da hüznün veren bir şey, hemzemin geçit bekçisinin çocuklarının ağaca olan sevgilerinin ispatı olarak şunu söylemek yeter: Ona bir ad taktılar, palmiye demiyorlar da Josephine diyorlar, onları bir kez kentte sinemaya götürdüğümüzde Toto'nun oynadığı *47 morto che parla* [Lotoda 47, Konuşan Ölü] filmini görmüşlerdi, filmde ünlü Fransız zenci şarkıcı başında palmiye dallarından yapılmış pek güzel bir başlıkla dans ediyordu, bunun üzerine çocuklarımız da rüzgâr estiğinde sanki dans eder gibi sallanıyor diye palmiyeye Josephine adını taktılar."

Bu mektup annemden bana kalan birkaç parça şeyden biri; gönderdiğimiz dilekçenin müsveddesiydi, annem onu benim kompozisyon defterime kendi eliyle yazmıştı, böylece beni Arjantin'e yolladıklarında rastlantı eseri, o sayfanın ileri-

de benim için ne büyük bir hazine olacağını bilmeden, onu yanımda götürmüştüm. Annemden geriye kalan bir başka şey de bir resim ama kendisi çok az görünüyor, Bay Quintilio'nun bizim evin çardağının altında çektiği bir fotoğraf, bir taş masanın çevresindeyiz, yaz olmalı, babamız ve Bay Quintilio'nun kızı sofrada oturmuşlar, saçları uzun örgülü, zayıf bir kızcağız, çiçekli bir elbise giymiş, ben bir tahta tüfekte oynuyorum, hedefe nişan alır gibi yapmışım, masanın üstünde kadehler ve bir şarap şişesi duruyor, annem elinde çorba kâsesiyle evden çıkmakta, Bay Quintilio'nun çektiği fotoğrafa makine tık ettiğinde girmiş, tesadüfen, hareket halinde girmiş ve profilden, biraz bulanık çıkmış, zor tanınıyor, o yüzden ben onu belleğimde kaldığı gibi düşünmeyi yeğliyorum. Çünkü iyi anımsıyorum onu, o yıl, yani palmiyenin kesildiği yıl diyorum, on yaşındaydım, mevsimlerden kesinlikle yazdı, olay ekim ayında geçmişti, insan on yaşındaki belleğini aynen koruyor ve ben o ekim ayında olan şeyi asla unutamayacağım. Ama Bay Quintilio'ya dönelim, onu anımsıyor musun? Hemzemin geçitteki evimize iki kilometre kadar uzaklıkta bir çiftlikte çalışırdı, mayısta oraya kiraz toplamaya giderdik, cıva gibi, neşeli bir adamcağızdı, hep fıkralar anlatırdı, faşizm sırasında parti federasyonu başkan yardımcısı falan gibi bir şeymiş diye babamız onunla dalga geçerdi, o da utanırdı, başını sallardı, hepsi geçmişte kaldı derdi, o zaman babamız gülmeye başlar, omzuna bir şaplak indirirdi. Sonra karısı, Bayan Elvira, irikıyım, yüzü hiç gülmeyen bir kadındı, anımsıyor musun? Sıcaktan aşırı rahatsız olurdu, bize yemeğe geldiklerinde yelpaze getirirdi, terler, oflar puflardı, sonra dışarıda, çardağın altında otururdu, başını duvara dayayıp taş peykede uyuyakalırdı, yük katarları geçtiğinde bile uyanmazdı. Cumartesi akşam yemeğinden sonra geldiklerinde harika olurdu, bazen Bayan Palestro da gelirdi, çiftliğin arazisinde, bir tür bahçeli evde, ordu kadar kediyle birlikte yaşayan yaşlı bir kız kurusuydu, derdi günü bana Fransızca öğretmekti, gençliğinde bir kontun çocuklarına eğitmenlik etmişti,

hep "pardon", "c'est dommage" derdi, ister vahim bir olay olsun, ister gözlüğünü yere düşürsün, "eh-lá-la!" diye tepki gösterirdi, en sevdiği ünlemdi. O akşamlar annem ufak piyanosunun başına otururdu –ne kadar da severdi o piyanoyu, vaktiyle aldığı eğitimin, varlıklı bir gençliğin, devlet memuru olan babasının, Toscana Apeninler'inde geçirilmiş yaz tatillerinin tanıklığıydı o– o tatillerini nasıl da anlatırdı bizlere! Hem sonra ev ekonomisinden diploma almıştı.

Arjantin'deki ilk yıllarımda o tatilleri kendim yaşamış olmayı ne kadar istediğimi bir bilsen! Hatta o kadar çok hayal etmişim ki onları, bazen tuhaf bir büyüye kapılır giderdim, Gavinana'da ya da San Marcello'da yaşadığımız tatilleri anımsardım sanki, sen ve ben, Lina, küçükmüşüz ama sen kendin değilmişsin de annemin küçüklüğümüşsün, ben de senin kardeşinmişim ve seni çok severmişim, Gavinana'nın eteklerindeki ırmakta kurbağa yavruları yakalamaya gittiğimizi anımsardım, senin, yani annemin, saçında bir file ve Vicenza'lı rahibelerinki gibi geniş kenarlı komik bir şapkan varmış, hep önden koşarmışsın, "Koşalım, koşalım, kurbağa yavruları bizi bekliyor!" diye çın çın bağırırmışsın, bana da pek komik bir söz gibi gelirmiş, gülmekten katılırmışım, o kadar gülermişim ki sana yetişemezmişim, o zaman sen ırmağın kıyısındaki kestanelikte gözden kaybolurmuşsun, "Yakala beni, yakala beni!" diye bağırırmışsın, ben bütün gücümü toplayıp sana yetişirmişim, omuzlarından sarılırmışım, sen hafif bir çılgık atarmışsın, ayaklarımız kayarmış, zemin bayır aşağıymış, yuvarlanmaya başlarıymışız, o zaman ben sana sarılır, "Anneciğim, anneciğim, bana sıkı sıkı sarıl, anneciğim," diye fısıldarmışım, sen kollarınla beni sımsıkı sararmışsın, bayır aşağı yuvarlanırken sen benim tanıdığım zamanki haliyle annem olurmuşsun, parfümünü içime çekermişim, saçlarını öpermişim, otlar, saçlar, gökyüzü, hepsi

birbirine karışmış ve işte öyle kendimden geçmişken Alfredo Amcamın bariton sesini işitirdim, "Entonces, niño, los platinados están prontos?"¹ Ne gezer, hazır değildi elbette. Yeniden eski bir Mercedes'in ardına kadar açılmış pençelerinin karşısında bulurdum kendimi, bir elimde edevat kutusu, öbür elimde tornavida, yerler suyla karışık koyu mavi yağ lekeleriyle beneklenmiş, "İyi de bu çocukcağız yine hangi rüyalara daldı gitti," derdi Alfredo Amcam babacanlıkla, omzuma seven bir şaplak indirirdi. 1958 yılıydı, Rosario'daydık, Alfredo Amca, Arjantin'de onca yıl geçirdikten sonra İtalyanca ile İspanyolca karşımı garip bir dil konuşurdu, tamirhanesinin adı LA MOTORIZADA ITALIANA'ydı² ve her şeyi tamir ederdi ama özellikle traktörleri, terk edilmiş eski Ford'ları; ışıklı levhası Shell'in istiridyesinin yanında neonla yapılmış bir eğik Pisa Kulesi'ydi ama ancak yarıya kadarı yanardı; çünkü tüplerin gazı bitmişti, kimse de yenilemek zahmetine girmemişti. Alfredo Amca iriyarı, kanlı canlı bir adamdı, sabırlıydı, boğazına düşkündü, burnu baştan başa mavimsi kılcal damarlarla çizgilenmişti, yapısı yüksek tansiyona eğilimliydi, tam babamızın tersine; hiç kardeş demezdiniz.

Ha ama sana evimizde o yemek sonrası akşam fasıllarından söz ediyordum, konuklar gelip de annemizin piyanoya oturduğu zamanlardan. Bayan Palestro vals dinlerken kendinden geçerdi, oysa annemizin şarkı söylemesinden çok daha fazla zevk alırdım, ona şarkı söyletmek de pek zordu, nazlanırdı, yüzü kızarırdı, "Eski sesim kalmadı," derdi gülümseyerek ama sonra Bayan Elvira'nın ısrarlarına karşı koyamazdı, o da romans ve şarkıları valslerden daha çok severdi, bunun üzerine ortalığa tam bir sessizlik çökerdi, annemiz ortamı canlandırmak için şen türküler söylemeye başladırı, "Rosamunda" ya da "Eulalia Torricelli" gibi, Bayan Elvira memnun mutlu güler-

1. (İsp.) Haydi evladım, platinler hazır mı? (Ç.N.)

2. İtalyan Motor Tamirhanesi. (Ç.N.)

di, biraz soluk soluğa, kuluçka tavuk gıdaklamasıyla, yelpazele-
nirken koca göğsü kabarırdı. Sonra annemiz şarkı söyleme-
den piyanoda bir interlüd çalardı, Bayan Palestro ciddi bir
parça olsun derdi, annemiz esin almak istercesine ya da belle-
ğini araştırırcasına gözlerini tavana kaldırırdı, parmakları klav-
yeyi okşardı, katarların geçmediği ölü bir saatti, dışarıdan ra-
hatsız edici gürültüler gelmeyecekti, kıyıdaki bataklığa açılan
pencereden ağustosböceklerinin ötüşü işitilirdi, içeriye gir-
mek için boşuna uğraşan birkaç pervane kanatlarını tel örgü-
lere çarpardı, annemiz "Luna rossa"yı, "All'alba se ne parte il
marinero"yu ya da Beniamino Gigli'nin bir romansını söylerdi,
"Oh begli occhi di fata". Ne güzeldi onun şarkılarını dinlemek!
Bayan Palestro'nun gözleri dolu dolu olurdu, Bayan Elvira yel-
pazelenmeyi bile unuturdu, herkes annemize bakardı, mavi
bir tül elbise giyerdi, sen odanda uyumuş olurdun dünyadan
habersiz, ömür boyu anımsayacağın o anları yaşamadın ki.
Ben mutluydum. Herkes alkışlardı. Babamızın gururdan göğsü
kabarırdı, vermut şişesi elinde dolaşır, "Buyrun, buyrun, bura-
sı Türk evi değil ya," diyerek konukların kadehlerini doldurur-
du. Bu tuhaf deyişi Alfredo Amca da söylerdi, İspanyolca tüm-
celerinin arasında bunu söylediğini işitmek gülünç gelirdi, hiç
unutmuyorum, sofradaydık, parmesan peynirli işkembe
bayılırdı, sığırların sadece biftek kısmından hoşlandıkları için
Arjantinlileri aptal bulurdu, dumanları tüten kocaman çorba
kâsesinden tabağını bol kepçe doldururken bana derdi ki:
"Anda a comer, niño, non siamo mica in casa del turco." Alfredo
Amcamla babamın çocukluklarından kalma bir deyişti bu, kim
bilir hangi eski zamanlardan gelmeydi, ben kavramını anlıyor-
dum, burası bolluk içinde bir ev, sahibi cömerttir demek olu-
yordu, kim bilir hangi nedenle Türklere bunun tersi yakıştınlı-
yordu, ta Sarazen istilalarından kalma bir söz olmalıydı. Alfredo

1. (İspanyolca-İtalyanca karması) Haydi yemene bak oğlum, burası Türk evi
değil ya. (Ç.N.)..

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Amca da bana cömert davrandı doğrusu, beni evladıymışım gibi yetiştirdi, zaten çocuğu yoktu: Cömert ve sabırlıydı, ay-
nen bir baba gibi, galiba benimle uğraşmaya da hayli sabır
gerekiyordu; yüzü gülmeyen, dalgın bir çocuktum, o yapım-
dan ötürü başına bir alay dert açıyordum; çileden çıktığını bir
tek kez görmüştüm, çok korkunçtu ama benim suçum değildi,
yemekteydik, ben bir traktörle bir felakete yol açmıştım, ara-
cı tamirhaneye sokmak için güç bir manevra yapmam gereki-
yordu, herhalde dalmıştım, hem o anda radyoda Modugno
"Volare"yi söylüyordu, Alfredo Amca da sesini sonuna değin
açmıştı, o şarkıya bayılırdı, içeriye girerken bir Chrysler'in ke-
narına sürtmüş, hatırı sayılır bir zarar vermiştim. Olga Yen-
gem fena kadın değildi, geveze, homur homur homurdanan
bir Venetolu'ydu, kendi lehçesine inatla bağlı kalmıştı, konu-
tuğunda ne dediği hemen hiç anlaşılmazdı, Veneto lehçesini
İspanyolcayla karıştıırırdı, felaket bir şeydi. Amcamla Arjan-
tin'de tanışmışlardı, evlenmeyi kararlaştırdıklarında yaşlı sayı-
lırlardı, yani öyle aşk evliliği yaptıkları söylenemezdi, ikisi için
de uygun olmuştu diyelim, yengem böylece et konservesi
fabrikasında çalışmaktan kurtulmuştu, Alfredo Amcamın da
evini çekip çevirecek bir kadına gereksinimi vardı. Ama birbir-
lerini severlerdi ya da hiç değilse sevecen davranırlardı, hem
Olga Yengem onu sayar, şımartırdı. Kim bilir o gün o söz ağ-
zından neden çıkmıştı, belki de yorgundu, sinirliydi, sabrı tü-
kenmişti ama tabii hiç sırası değildi, Alfredo Amca beni daha
önce zaten bir güzel azarlamıştı, ben de mahcup olmuştum,
gözlerimi tabağımdan kaldırmıyordum, derken Olga Yengem
apansızın, aslında beni aşağılamak niyetiyle değil, zavalılık,
sanki bir gözlemde bulunurcasına demişti ki: "Bir delinin evla-
dı bu, karısına öyle bir şeyi ancak bir deli yapabilir." İşte o za-
man Alfredo Amcamın telaşsızca ayağa kalktığını gördüm,
yüzü bembeyaz olmuştu, ona elinin tersiyle müthiş bir şamar
indirdi. Hem öyle şiddetle vurmuştu ki Olga Yengem sandal-
yesinden yuvarlandı ve düşerken masa örtüsünü yakaladı, üs-

tündeki yemek takımıyla birlikte aşağı çaktı. Alfredo Amcam ağır ağır odadan çıktı, tamirhaneye indi, iş görmeye koyuldu, Olga Yengem hiçbir şey olmamışçasına kalktı, kırıkları toplamaya girişti, yeri süpürdü, yeni bir örtü serdi; çünkü öbürü berbat olmuştu, sofrayı yeniden kurup merdiven sahanlığına çıktı: "Alfredo," diye çağırdı, "yemek hazır!"

Mar del Plata'ya doğru yola çıktığımda on altı yaşındaydım. Atlet fanilama dikili bir tomar pesos, cebimde Albano Pansiyonu'nun bir kartviziti vardı, "*agua corriente fría caliente*", bir de pansiyon sahibine yazılmış bir mektup, Alfredo Amcamın bir İtalyan arkadaşıydı, gençlik arkadaşı, Arjantin'e aynı gemide gelmişler ve teması hiç kesmemişlerdi. Konservatuarı ya da ona benzer bir şeyi olan İtalyan Salezyen rahiplerinin bir öğrenci yurdunda kalacaktım. Beni özendiren amcamla yengem olmuştu, artık ortaokulu bitirmiştım, oto tamirciliği için biçilmiş kaftan değildim, ilk bakışta anlaşıyordu bu, hem sonra Olga Yenge kent beni değiştirir diye umuyordu, bir akşam şöyle dediğini işitmiştim: "Bazen gözleri beni ürkütüyor, öylesine korkuyla bakıyor ki, kim bilir neler görmüş, zavallı çocuk, kim bilir neler anımsıyor." Kuşkusuz davranışlarım biraz kaygı uyandırıcıydı, bunu kabul ediyorum. Hiç konuşmuyordum, yüzüm kızarıyordu, dilim dolaşıyordu, ikide bir bir ağlamadım tutturuyordum. Şarkılar bunu mahvediyor, diye yakınıyordu Olga Yenge, bütün o aptalca sözlü şarkılar, Alfredo Amcam da eksantrik milini ve debriyajları öğreterek beni sarsmaya çalışıyordu, akşamları bir alay İtalyan'ın toplanıp kâğıt oynadığı Caffè Florida'ya yanında sürüklemeye çabalıyordu beni, oysa ben radyonun başından ayrılmayıp müzikli programları dinlemeyi yeğliyordum, Carlos Gardel'in eski tangolarına, Wilson Baptista'nın hüznünlü sambalarına, Doris Day'in hafif şarkılarına bayılıyordum, aslında müziğin her tür-

lüsünden hoşlanıyordum. Eğer yolum buysa müzik öğrenmem belki de daha iyi olacaktı: ama kırsaldan uzakta, uygar bir yerde.

Mar del Plata acayip ve büyüleyici bir kentti, soğuk mevsimde ıssız kalıyor, tatil aylarında tıklım tıklım doluyordu, 20. yüzyıl tarzı devasa beyaz otelleriyle ölü mevsimde insana hüznü bastırıyordu; o dönemde uzak ülkelerden gelen denizcilerin ve yaşamlarının son demini geçirmek üzere orayı seçen ihtiyarların kentiydi, otellerin teraslarında ya da çalgılı kafelerde çay saatinde buluşup aralarında arkadaşlık kuruyorlardı, kendi halinde ufak orkestralar hafif şarkılar ve tangolar gıygıylıyordu. Salezyenlerin konservatuarında iki yıl kaldım. Rahip Matteo ile orgda Bach, Monteverdi ve Pierluigi da Palestrina'nın parçalarını öğreniyordum, ellerinin kanı çekilmiş, yarı kör bir ihtiyarcıktı. Genel kültür derslerinin bilim bölümüne Rahip Simone, özellikle başarılı olduğum klasik bölümüne Rahip Anselmo giriyordu. Latinceyi severek çalışıyordum ama tarihi, azizlerin ve ünlü kişilerin yaşamlarını yeğliyordum, en çok da Leonardo da Vinci ilgimi çekiyordu, bir de Ludovico Antonio Muratori¹, meğer küçükken bir okulun penceresinin altında dersi gizli gizli dinliyormuş, sonunda bir gün öğretmen onu yakalamış, "Ama gelip sınıfa girsene a çocukcağız!" demiş.

Akşam olunca Albano Pansiyonu'na dönüyordum, iş beni bekliyordu, Alfredo Amca'nın yolladığı aylık harçlığım geçimime yeterli değildi. Bayan Pepa'nın haftada iki kez yıkattığı ceketimi giyip yemek salonunda yerimi alıyordum, açık mavi badanalı bir salondur, otuz kadar masası vardı, duvarlarda İtalya manzaralarını gösteren resimler asılıydı. Müşterilerimiz emekliler, ticari firma temsilcileri ve Mar del Plata'da on beş gün kalma lüksüne sahip birkaç İtalyan göçmendi. Mutfak Bay

1. (1672-1750): İtalya'nın önde gelen tarihçi ve bilginlerinden. (Ç.N.)
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Albano yönetiyordu, cevizli *pansoti*¹ ve pesto soslu *trenette*² pişirmeyi biliyordu, Liguryalıydı, Camogli taraflarından, Perón'u³ çok tutuyordu, bir bitliler ülkesini kalkındırmayı başardı diyordu. Hem sonra Evita da bir periymiş.

"Bichinho"da sürekli bir iş bulduğumda Alfredo Amcama bana artık aylık göndermemesini yazdım. Har vurup harman savuracak kadar kazandığım söylenemezdi ama bana ayda o birkaç pesoyu olsun gönderecek diye Alfredo Amcamın traktör tamiriyle uğraşması haksızlık gibi geliyordu. "O Bichinho", Senhor João Paive adında tombul ve şen bir Brezilyalının işlettiği bir restoran ve gece kulübüydü, gece yarısına değin yemek yenebiliyor ve döneme özgü müzik dinlenebiliyordu. Saygınlık iddiasında bir lokaldi, şöhretleri kötü olan öbür mekânlardan farklı görünmeye özen gösterirdi ama yalnız kalmamak niyetiyle gelenler kolayca arkadaş bulurdu; ancak göze batmaksızın ve garsonların suç ortaklığıyla; çünkü alım satım öyle göz önünde sergilenmezdi, her şey adaba uygun görünürdü, mumlarla süslü kırk masa vardı, salonun dibinde, vestiyerin yakınındaki iki masada oturmuş, önlerinde hep boş duran bir tabakla aperitiflerini yudumlayan iki kadın bulunurdu, buyruk gelmesini bekler gibiydiler; içeriye bir bey girdiğinde garson kendisini usturuplu bir biçimde masasına götürür ve çevreye duyurmadan şöyle sorardı: "Yemeğinizi yalnız mı yemek tercih edersiniz yoksa bir hanım arkadaş ister misiniz?" Ben bu ufak numaralardan çakıyordum çünkü salonun arka tarafında çalışıyordum, Ramón ise gösterinin yapıldığı sete yakın masalardan sorumluydu. O biçim önerileri yapmak incelik,

1. Ligurya mutfağının özel yemeklerinden; et içermeyen bir tür mantı (Ç.N.)
2. Fesleğen, sarmısak ve parmesan peynirle yapılan Ligurya'ya özgü bir makarna yemeği. (Ç.N.)
3. Juan Domingo Perón (1895-1974): Arjantinli asker ve siyasetçi; 1945'te kendi adını taşıyan ve günümüzde hâlâ etkisini sürdüren siyasal hareketin kurucusu oldu ve üç kez başkan seçilerek ülkesini diktayla yönetti. Aynı yıl artist Eva Duarte'yle (Evita) evlenmiştir. (Ç.N.)

nezaket gerektiriyordu, msterinin öfkesini başına sratmamak için halinden anlamak arttı, ben de msterinin havasını hemen sezinlediğimden, yani iyi koku aldığımın ötürü olacak, ay sonunda bahıların tutarı aylığımın açıyordu. Zaten Anita da Pilar da eli açık kızlardı. Gösterinin assolisti Carmen del Rio'ydu. Sesi artık eski parlak zamanlarındaki sesi değildi tabii ama yine de msteri çekiyordu. Yıllar geçtikçe, en umutsuz tangolarda sesine o cazibeyi veren çatlak tınısı hafiflemişti, berraklaşmıştı sesi, o da gösteriden önce iki puro içerek o tınıyı yeniden edinmeye çabalıyordu. Ama asıl gösterisi, seyircileri asıl çılgınca coturan yanı doğrudan doğruya sesi değildi, bir dizi hneriydi: repertuarı, kımıldanıları, makyajı, giysileri. Sahne perdesinin arkasında bir soyunma odası vardı, kıvrır zıvır aksesuarlarıyla tıklım tıklım doluydu, Carmen del Rio'nun kırklı yıllarda, nnn doruğundayken giydiği bütün elbiseleri o görkemli gardırobundaydı: yerleri süpüren ifon tuvaletler, bir karı mantar ökçeli muhteşem beyaz sandaletler, devekuu tüyünden atkılar, tangocu alları, biri sarı diğeri kırmızı iki peruka, iki tane de ortadan yivli, karga siyahı ve üstünde beyaz tarağıyla Endülüslü kadınlara özgü kocaman bir topuz. Carmen del Rio'nun sırrı makyajıydı, kendi de bunu çok iyi bilirdi, saatlerce makyaj yapar, hiçbir ayrıntıyı göz ardı etmezdi: fondöten, upuzun sahte kirpikler, dudaklarında onun zamanında srldğı gibi parlak ruj, upuzun, baştan çıkarıcı tırnakları kıpkırmızı boyalı. Sık sık yardım edeyim diye çağırırdı beni, dediğine göre elim son derece hafifmi ve çok ince zevkliymiim, o lokalde güvendiği tek kişi bendim, gardırobu açar, fikrimi sorardı. Akamın repertuarının ne olduğunu söylemesini isterdim, tangolar için ne giyeceğini kendisi bilirdi ama dokunaklı şarkıların makyajını ben seçerdim, genellikle açık tonlar, pastel rengi kabarık tl giysiler, ne bileyim, örneğin kaysı rengi, ona pek yaraırdı ya da uçuk bir çivit rengi, bence "Ramona"yı söylerken harika olurdu. Sonra tırnaklarını ve kirpiklerini boyardım, gözlerini yumar, ufak koltuğuna yayılırdı, baını yastığa

birakır ve düştüymüş gibi şöyle fısıldardı: "Bir zamanlar senin gibi ince nazik bir âşığım olmuştu, beni çocuk gibi şımartırdı, Daniel'di adı, Québec'liydi, kim bilir nerelerdedir şimdi." Yakından ve makyajsızken Carmen'in yaşadığı bütün yıllar yüzünden okunurdu ama sahne ışıklarının altında ve benim yaptığım makyajla o hâlâ bir kraliçeydi. Fondöteni ve düzgünü bolca sürerdim, pudra olarak kırışıklarını belli eden bembeyaz Arjantin markalarının yerine benim zorumla pespembe bir Guerlain almıştı: Sonucu göz kamaştırıcı olmuştu, bana pek minnettardı, zamanı siliyormuşum, öyle derdi. Parfümünü menekşe olarak değiştirmiştım: bol bol, avuç avuç menekşe. Kendisi ilkin karşı koymuştu; çünkü menekşe bayağı bir kokudur, yeni yetişen kız kokusu, oysa bilmiyordu ki seyircileri büyüleyen şey işte o çelişkiydi: pespembe bir bebek makyajıyla tango söyleyen perişan bir geçkin güzellik. Dokunaklı yanı oydu ve gözleri yaşartıyordu.

Ardından salonun dibine yönelerek işime dalıyordum, hafif adımlarla masaların arasında dolaşıyordum, "Biraz daha karides ızgara, beyefendi?", "Rose şarap sever misiniz küçükhanım?"; biliyordum ki Carmen şarkı söylerken bakışlarıyla beni araştırıyor, bir müşteri dudaklarına sigarasını yerleştirir yerleştirmez patronun altın çakmağıyla yaktığım anlarda ışığını bir saniye yüreğimin hizasında parlatıyordum, Carmen ile aramızdaki bir işaretti o, melekler gibi şarkı söylediği, dosdoğru kalplere ulaştığı anlamına geliyordu, onun üzerine bakıyordum sesi daha yüksekte titreyiyor, sıcaklık kazanıyor. Yüreklendirilmek istiyordu, yaşlı, muhteşem Carmen, "Bichinho" onsuz bir hiç olurdu.

Carmen'in şarkı söyleyemez olduğu akşam panik yaşandı. Kendi iradesiyle susmadı tabii, soyunma odasındaydık, ben makyajını yapıyordum, aynanın önündeki koltukta başını arkalığa dayamıştı, sigarasını içiyordu, gözleri yumuluydu, derken birden pudra alnına bulaşmaya başladı, baktım terliyordu, elimle dokundum, soğuk terdi, "Ay, fenalaşıyorum ben," diye

mırıldandı ve başka şey söylemedi, elini göğsüne götürdü, nabzını tuttum, nabzı duyulmuyordu, gidip salon müdürünü çağırdım, Carmen ateşi yükselmiş gibi tir tir titriyordu, oysa ateşi yoktu, buz gibi olmuştu. Hastaneye yollamak için bir taksi çağırdık, seyirciler görmesinler diye yan kapıya kadar ben destekleyerek ayakta tuttum, "Haydi güle güle Carmen," dedim, "bir şeyciğin yoktur, yarın seni görmeye gelirim," gülümsemeye çabaladı. Saat on birdi, müşteriler henüz yemeklerini yiyordu, sahnede reflektör boş bir ışık yuvarlağı bırakmıştı, yokluğu doldurmak için piyanist hafiften bir şeyler çalıyordu, derken salondan ufak bir sabırsızlık alkışı geldi, Carmen'i istiyorlardı. Perdenin gerisinde Bay Paiva sinirden kendini yiyordu, o kaygıyla sigarasından var gücüyle nefesler çekiyordu, salon müdürünü çağırdı, bedava şampanya servisi yapsınlar dedi, herhalde seyircileri yatıştırmak için aklına bu gelmişti. Ama o anda ufak bir koro "Car-men! Car-men!" diye tempo tutmaya koyuldu, işte o zaman aklıma ne geldi bilmem, düşünülmüş bir şey değildi, bir gücün beni soyunma odasından içeri sürüklediğini hissettim, aynanın çevresindeki makyaj ışıklarını yaktım, daracık bir elbise seçtim, pırıl pırıl, bir yanında kalçasından başlayan bir yırtmaç, hani kadına bayağılık verenlerden, bir karış ökçeli beyaz ayakkabılar, dirseğime varan siyah eldivenler giydim, başıma uzun bukleli bir kıvılcık peruk yerleştirdim. Gözlerime ağır bir makyaj yaptım, gümüş lame; ama dudaklarıma hafif bir ruj sürdüm, donuk bir kayısı rengi. Sahneye çıktığımda reflektör üzerime dikildi, seyirciler yemeği kesiverdiler, baktım bir alay yüz beni seyrediyor, bir alay çatal havada kalakalmış; ben o seyircileri tanıyordum gerçi ama hiç karşıdan görmemiştim, öylece yarım daire şeklinde dizilmişlerdi, bir kuşatmayı andırıyordu. "Caminito verde"yi söylemeye başladım, piyanist zekiydi, sesimin tınısını hemen yakalayiverdi, hep alçak tonlarda, gösterişsizce eşlik etti bana, ben de ışıkçığa bir işaret çaktım, mavi spotu koydu, mikrofona sıkı sıkı sarıldım, içine fısıldamaya başladım, piyanistin şarkıyı uzatmak

için iki intermezzo çalmasına fırsat verdim çünkü seyircilerin gözleri benden ayrılmıyordu bir türlü; piyano çalarken ben ağır ağır sahnede geziniyordum, ışık konisi de beni izliyordu, arada bir kollarımı sanki o ışıpta yüzüyormuşum gibi oynatıyordum ve bacaklarım hafif ayrık, başımı buklelerim sırtımı okşasın diye hafiften sallayarak kendi omuzlarımı okşuyordum, hani *Gilda* filminde Rita Hayworth'ın yaptığını görmüş-tüm ya, öyle. O noktada seyircilerden coşkulu bir alkış koptu, neyin hoşlarına gittiğini kavradım, ânında ayak uydurdum: coşkunun sönmesine fırsat vermemek için başka bir şarkıya giriştim, "Lola Lolita la Piquetera", ardından da otuzlu yıllardan bir Buenos Aires tangosu, "Pregunto", çılgına döndürdüm hepsini. Carmen'in ancak zafer akşamlarında aldığı alkışı aldım. Bunun üzerine birden bir esin geldi, bir çılgınlık, gittim piyanistten ceketini istedim, elbisemin üstüne giydim ve şakacıktanmış gibi; ama büyük bir hüznle Beniamino Gigli'nin "Oh begli occhi di fata" romansını söylemeye başladım, aşkıyla inlediğim hayalimdeki bir kadına yöneliyordum; ben bir yandan şarkımı söylerken, çağırdığım kadın şarkımı duyup bana geliyordu, aynı zamanda ağır ağır ceketimi çıkarıyordum, mikrofona son dörtlüyü fısıldayarak, *della mia gioventù cogliete il fiore,*¹ diyerek kendimi sevgilime terk ediyordum ama artık o sevgilim kendimden geçerek baktığım seyirciler olmuştu, ben yeniden ben olmuştum; yere kaydırduğım ceketini ayağımla uzaklaştırdım. Sonra da daha o büyü dağılmadan, mikrofonu dudaklarıma sürterek "Acércate más"ı söylemeye koyuldum. Bundan sonra olanları anlatmanın yolu yok, erkekler ayağa kalkmış alkışlıyorlardı, beyaz ceketli yaşlı bir bey bana bir karanfil fırlattı, ilk sıradaki bir masada oturan bir İngiliz subay sahneye fırladı, beni öpmeye kalkıştı. Ben soyunma odasına kaçtım, heyecandan ve sevinçten aklım başımdan gidiyor sa-

1. (İt.) Alın, gençliğimin çiçeğini koparın. (Ç.N.)

niyordum, bütün bedenim bir tür sarsıntıya tutulmuştu, kapıyı içeriden kilitledim, soluk soluğaydım, aynadaki hayalime baktım, genç bir kadındım, güzeldim, mutluydum, o anda kaprisim tuttu, sarı peruğu başıma geçirdim, mavi devekuşu tüyü fları boynuma doladım, uçlarını arkamdan yerde sürüyerek, bir masal cini gibi küçük adımlarla sıçrayarak salona geri döndüm.

İlkin Doris Day tarzında bir "Que sera sera" söyledim, ardından kalçalarımı kıvrarak çaçaça ritmiyle "Volare"ye başladım, ellerimle tempo tutarak seyircileri bana eşlik etmeye çağırıyordum, böylece ben "Vo-la-re!" dediğimde bir koro "Oh-oh" diye karşılık veriyordu, ben "Can-ta-re!" deyince onlar da "Oh-oh-oh-oh!" diyordu. Kıyamet koptu. Soyunma odasına döndüğümde heyecanı ve patırtıyı arkamda bırakmıştım, oracıkta, Carmen'in koltuğunda oturmuştum, mutluluktan ağlıyordum ve seyircilerin, "İsmi! İsmi!" diye tempo tuttuklarını işitiyordum. İçeriye Bay Paiva girdi, hayretler içindeydi, sevinçten uçuyordu, gözleri pırıl pırıldı, "Çıkıp ismini söylemelisin," dedi, "zapt edemiyoruz seyircileri." Böylece bir kez daha çıktım sahneye, ışıkçı beni sımsıcak sarıp sarmalayan bir pembe spot yakmıştı, mikrofonu elime aldım, gırtlığımdan yükselmeyi bekleyen iki şarkı vardı, "Luna rossa" ile "All'alba se ne parte il marinaro"yu söyledim. Upuzun alkışlar yavaşlamaya yüz tuttuğunda mikrofona dudaklarıma kendiliğinden gelen bir isim söyledim. "Josephine," dedim. "Josephine."

Lina, o akşamdan bu yana uzun yıllar geldi geçti ve ben hayatımı içimden geldiği gibi yaşadım. Dünyayı dolaşırken sana yazmak hep aklımdaydı ama hiç cesaret bulamadım. Biz çocukken olup biten o şeyi hiç öğrenebildin mi bilmiyorum, teyzemle eniştem sana hiçbir şey söyleyememiş de olabilirler, öyle şeyler vardır ki anlatılamaz. Her neyse, daha önce öğrenmiş de olsan, ileride öğrenecek de olsan, şunu bil ki babamız kötü insan değildi, bağışla onu, benim de bağışladığım gibi. Ben şimdi buradan, bu uzak kentin bu hastanesinden, bana

bir iyilik yapmanı rica ediyorum. Kendi irademle yüzleşmek üzere olduğum şey olumsuz sonuç verirse, naaşımı senin almanı istiyorum. Bir noterle İtalya Elçiliği'ne naaşımın memleketeye geri gönderilmesi için kesin talimat bıraktım, o durumda sana cenazemi kaldırmana yetecek bir para verilecek, ayrıca zahmetinin karşılığı olarak bir miktar daha alacaksın; çünkü ben hayatım boyunca yeterli parayı kazandım. Dünya anlamsız bir yer, Lina, doğa alçağın teki ve ben Kıyamet Günü'nde yeniden dirileceğimize inanmıyorum. Ama anılara inanıyorum ve onlara kavuşmama yardım etmeni diliyorum. Çocukluğumuzu geçirdiğimiz demiryolu lojmanının iki kilometre kadar ötesinde, Bay Quintilio'nun çalıştığı çiftlik ile kasabanın arasında, tarlaların arasından geçen bir patika vardır, bir zamanlar girişinde "Turbine" diye bir levha vardı, orası bataklığı kuru-tan hidrofora açılırdı, oraya sapınca bent kapaklarını geçtikten sonra, bir öbek kırmızı badanalı eve birkaç yüz metre kala ufak bir gömütlüğe varılır. Annem orada yatıyor. Onun yanına gömülmek isterim, altı yaşımdayken çekilmiş bir fotoğrafım vardı, onu da büyütüp mezar taşımın üstüne yerleştirirsin. Teyzemlerde kalmış bir fotoğraftır, kim bilir kaç kez görmüşsündür, seninle ikimiziz, sen miniciksin, bir battaniyenin üstüne yatırılmış bir bebeksin, ben yanında oturmuş, elini tutuyorum, bana bir önlük giydirmişler, buklelerim kurdeleyle bağlanmış. Tarih istemem. Mezar taşına hiçbir şey yazdırma lütfen, yalnızca adım bulunsun ama Ettore değil: Bu mektubun imza kısmındaki ad olsun, aramızdaki kan bağının verdiği sevgiyle, senin

Josephine'in.

TİYATRO

Bana buna benzer bir öykü anlatmış olan
Don Caetano de Lancastre'ye

1.

Ufacık kışlanın bahçesi, seyreltiyi dört yandan kuşatan ormanın kara kitlesi içinde kayboluyordu. Sömürge stilinde bir yapıydı, solmuş pembe cephesi ve sarı panjurları vardı; 1885'ten kalmaydı herhalde, Cecil Rhodes¹ ile çatışmalar zamanında, belki de Zambezi Nehri yakınlarında batı sınırını koruyan komutan için onuruna layık bir komuta merkezi olmuştu. Bizim birliklerin Nyasaland bölgesinden çekildikleri 1890'dan bu yana kışlada garnizon kalmamıştı. Garnizon yerine bütün askerlik hizmetini orada geçiren bir yüzbaşı ve eşleriyle birlikte iki zenci er bulunuyordu; yaşını başını almış, sessiz sedasız iki *cipaio*²; görüldüğü kadarıyla tek görevleri civardaki köyün kereste şirketinde çalışan sakinlerinin kırık çıkıklarına bakmaktı. Benim vardığım gün bir alay insan topallayarak ortalıkta deli gibi koşuşturuyordu, yüzbaşının dediğine göre olağanüstü bir durumdu, bir kereste yığını Zambezi kıyısındaki iskelelerin üstüne yıkılmıştı. Zenciler genelde kendi kabile yöntemleriyle iyileşmeyi yeğli-

1. (1853-1902): İngiliz politikacı, işadamı ve siyasetçi. 19. yüzyılın ikinci yarısında Afrika'da Britanya emperyalizminin savunucusu olmuştur; kendi adını taşıyan Rodezya'nın temellerini atmıştır. (Ç.N.)

2. Farsça kökenli "sipahi" sözcüğünden türemiş *cipaio*, Hindistan ve Güneydoğu Asya'daki Portekiz sömürgelerinde görev yapan askerler için kullanılırdı. (Y.N.)

yorlarmış, benim de ondan daha iyi bildiğim üzere, Sen-
ga halkı çok kendine özgü tiplermiş; hem zaten kışladaki
tıbbi donanım da hiç ahım şahım değilmiş, hayale kapıl-
manın yeri yokmuş. Yüzbaşı konuşkan ve nazik bir
adamdı, sıkılgan tavırlıydı, bana “zatiâliniz” diye hitap
ediyordu, benim yaşlarımdaydı, olsa olsa birkaç yaş bü-
yüktü: Vurgulayışından ve taşra işi, eski terbiye tavırları
kendisinin Kuzeyli, belki Porto’lu ya da Amarante’li ol-
duğunu belli ediyordu; kuvvetli çene kemiği, mavimsi
sakalı, sabırlı, mütevazı gözleri kuşaklar boyu sürmüş,
kısa askerlik süresinin silemediği köylülüğü ya da dağ ya-
şantısını ortaya koyuyordu. Hukuk okuyormuş, Coimbra
Üniversitesi’nde kayıtlıymış, Afrika görevinin süresini
tamamlayınca yargı kurumuna girecekmiş, önüne daha
verecek sekiz sınavı varmış. Öyle bir yerde ders çalışmak
için bol bol zamanı oluyormuş.

Sarmaşıklerle kaplı ufak sundurmada bana bir so-
ğuk demirhindi şerbeti getirtti, nazik ve usturuplu bir
sohbete girişti; rahat ve içten davranmayı dilediği belli
oluyordu ama pek başarılı olduğu söylenemezdi. Esefle
yolculuğumun nasıl geçtiğini sordu. Teşekkürler, çok iyi
geçmişti, kendisinin de bildiği gibi şosede kamyonla üç
yüz kilometre giderken artık ne denli iyi geçebilirse;
Joaquim pek usta bir sürücüydü; Tete’ye değin trenle
gelmiştim tabii; yo, hayır, Tete’nin iklimi hiç de parlak
sayılmazdı; Avrupa’dan aldığım havadisler altı gün önce-
sinindi, özellikle ilgi çekecek herhangi bir şey yoktu, he-
sapça on iki ay kalacağım sanıyordum çünkü nöbet deği-
şimi öyle düzenlenmişti, Kanyemba bölgesinin kabatas-
lak bir nüfus sayımını yapacaktım. Ama belki on ay da
yeterdi. Cömertçe yardım önerisi için teşekkürler, her-
halde gerekli olacaktı. Okuma yazması olan *cipaio*’yu
yanıma verirse minnettar kalırdım. Aklıma gelmişken,
kışlanın bir arşivi var mıydı acaba? Pek güzel, işe oradan

başlayacaktık. Onun arşivler konusunda biraz deneyimi mi vardı? Harika, talihimin böylesine yaver gitmesini hiç beklemezdim. Öte yandan yapacağım ölçümler hayli yaklaşık olacaktı; hükümetin ileri bir tarihte Kanyemba bölgesinde yapmaya niyetlendiği bir nüfus sayımı açısından yön verici olacaktı diyebiliriz.

Demirhindi şerbetini *cipaio*'ların kışlada damıttıkları sert mi sert bir içki izledi; daha havai, daha ahbapça konulardan dem vurmaya koyulduk. Ağır ağır çöken akşam, ormanın tedirgin sesleriyle dolmaktaydı, sivrisinekler canavarlaşmaktaydı, hafif mi hafif bir meltem orman toprağının geniz yakan kokusunu getiriyordu. Yüzbaşı pencerelere sineklikleri çekti, petrol lambasını yaktı, sonra akşam yemeği için gerekli düzenlemeleri yapmak üzere ayrılmasına izin vermemi rica etti, beni yalnız bırakırsa acaba kendisini bağışlar mıydım? Sohbetimize sofrada devam ederdik. Seve seve bağışladım onu. Lambanın ışığında, sessiz kalıp geceyi seyretmekten sıkılmıyacaktım. Kendisine söylemeyi gereksiz bulmuştum ama o gün Afrika'da dördüncü yılımı dolduruyordum. Durup üzerinde düşünmek geliyordu içimden.

2.

Mozambik 1934'te acayip insanların ve büyük yalnızlıkların mekânı bir sömürgeydi; hizmete amade, tedirginlik veren gölgeler, seyrek, hayaletsi varlıklar, akla sığmaz, ele gelmez serüvenci kişiliklerin diyarıydı. Conrad'ın öykülerini andıran yanları vardı; belki tedirginlik, rezillik ve gizli bir hüzüdü o.

Lourenço Marques Limanı'na dört yıl önce cebim-

de mürekkebi kurumamış siyaset ve sömürge bilimleri diplomam, resmî dairelerde temennayla karşılanmamı sağlayan bir soyadı ve babamla aramızda geçen, yüreği-mi hâlâ sızlatan bir atışmanın anısıyla ayak basmıştım; kendisi yabanıl bir ülkede bir, *Chefe de circoscrio*, yani sömürge memurluğu görevini bizimki gibi soylu bir aile için yakışıksız buluyordu. Aslında galiba bana da uygun-muş gibi gelmiyordu. Öte yandan Lizbon'da sanki kendime ait olmayan bir elbise giymiş gibi rahatsızdım: Chiado Mahallesi, Caf A Brasileira do Chiado, Cascais'ta ailemizin villasında geçen yaz tatilleri, kendi sınıfımdan gençlerin zevkusefayla geçen günleri, Marinha Kulübü'ndeki atlar, eliliklerdeki balolar: Tüm bunlar artık boğucu geliyordu. İyi de, eğer kendi hayatımı yaşamak istiyorsam elimdeki sömürge bilimleri diplomasıyla ne yapabilirdim ki? Belki hatam üniversitede o dalda okumak olmuştu. Ama okumuştum bir kez. Elimde Lizbon'da sefa sürmek veya Afrika'ya yollanmak seçenekleri kalıyordu. Afrika'yı seçmiştim. Bir başımaydım, her deneyime aıktım, olaylarla arama mesafe koyuyordum ve sakinim. Yirmi altı yaşındaydım.

Tete'de iki yıllık bir sreden sonra, uykulu ve pasaklı, güzelliği geçkin, kök salmayan insanların uğrağı bir kent olduğu halde Inhambane gözüme sanki Avrupa gibi görünmüştü. Kızıldeniz'e yönelen Port Elisabeth ve Durban gemilerinin uğradığı, Punta da Barra'nın gerisindeki kuytu, ufak ticari liman, her ay insana bir uygarlık hayali veriyor, dünyayla uzaktan bir bağlantı oluşturuyordu. Ufak İngiliz vapurları ya da Lizbon hattında işleyen gemiler yanaştığında rıhtımlarda gezinmek pek yetersiz bir avuntuydu ama eldeki tek avuntu da buydu: Ufukta uzaklaşan geminin dumanı bir ocuk masalı gibi uzak, anılarda silikleşmeye yüz tutmuş, belki de var olmayan bir Avrupa'nın özlemini uyandırıyor. Afrika, insanın

üstüne çöken ağır, yorgun varlığıyla mesafeleri devleşti-
riyor, anıları silikleştiriyordu, gazeteler Avusturya'da
Şansölye Dollfuss'un katledildiğini, Amerika'da işsiz sa-
yısının on yedi milyonu bulduğunu, Almanya'da Reich-
stag'ın yakıldığını haber veriyorlardı.¹ Babam ayrıntılı,
bilgilendirici mektuplar yazıyordu: Erkek kardeşlerim-
den biri rahip olmayı düşünüyormuş, Cascais'taki villa-
ya telefon hattı bağlamışlar, II. Manuel'in² ölümüyle
monarşi ağır bir darbe almış. Onun ortadan kalkması
tahtı kimsenin tanımadığı, yabancı bir gencin emellerine
açık bırakıyormuş, kendisi Miguel'ci gruba bağlıymış;
benim ailem ise liberal aristokrasidendi. Önümde sayfa-
ları açık duran yeni Portekiz Anayasası yurdumu "üniter
ve korporatif bir devlet" olarak tanımlıyordu, hükümet-
ten gelen bir yazı aracılığıyla da resmî dairelere Coimbra
Üniversitesi'nden başbakanlığa getirilen, genç bir öğre-
tim üyesinin, suratından kibir ve iddia okunan Antonio
de Oliveira Salazar'ın fotoğrafının asılması buyruluyor-
du. İçimde belli belirsiz bir tedirginlikle fotoğrafı arkam-
daki duvara asmıştım. Yine de masamın üstünde II. Ma-
nuel'in resmini tutuyordum, handiyse ailevi bir sevgiyle
bağlıydım ona. Çelişki olmasına çelişkiydi gerçi; ama
Afrika, insanın çelişkileri kusursuz bir hoşgörüyü yaşa-
masına izin veriyordu. Son uğrayan İngiliz gemisi, Avru-
pa'da moda olan ve konusu Côte d'Azur'de geçen bir
roman getirmişti; ama masamın üstünde sayfaları açıl-
madan öylece duruyordu. Inhambane geceleri, moda ro-

1. 1933'te Alman parlamentosunun toplandığı Reichstag'da çıkan yangın kas-
tediliyor. (Y.N.)

2. (1889-1932): Portekiz'in "Talihsiz" olarak anılan son kralı. Babası I. Car-
los'un cumhuriyetçiler tarafından öldürülmesi üzerine 1908'de tahta çıkarıl-
mış, ülkesinin sürüklendiği ağır tarihsel bunalımda etkili olamayarak 1910'da
gerçekleşen cumhuriyetçi devrim nedeniyle ailesiyle birlikte ülkesinden kaç-
mak zorunda kalmış, ömrünü İngiltere'de sürgünde tamamlamıştır. (Ç.N.)

manlarda anlatılan Antibes ışıklarından fazlasıyla uzaktı. Yaşantısı görünürde benziyordu: Palmiyeler vardı, ay sahne dekorunu andırıyordu, Kulüp'te akşam yemeğinde ıstakoz yeniyordu, yoğun ve günübirlik tutkularla sevişiliyordu, ufak orkestra caz havaları çalmaya çabalıyordu, gönlünü çelmeye kalkıştığınız kadınlar insanın elini kolunu bağlayan bir rahatlıkla oltaya geliyorlardı. Ne var ki tüm bunlar başka, uzak bir şeymişçesine yaşanıyordu. Afrika neyin ne olacağı bilinemeyen bir ruhsal mekândı, bir kumardı. Afrika'da herkes uzaklarda olduğu duygusuyla yaşıyordu, kendinden bile uzaklarda.

3.

Yolculuk aslında hiç iyi geçmemişti, yüzbaşıya yalan söylemiştim. Zahmetli olmuştu, bin bir aksilik çıkmıştı; örneğin bir noktada saplandığımız bataklık bize bütün bir sabahı kaybettirmişti. Bereket Joaquim birinci sınıf bir tamirciydi ve yolları avucunun içi gibi biliyordu. Sabırlı, nazik bir yaşlı melezd, tersliklere alışkındı, felaketleri tevekkülle karşılıyordu, hayatı bir görev, yolların dertlerini de yolculuğun sıkıntısını gideren bir eğlence olarak görüyordu.

Kamyonun kuşetine uzanmış, Afrika ormanı tepemden akarken, vali yardımcısının Inhambane'deki bürosunda, bana en uygun yolu gösterirken, duvarda asılı haritanın üstünde gidip gelen çubuğu geliyordu aklıma. Hava sıcaktı, vantilatör ağır ağır vızıldıyordu, ardına değin açık pencereden içeriye öğle güneşi ve bir pazar yerinin bahçenin ağaçlarında hafifleyen sesleri geliyordu. Çubuk Tete'ye giden kamyon yolu boyunca ağır ağır ilerliyor, kuzey-

batıya doğru sapıyordu, haritadaki pist o noktada ormanın koyu yeşiline dalan incecik bir beyaz çizgiden ibaretti; üç yüz kilometrelik bir çevrede hiçbir kent yoktu, ilk büyük merkez Kanyemba'ydı, ondan sonra kamyonla iki günlük yol vardı, o da tabii arıza falan olmazsa. Şimdi çubuğun gittiği yoldan gidiyordum işte, o anlaşılmaz, galiba biraz saçma emri uyguluyordum. Kanyemba bölgesi sınırında, görev yerimin beş yüz kilometreden daha ötesinde bir nüfus sayımı, kâğıt üstünde on ay sürebilecek bir iş için, bunda biraz ceza, aynı zamanda tehditkâr bir uyarı kokusu vardı. Üstümü bana bu görevi vermeye yönelmiş olabilecek nedenleri araştırıyordum zihnimde: Gözlerimin önüne yazıhanemin üstünde duran II. Manuel'in fotoğrafı geliyordu; sonra adamlarına zorbalık ettiğinden ötürü açılan bir davada benim kamu tarafını temsil ettiğim zengin bir sömürgeci, çevirdiği dolapları kendimce araştırmaya başladığım pek önemli bir kişinin ettiği tehditler. Belki hepsinin payı vardı ya da aklıma hiç gelmeyen bir şeydi asıl sebep. Ama artık ne olduğunu bilsem de pek bir şey değişecek değildi.

4.

Kahvelerimizi içiyorduk ki *cipao* bana yazılı bir mesaj getirdi; o sırada yüzbaşı pek Portekiz işi bir sefalet ve soyluluk öyküsü anlatmaktaydı. Mesaj basılı bir dave-tiyeydi, hani sosyal yaşantısı olan kişiler arasında törenler için yollananlardan. Biraz buruşmuştu, doğrusu ya, eskimişe benziyordu. İngilizce olarak Sir Wilfred Cotton'ın 24 Ekim Perşembe günü, saat on dokuzda (aradaki noktalı boşluğa dolmakalemlerle adım yazılmıştı) yeme-

ğe davet etmekten onur duyduğu yazılıydı. Suare elbisesi giymem tercih edilirmiş. Yanıtlamam ricasıyla.

Davetiyeyi parmaklarımın arasında evirip çevirdim. Şaşkın bir halim olmalıydı, eh, durum da şaşırtıcıydı hani. Bir subay ile iki yaşlı *cipaio*'nun kaldığı bir kışla, Kanyemba kenti, tabii adına kent denebilirse, çevremiz kilometrelerce uzanan balta girmemiş ormanlarla sarılı... hal böyleyken suare elbisesi ve yanıt verme ricasıyla bir akşam yemeği daveti. Yüzbaşıya Sir Wilfred Cotton'ın kim olduğunu sordum. Bir İngiliz'miş, eh, tabii, onu tahmin etmiştim zaten; iyi de ne tür bir İngiliz'di, kimin nesiydi, ne iş yapardı. Birkaç ay önce gelmiş, galiba Salisbury'den, yani yüzbaşı öyle sanıyordu, kasabanın sınırında ufak bir köşkte oturuyormuş, kim olduğu hakkında doğrusu en ufak bilgisi yokmuş, hep tek başına yaşıyormuş, yaşlıca bir beymiş, yo, pek de değil, elli yaşlarında falanmış, belki birkaç yaş fazla, zarif görünümlüymüş, incelikli biri gibi görünüyormuş.

Davetiyeyi cebime koyacak gibi oldum; ama *cipaio* bana üzgün gözlerle bakıyordu, odadan çıkmamıştı. Başka ne var, diye sordum. Efendim, Sir Cotton'ın uşağı mutfak kapısında, işte o var, acaba geri mi göndermeliyim? Zatîâlinize, affınızı dileyerek, yarın perşembe olduğunu hatırlatma cüretinde bulunuyorum; aynen böyle demişti.

5.

Wilfred Cotton'ın köşkü, imalathanesi Zambezi Nehri yönünde iki kilometre güneye taşınmadan önce kereste şirketine aitmiş; girişteki ufak tahta sütunun üs-

tünde, yeni sürülmüş bir boyanın altında, ucu çatallı bir balta şekli hâlâ seçiliyordu: Kereste şirketinin logosuydu. Köşk bakımsız, ufak bir muz plantasyonu ile kasabadan ayrılmıştı: Dipte, nehir yönünde, Tete'ye giden kamyon yolu uzanıyordu; geri kalanını balta girmemiş ormanın kolları sarmıştı.

Saat tam yediydi. Sir Cotton beni verandada bekliyordu. Beyaz ceket giymiş, ipekten papyon kravat takmıştı. Bana hoşgeldiniz dedi, sofraya oturma lütfunda bulunursam akşam yemeği hazırmış, şoförüm mutfakta yemek yiyebilirmiş, uşağı gönderip çağtırmış, acaba bir aperitif ister miymişim? Siyah pantolonlu, beyaz gömlekli uşak elinde bir şişe şarapla büfenin yanında bekliyordu; sofrada üstü yabanmorsini marmelatıyla kaplı bir *meat-pie*¹ vardı. Kısa, hoş, rahatlatıcı bir yemek oldu, suya sabuna dokunmayan kibar bir sohbette bulunduk. Uzun süre kalacak mıymışım? Bir yıl falan. Oh, gerçekten mi? Bunun beni ürkütmeyeceğini umarmış, orayı beğenmiş miymişim? Şöyle böyle demek? Oh, elbette, beni anlayabiliyormuş ama iklim hiç de kötü sayılmazmış, öyle değil mi? Nem oranı dayanılabilir düzeydeymiş. Oturma odasındaki bir gramofonda alçak perdeden Haydn çalıyordu.

Çay sırasında çaydan söz ettik. İçmekte olduğum o koyu renkli ve kokulu çay harmanmış: Licungo'nun yaprakları, şu minicik olanlar, yoğun renk veriyormuş ve yüksek oranda tein içeriyormuş, Niassa'nın çok kokulu ve hafif bir türüyle karışıkmuş. Bir çalgılı saat sekizi vurdu ve Wilfred Cotton bana tiyatro sever miyim diye sordu. Çok severim, diye yanıtladım biraz da hayıflanarak, Lizbon'dayken çok sevmişim, en sevdiğim sanat dalıydı.

1. (İng.) Etli börek. (Y.N.)

Ev sahibim ayağa fırladı, biraz telaşla sanki. Pek güzel, dedi, o halde sanırım bu akşam bir oyun var. Bu taraftan buyrunuz lütfen, bana sizi davet etme zevkini bağışlayınız. Acele etsek iyi olacak.

6.

Kulübe, köşkü ormandan ayıran seyreltinin orta yerinde bulunuyordu. Geniş, yuvarlak biçimli bir kulübeydi, zencilerinkiler gibi sazlardan yapılmıştı ama daha sağlam görünüyordu. Sazlar içeriden beyaz kireç badanalıydı. Orta yerde, üstünde bir kürsü bulunan ufak, ahşap bir oyun yeri ve bir duvara dayalı sade bir bank vardı: başka hiçbir şey yoktu. Wilfred Cotton oturmamı rica etti, sahneye çıktı, kolunun altındaki kitabı açtı, şöyle dedi: "*William Shakespeare, King Lear. Act One. Scene One. A state room in King Lear's palace.*"¹

Birinci perdenin tamamını ve ikinci perdenin yarısını parmak ısırtacak bir yoğunlukla okudu, oynadı desem daha doğru. Ölümcül bir hüzne kapılmış bir Lear'i de oynadı, gözlerinde deha şimşekleri çakan, inançsız, yakıcı bir Fool'a da dönüştü. İkinci perdenin ortalarına doğru sesi yorgunluğunu ele verir gibi oldu, Lear ile Regan'ın diyalogu ağır ilerledi, biraz tökezler gibiydi. Ayağa kalkıp bu kadarı yeter demek geçti aklımdan, Sir Wilfred, bir durun lütfen, çok güzel oldu ama siz galiba yoruldunuz, benziniz de soldu, terliyorsunuz. Ancak o noktada Cornouaille dükü sözü aldı. Sesi derinden geliyordu, tedir-

1. (İng.) William Shakespeare, Kral Lear. Birinci Perde. Birinci Sahne. Kral Lear'in sarayında bir devlet odası. (Ç.N.)

gindi, kehanetlerle doluydu. "*Let us withdraw, 'twill be a storm!*" İçeriye çekilelim, dedi, tayfun geliyor. Bunun üzerine trajedi yeniden hız kazandı, sesler canlandı, Gloucester ileriye atılarak, kralın öfkesi başına vurdu, gece ilerliyor ve rüzgârlar alabildiğine azıttı dedi. Ve o anda Cornouaille, sanki pek yüksek tavanlı bir sarayın geniş salonunda gümbürdeyen boğuk bir sesle, o fırtına gecesinde kasırgadan korunmak için kapıları sürgülesinler, diye bağırdı.

Perde arası, dedi Wilfred Cotton. Fuayeye gidip bir şeyler içelim mi?

7.

Uşak bizi köşkün verandasında bekliyordu, içkiler hazırды. Ayakta, eğreti ahşap korkuluğa dayanmış, önümüzde açılan geceyi seyrederek birer konyak içtik. Bütün alacakaranlık süresince müthiş bir şamata koparmış olan maymunlar şimdi ağaçların üstünde uyuyakalmış, susuyorlardı. Ormandan yalnızca hışırtılar, boğuk gürültüler, birkaç kuş çığlığı geliyordu. Sir Wilfred trajediyi beğendim mi, diye sordu. Beğendiğimi söyledim. Ya yorumlayışı için ne düşünüyordum? Kral Lear'i mi yeğliyordum yoksa Fool'u mu? Fool'u oynayışının bana büyüleyici geldiğini itiraf ettim, öylesine saldırgan ve ateşliydi ki, neredeyse çılgınca. Yine de aslında beni hayran bırakan Lear'i yorumlayışı olmuştu: Hastalıklı, aşağılık bir yanı vardı, metafizik bir tükenmişlik, bir lanetlenme. Görüşüme hak verdi. İşte o yüzden o denli histerik, akli başından gitmiş, hummalı bir Fool'u oynamıştı: Çünkü Lear'in karanlık tükenmişliğini vurgulamak için güçlü

bir *comic relief*¹ gerekirmiş. O Lear ile, dedi, o akşam Sir Henry Irving'e saygısını sunmuş. Nasıl, onu tanımıyor muyum? Haliyle, öldüğünde ben belki daha dünyaya gelmemişim bile, Henry Irving (1838-1905), bütün zamanların en büyük Shakespeare oyuncusuymuş, sahnede bir kralın hareketleriyle kımıldanır, arp gibi bir sesle konuşurmuş, en üstün yorumu Lear karakteriymiş, hiç kimse o düzeye erişemezmiş, hüznü cehennemî bir derinlikteymiş, beşinci perdenin üçüncü sahnesinde ellerini sanki benliğinin içindeki bir patlamadan korunmak istercesine şakaklarına bastırarak mırıldanışındaki ıstıraba yürek dayanmazmış: "Ebediyen gitti o. Birisi öldü mü, hayatta mı, anlamayı bilirim ben... Toprak misali ölü o!"

Ama sohbetimize bir başka sefer devam edebiliriz, dedi Wilfred Cotton, sözlerine ara vermeksizin, üçüncü perde başlamak üzere.

8.

Altı ay süreyle, 1934 yılı sonuna değin, her perşembe Wilfred Cotton'a tiyatroya gittim. Bir seferden öbürüne, hantal ve ödle, gülünç bir Hamlet olduğu gibi, nazik bir Laertes de oldu; çılgın bir Othello olduğu gibi, hain bir Iago da oldu; azaplar içinde kıvranan buruk bir Brutus ama aynı zamanda kibirli, küçümseyici bir Antonius da oldu. Sonra daha nice dram kişisini sevinçleri ve

1. (İng.) Rahatlatan güldürü. Tiyatro, sinema ve edebiyatta gerilim yüklü ve ağır tempolu yapıtlarda gerilimi kısa süre için hafifletmek amacıyla belirli bölümlere yerleştirilen küçük güldürü sahneleri. (Ç.N.)

acıları, zaferleri ve bozgunlarıyla oynadı, tümü kulübenin o biçare sahnesinde. Akşam sohbetlerimiz, yemekte olduğu gibi fuayede de hep nezaket çerçevesinde kaldı, hiç dostluğa dönüşmeden, içten konuştuk ama sırdaşlık etmedik, sıcak davrandık ama yakınlaşmadık. Bol bol tiyatrodan dem vurduk, sonra iklimden, yiyeceklerden, müzikten. Birbirimize değer verdik, hiç açığa vurmaksızın, birbirimize öyle bir suç ortaklığıyla bağlanmıştık ki, su yüzüne çıkaracak olsak bozulmaması olanaksızdı.

Oradan ayrılışımın arifesinde, Wilfred Cotton, program dışı olarak –bir cumartesi akşamıydı– beni bir veda yemeğine davet etti. O akşam, özenle maskelememe karşın yüzümden okunan neşenin onuruna, kendisi *Bir Yaz Gecesi Rüyası*’nı oynadı; çünkü soylu bir düğünü şenlendirmek üzere yazılmış olan o komedi, benim yeryüzünün herhalde pek de sevmiş olmadığım bir köşesinden ayrılışımı kutlamaya pek uygunmuş.

Tiyatroda vedalaştık. Beni kamyona kadar uğurlamasını istemedim, tuhaf ilişkimize sahne olan o garip mekânda ayrılmamızı yeğliyordum. Kendisini bir daha görmedim.

1939 Ekim’inde, Lourenço Marques’teki yazıhanemde, gözüme bir resmî yazı ilişti. Mozambik’teki İngiltere Konsolosluğu’nun bir dilekçesiydi, Britanya Krallığı’nın Portekiz topraklarında vefat eden bir yurttaşının naaşı alınmak isteniyordu. Yurttaşın adı Wilfred Cotton’mış, altmış iki yaşındaymış, Londra doğumluymuş, Kanyemba’da ölmüş. Ancak o zaman, bir başka anda yapmış olduğum sessiz sözleşmenin artık anlamı kalmamışken, içimdeki insanca merak baskın çıktı, soluğu İngiltere Konsolosluğu’nda aldım. İyi dostum olan konsolos beni kabul etti. Wilfred Cotton’ı bir vakitler tanımış olduğumu söylediğimde şaşırmış göründü, aynı zamanda onun büyük bir Shakespeare oyuncusu olduğunu bilmeyişime

de biraz hayret eder gibi oldu, İngiliz seyircileri tarafından çok sevilirmiş ve yıllar önce uygar dünyadan sır olmuş, bir daha da kimse yerini bulup çıkaramamış. Konso-los âdeti olmayan bir sırdaşlık edip, Sir Wilfred Cotton'ı yeryüzünün o uzak köşesinde ölmeye sürükleyen nedenleri de bana açıklama lütfunda bulundu. Onları aktarmanın bu öyküye bir şey eklemeyeceğini düşünüyorum. Cömertçe ve soylu nedenlerdi, belki yürek sızlatan türden. Bir Shakespeare komedisine pekâlâ da yakışırıldı.

CUMARTESİ İKİNDİLERİ

Bisiklete binmişti, dedi Nena, başında uçları düğüm-
lenmiş bir mendil vardı, iyice gördüm onu, o da beni
gördü, evden bir şeyler istediğini anladım ama durakla-
yamazmış gibi geçip gitti, saat tam ikiydi.

Nena'nın o sıralar çarpık çurpuk büyümekte inat
eden üst dişlerine tel takılıydı, "Belafonte'm benim," di-
ye çağırdığı kızılımsı tüylü bir kedisi vardı, gün boyu sa-
bahtan akşama "Banana Boat Song"u söylüyordu, daha
doğrusu ıslıkla çalıyordu, o dişleri sayesinde ıslık çal-
makta pek başarılıydı, benden fazla. Annem o halinden
çok sıkılır görünüyordu ama genellikle onu paylamıyor-
du, bıraksana canım şu zavallı hayvancağızı, demekle
yetiniyordu ya da hüzne kapılmış görüldüğü ve koltuk-
ta dinleniyormuş gibi yaptığı sıralarda, Nena bahçede,
kendine bir derme çatma köşk kurduğu zakkumların al-
tında koşturuyorken, pencereye çıkıyor, terden yüzüne
yapışan bir tutam saçını kaldırarak bitkin bir sesle, azar-
liyormuş gibi değil de sanki kendi kendine yakınıyor-
muşçasına, bir nakarat söylercesine, şöyle diyordu: O
saçmalıkları ıslıkla çalmayı kes artık, olur iş mi canım,
hem biliyorsun iyi aile kızları ıslık çalmaz.

Nena'nın köşkü dediğim, eskiden babamın en sevdi-
ği lacivert şezlongdu, içlerinde kurtbağrı bulunan iki ko-

caman toprak saksıya duvara dayar gibi dayamıştı onu. Döşeme yerini tutan tarhın üstüne bütün bebeklerini ("küçük arkadaşlarını") dizmişti, zavallı Belafonte'yi boy-nundan tasmayla bağlamıştı, bir de kırmızı teneke telefo-nu vardı, Yvonne Teyzem geçen yıl isim günümde bana armağan etmişti, ben de ona devretmiştim. Zaten hiç ho-şuma gitmemişti, benim yaşımdaki bir oğlan çocuğa hiç uygun olmayan aptal bir oyuncaktı ama annem diyordu ki, ya sabır demek ve terbiyeli davranmak gerekirmiş, öyle ya, Yvonne Teyzemin çocuğu yoktu, hem zavalıcık çocuk istemediğinden değil, dolayısıyla bir oğlana uygun armağanın ne olacağına dair hiçbir fikri de yokmuş. Doğ-rusunu söylemek gerekirse Yvonne Teyze'nin hiçbir ko-nuda fikri yoktu, bazı durumlarda ne söylemesi gerektiği konusunda da, o denli dikkatsizdi, buluşmalara hep geç gelirdi ve evimize geldiğinde hep bir şeyleri trende unut-muş olurdu ama annem, ziyarı yok, derdi, bereket bir şeyler unutmuşsun, yoksa vay halimize; Yvonne Teyzem de kabahat işlemiş bir çocuk gibi gülümserdi, eşiğe yığdı-ğı onca bagaja mahcup mahcup bakardı, o arada sokakta taksi daha hesabı ödememiş olduğunu belirtmek için klakson çalardı. Böylece, o mizacı nedeniyle "bağışlana-maz bir patavatsızlık etmişti" (yine de annem onu hemen bağışlamıştı) annem sedire serilmiş hıçkırıyorken, teyzem bir de üstüne o şekilde konuşarak durumu büsbütün ber-bat etmişti; felaketten sonra evimize telefonla haber vere-rek gelmişti, telefona ihtiyar Tommaso çıkmıştı, teyzem, komutan küçükbeye saygılarımı söyle, diyerek vedalaş-mıştı, Tommaso olacak o sersem de böğüre böğüre ağla-yarak tekrarlamıştı bunu ama ne yapalım, damar sertliği vardı, hoş, gençliğinde de pek parlak zekâlı sayılmazmış, hep öyle dediklerini işitmiştim; annem salonda noterle konuşurken söylemişti bunu, cehennem gibi bir gündü, her şeyi kendisinin düşünmesi gerekiyordu, "Gerçekten

düşünmeyi istediğim şey dışındaki her şeyi, yüreğimdeki o acıyla yapayalnız kalmıştım.” Ama mesele şuydu ki, o sözleri Yvonne Teyzem yıllar yılıdır tekrarlardı, ta kırk bir yılından kalma bir nükteydi, babamla annem nişanlıymışlar, babam La Spezia’da görevli subaymış, annemle Yvonne Teyzem tatile çıksınlar diye Rapallo’da ufacık bir villa kiralamış, sahibi pek kibar bir hanımmış, her fırsatta soylu kökenlerini ortaya dökmüş, oysa o kökler aslında hayli tartışma götürürmüş, her neyse, akşamları annemle Yvonne Teyzem terasta serinlerken hanım bahçeyi sular, bir yandan da gevezelik edermiş, ayrılırken de hep, komutan küçükbeye saygılarımı söyleyin, dermiş, bunu işitince Yvonne Teyzem kahkahayı basarmış, içeride katıla katıla gülebilsin diye terastan kaçarmış.

Annem, diyordum, o yaz ikindilerinde yemekten sonra, gözlerine bir mendil örtmüş, sedirde uzanmışken Nena’nın ıslıkla “Banana Boat”u çaldığını işitecek olursa içini çekiyordu, aldırmıyordu. Ne yapacaksın, zavallı küçük, dediğini duymuştum Yvonne Teyzemin, o yaşta mutlu olmazsa ne zaman olsun istiyorsun, bırak kendi haline. Annem de gözleri yaşlı, ellerini ovuşturarak başıyla evetlemişti.

Yvonne Teyze mayıs başında vedalaşmaya gelmişti, her zamanki dikkatsizliğinde bir üzüntü havası vardı, şekerim anlıyorsun değil mi, demişti, gitmemezlik edemeyiz, ne yapalım, Rodolfo artık burada kalamaz, biliyorsun, hepsi çakallar gibi üstüne saldırdılar, gün geçmiyor ki gazetelerin ekonomi sayfalarında adı geçmesin, hayatımız hayat olmaktan çıktı, sanki İtalya Merkez Bankası başkanıymış gibi, hem sonra biliyorsun, İsviçre’deki o görev prestij meselesi, talihimiz yokmuş ki çoluk çocuğumuz da olmadı, artık onu tatmin eden tek şey kariyeri, hayatının anlamından yoksun bırakamam ya onu, *insanlığa sığmaz*, hem Lozan dünyanın öbür ucunda değil ya,

ne dersin? Yılda en az bir kez görüşürüz, hatta eylülde mutlaka burada oluruz, siz gelmek istediğinizde de evimizin kapısı açık. Bir pazar sabahıydı. Annem başına siyah bir tül takmıştı, ayine gidecekti; bir sandalyede kıdılmıdamadan oturuyor, önüne bakıyordu, karşısında oturan Yvonne Teyzemden öteye, Yvonne Teyze'nin arkasındaki büfenin aynasından öteye ve başıyla ağır ağır evetliyordu, sakindi, kadere rıza gösteriyordu, hem de anlayışlı ve sevecen bir edayla.

Yvonne Teyzemin ziyaretleri kesilince pazar günleri daha bir hüzünlenmişti. O geldiği zamanlar hiç değilse biraz hareket oluyordu, kargaşa desek daha doğru çünkü apansızın çıkagelirdi ve o evde bulunduğu süreçte telefonun çınlaması durmazdı, o gittikten sonra bile; derken giydiği o sosyetik elbiselerin –upuzun ipek eteklikler, şifon bluzlar, tepesinde organza kamelyasıyla şık bir şapka– üstünde pek gülünç duran bir mutfak ön-lüğü takar ve o kılıkta bize bir Fransız tatlısı, örneğin *mousse* Versailles, hazırlayacağını bildirirdi; çünkü bizim evin yemekleri “tüyler ürpertecek kadar sıradan-mış”. Sonra annem son dakikada yine o tüyler ürpertici sıradanlığa başvurmamak durumunda kalarak limon soslu biftekle tereyağlı bezelye hazırlardı; çünkü Yvonne Teyzem ardı arkası kesilmeyen telefonlara yanıt yetiştireyim derken *mousse* saat dördü bulacaktı, Nena ile ben de sabırsızlanarak mutfakta dolanıyor, grissini ve peynir parçaları yürütüyor olurduk. Yine de bütün o keşmekeş hiç değilse ortalığı biraz şenlendirirdi, sonra anneme altı-yedi payreks kap yıkamak düşecekmiş, ne gam; sonunda *mousse* ertesi güne kalırdı ve doğrusu tadı enfes olurdu.

Mayıs ayı boyunca ve haziranın bir bölümünde günler oldukça hızlı geçti. Annemin derdi günü açalyelarıydı, o bahar çok gecikmeliydiler, çiçeklenmekte ayak sürüyorlardı, sanki onlar da bütün ailenin kederini paylaşmış-

lardı, çiçekler pek duyarlıdır, diyordu annem topraklarını kabartırken, olup bitenin pekâlâ da farkına varırlar, duygusal yetenekleri vardır; bense Latincenin üçüncü çekimiyle uğraşıyordum, çift hecelilerle tek heceliler, hangilerinin *-um* ile hangilerinin *-ium* ile bittiğini bir türlü aklımda tutamıyordum, öğretmen demişti ki bu çocuk işe yılın başından beri kötü girişti, bütün çekimleri birbirine karıştırıyor, hem sonra bakınız hanımefendi, Latince bilim gibi somut bir dildir, matematik gibidir, insanın yeteneği yoksa yok demektir, oğlunuz serbest kompozisyon-da daha başarılı, yine de eksiklerini çalışmayla kapatabilir. Ben de mayıs ayının tamamını eksikleri kapatmaya çabalayarak geçirmiştım ama yeterince kapatamadığım besbelliydi.

Haziran şöyle böyle geçti. Bir önceki yıl gibi görkemli olmasalar da açelyalar nihayet çiçeklendiler, annem de hasırları birleştirerek onlara ufak bir sera yapmaya daldı; çünkü güneş felaketti, onları göz açıp kapayıncaya kadar solduruverirdi, böylece saksıları bahçenin ta dibine, güneşin ancak saat beşten sonra geldiği çevre duvarının altına yerleştirdi. Zavallı Tommaso, ellerinin titremesine ve ayaklarını eskisi gibi güçlü basamamasına karşın umutsuzca uğraşıp didiniyordu: Elinden geldiğince yararlı olmaya çabalıyordu, orakla çimleri biçiyor, terastaki limonların gövdelerini ilaçlıyordu, kilerin önündeki asma çardağına parazitler üşüşmüş diye kükürtlemeye de çalıştı. Ama zararı yararından fazlaydı, kendi de farkına varıyordu, o yüzden dehşete kapılmış gibiydi, aslında dehşete kapılmasına hiç gerek yoktu ama bunu kendisine anlatmak zordu, bütün günü anneme aman kendisini düşkünler yurduna göndermesin diye yalvarmakla geçiriyordu, kendisinin evladı gibi sevmiş olduğu komutan küçükbeyin aşkına, düşkünler yurdunda onu yatağından çıkarmaz, çişini ördeğe yapmaya zorlarmış, pazar günleri yoklama-

ya gittiği bir amca oğlu söylemişti, öyle yapmaktansa ölsün daha iyiymiş, hiç evlenmemişti, anası onu son kez çıplak gördüğünde on dört yaşındaymış ve bir küçükhanımın gelip onu ördeğe işeteceği düşüncesiyle dehşete kapılıyordu. O zaman annemin gözleri yaşıyor, neler saçmalıyorsun Tommaso, sen burada öleceksin, burası senin evin diyordu, Tommaso onun ellerini öpmeye kalkıştıyordu ama annem geri çekiliyor, kes artık şu sızlanmayı diyordu, kendisinin zaten yeterince kederi vardı, sızlanacağına kurtbağrılarının altında serpilene ayrıkotlarını temizlesindi, yoksa bitkiler boğulacaktı.

En kötü günler temmuz sonunda geldi, yıllardır görülmedi dedikleri bir boğucu sıcak bastırduğunda. Sabahları iyi kötü dayanılıyordu, ben ayaklarıma patenlerimi geçiriyor, giriş kapısından çevre duvarına kadar olan tuğla döşeli yolda biraz alıştırma yapıyordum, annem öğle yemeğini hazırlıyordu, hatta kimi zaman radyoyu açtığı bile oluyordu, bu iyiye işaretti ama yalnız konuşmalı programları, haber bülteni ya da, "Dinleyicilerimiz şunları yazmış," türünden programları dinliyordu, eğer hafif müzik varsa istasyonu değiştiriveriyordu. Ama ikindiler bunaltıcı sıcaktı ve tekdüzeydi, hüznle, sessizlikle doluydu, kentin uzak uğultusu da kesiliyordu, ev ile bahçenin üstüne buzlu camdan bir fanus kapanmış da sanki içindeki tek canlı yaratık cırcırböcekleriymiş gibi oluyordu. Annem salondaki bir koltuğa yerleşiyor, gözlerinin üstüne nemli bir mendil örtüyor, başını arkalığa dayıyordu, ben odamın girişindeki ufak yazı masasında, başımı uzattığımda onu görebileceğim bir yerde duruyor, bakalım bütünlemede kurtarır mıyım umuduyla *nix-nivis* ve *strix-strigis*¹ çekimlerini belleğime yerleştirmeye uğraşı-

1. Latince üçüncü çekim örnekleri. (Ç.N.)

yordum, Nena'nın köşkünde "Banana Boat Song"u şarkısını söyleyerek bir şeyler yaptığını ya da bahçe yolunda tıkr tıkr ayak seslerini işitiyordum, Belafonte'sini parmaklıklı kapıya kadar gezmeye götürüyordu, zavallı hayvancağız, gel şekerim, gidip biraz dünyayı görelim, diye fısıldıyordu kulağına: Duyan da evimizin önünde kim bilir neler var sanırdı. Ama sokak o saatte tümüyle ıssız oluyordu, zaten başka saatlerde de çok gelip geçen olmazdı. Sokağın ötesinde, ilk ufak villaların yükseldiği düzlüğün ilerisinde, kent titreşen bir pusa batmış görünüyordu, sol yanda sokak ağaçlarla ve tek tek evlerle bekenlenen sararmış kırlarda eriyip gidiyordu. Beşe doğru, o da her gün değil, dondurmacının arabası geçiyordu, kasası gondol biçimiydi, üstünde San Marco Kilisesi resimlenmişti ve VENEDİK SPESİYALİTELERİ yazılıydı. Pedalleri zahmetle çeviren ufacık bir adamcağızdı, varlığını duyurmak için bir pirinç borazanı öttürüyor, avazı çıktığı kadar bağıırıyordu: İki külah elli frank! Onun dışında her şey sessizlik ve yalnızlıktı.

Olanlar olduktan sonra, annem kimse içeriye girmesin, biz de dışarıya çıkamayalım diye parmaklığın kapısını kilitlemeyi âdet edinmişti, dondurmacıyı görmek de hiç yoktan iyiydi. Öğretmenim bana özel ders aldırmanın uygun olacağını söylemişti ama annem bunun pek mümkün olmayacağı yanıtını vermişti, kentten çok uzak yaşıyorduk, durumumuzu anlayacağını umuyormuş, eve yiyecek getirenler için gerekirse kendisi telefonu da söktürürmüş, çaresizlikten ya da bakarsın bizim hastalanırız falan diye bağlı tutuyormuş, zaten fişini gün boyu takmıyordu çünkü ziline tahammülü yoktu. Belki de aşırı bir önlemdi bu, Yvonne Teyzem Lozan'a gideli bize kim telefon ederdi ki?

Nena annemin artık dışarıya çıkmamasına benden fazla bozulmuştu çünkü o benim kadar talihli değildi,

ben hiç değilse ikindileri *-ium*'lu çoğulların listesini ezberlemekle doldurabiliyordum, onun yapacak hiçbir şeyi yoktu, zavallıcık, ilkokulda bütünlemeye bırakmıyorlardı, bir süre köşkünde ya da Belafonte'yi tasmaşından parmaklığa kadar dünyayı görmeye sürükleyerek oyalanmaya çalışıyordu ama sonra sıkılıyordu, "Banana Boat"u söylemeye de hevesi kalmıyordu, ayaklarının ucuna basa basa penceremin altına kadar geliyor, canım sıkılıyor, diyordu, gel biraz köşkümden misafircilik oynayalım, ben hanımefendi olurum, sen de bana kur yapan mimar. Annemi rahatsız etmemek için kısık sesle başımdan savıyordum onu, ayak direrse de *strix-strigis strix-strigis* diyordum, bir aşağılamaydı bu, pek güzel anlıyordu ve öfkesi tepesine sıçramış havalarında bana dilini çıkararak uzaklaşıyordu.

Ama annem uyumuyordu, biliyordum. Kimi zaman sessizce ağladığını fark etmiştim, başını geriye dayamış, gözlerini örten mendilin altından iki damla gözyaşının yanaklarından aşağı süzüldüğünü görüyordum; kucağında birleştirdiği, kıpırtısız görünen elleri de belli belirsiz bir titremeyle sarsılıyordu. O zaman Latince gramer kitabımı kapatıyordum, bir süre tembel tembel kapağındaki sepya rengi Minerva resmini seyrediyordum, sonra mutfağın tel örgülü arka kapısından bahçeye süzülüyordum, kiler tarafından, Nena beni ille de mimar olmam gereken aptalca oyunlarına zorlamasın diye. O yanda otlar iyice boy atmıştı; çünkü Tommaso biçmeyi başaramamıştı, orada, yapış yapış sıcaklıkta, kıvırcık salatalar çıplak bacaklarımı okşarken, kırlara açılan alçak duvarın tel örgüsüne kadar gezinmekten hoşlanıyordum. O taraflarda bir yerde yuva yapmış olan ve taşların üstünde kıpırdanmadan, başları havada, minicik gözleri hiçliğe dikilmiş güneşlenen kertenkeleleri araştırıyordum. Bir okul arkadaşımın öğrettiği gibi ottan bir kementle onları

yakalayabilirdim ama o anlaşılmaz ve en ufak bir çıtırtıdan kuşkulanan, akıl ermez bir duaya dalmışa benzeyen minimini bedenleri gözlemlemeyi yeğliyordum. Sık sık içimden ağlamak geliyordu ve nedenini bilmiyordum. Elimden hiçbir şey gelmeksizin, bir bakıyordum gözyaşlarım süzülüyor; Latince yüzünden olmadığı kesindi, çift hecelilerle tek hecelileri ezberlemiştim artık, aslında annemin hakkı vardı, böyle şeyler için derse gitmeye ve evden çıkmaya gerek yoktu, biraz çalışmak yetiyordu. Ne var ki içimden ağlamak geliyordu işte, o zaman da alçak duvarın üstüne oturup kertenkeleleri seyrediyor, geçmiş yazları düşünüyordum. Beni en çok ağlatan, anılarına ait bir imgeydi: Babamla ben iki kişilik bisiklete binmişiz, o önde, ben arkada, annemle Nena da yine iki kişilik bisikletle peşimizden geliyorlar, bekleyin bizi, diye bağıyorlar, fonda Forte dei Marmi'nin koyu renk çamlığı, önümüzde denizin maviliği, babam beyaz pantolon giymiş, Balena plajına ilk kim varırsa böğürtlenli dondurmayı ilk o yiyecek. İşte o zaman hıçkırıklarımı tutamaz oluyordum, annem iştimesin diye ağzımı tıkmak zorunda kalıyordum, o şekilde bastırdığım inilti, Belafonte'nin tasmayla sürüklenmeye direndiği zaman çıkardığı sızlanmaya benziyordu; gözyaşlarıma karışan salyalarım öylece umutsuzlukla ağzıma tıkadığım mendili ıslatıyordu, o zaman içimden ellerimi ısırarak geliyordu ama yavaş yavaş, hafif ısırıklar ve ne tuhaftır, o noktada her şey birbirine karışıyordu, damağımda sip-sivri, apaçık, başka hiçbir şeye benzemeyen kokusuyla, böğürtlen dondurmasının tadını duyuyordum.

Beni sakinleştirebilen şey o tat oluyordu, kendimi birden tükenmiş hissediyordum, ağlayacak, kımıldayacak, düşünecek gücüm kalmıyordu. Çevremde, otların arasında sinekler vızıldıyor, karıncalar dolaşıyordu, bir kuyunun dibinde hissediyordum kendimi, göğsümün

içinde muazzam bir yük duyuyordum, yutkunmayı bile beceremiyordum, çitin ötesinde ikinci sıcağının ufku puslandırıan örtüsüne dikiyordum gözlerimi. Derken ağır ağır ayağa kalkıyor, mutfığa dönüyordum. Annem hâlâ koltukta uyur gibi yapıyordu ya da belki sahiden uyuyakalmış oluyordu. Nena'nın Belafonte'sine çıkıştığını işitiyordum, seni küçük aptal seni, diyordu, böyle güzel bir kurdeleyi nasıl olur da beğenmezsin, niçin hep parçalıyorsun, küçük aptal, böyle bir kurdele kaç kedide var. Pencerenin telini biraz kaldırıyordum, alçak sesle çağırıyordum onu, hişt hişt, Nena eve gel de ikinci kahvaltısı edelim, kaymaklı ekmek mi istersin yoksa bir marmelat kavanozu mu açayım. O da sevinçle koşuyor, kurdeleyi boynundan çıkarmaya boş yere uğraşan Belafonte'yi oracığa bırakıveriyordu, sonunda kendisini hatırladığıma pek memnundu, belki de hâlâ beni mimarı oynamaya razı edeceğini umuyordu.

Annem genellikle saat altıya doğru ortaya çıkıyordu, evin içinde dolanıyor, derlenip toplanacak yanı olmayan şeyleri derleyip topluyordu, ne bileyim, bir bibloyu birkaç santim yerinden oynatıyor, bir vazunun altında buruşmuş bir danteli düzeltiyordu. Derken mutfığa geliyor, yemekten sonra yıkayacak gücü bulamadığı tabak çanağı yıkıyordu, ardından akşam yemeğini hazırlamaya girişiyordu ama hiç acelesiz, öyle ya, bütün akşam yapacak başka şeyi yoktu, Tommaso saat ondan önce dönmeyecekti, bütün günü geçirdiği düşkünler evinde ona bir çorba vereceklerdi, amca oğlu hastaydı, hemşireler bütün gün yanında kalmasına izin veriyorlardı, zaten ortalığı süpürecek biri olursa o kadınların işine gelirmiş, böyle demişti annem küçümseyerek.

Bütün günün en sevimli zamanıydı o, hiç değilse annemle birlikteydik, nihayet iki laf ediyorduk, aslında sohbet denecek bir şey olmuyordu ama ufak tefek hoş-

luklar oluyordu her zaman. Örneğin radyo, radyo açılıbiliyordu, hem hafif müzik çalıyor olsa da annem istasyonu değiştirmiyordu, yeter ki alçak sesle olsun çünkü Nena yalvarıp yakarıyordu, anneciğim, n'olur, bir damlacık müzik, şımarık ile üzgün arası o sesi çıkardığında hayır demeye yürek isterdi. Ama bir bey de vardı, dünyanın her yanından söz ediyor, coğrafya kitabımda resimleri bulunan başkentleri anlatıyordu, ben onu yeğliyordum, durup dinlemeye doyamıyordum! Bugün Paris'te General De Gaulle, Süveyş Krizi'yle ilgili görüşmeler için... diyordu, ben de gözlerimi yumuyor, kitabımdaki Eiffel Kulesi'ni görüyordum, incecik, dantel gibi oyulmuş, sonra piramitleri, zamanın ve çöl yelinin kemirdiği yüzüyle sfenksi.

Gece yatağımda kolay kolay uyku tutmuyordu. Gözlerim açık, pencerenin çerçevesindeki aydınlığı seyrediyor, mışıl mışıl uyuyan Nena'nın düzenli soluğunu dinliyordum. Yatmaya gitmeden önce annem kontrole geliyordu çünkü Belafonte sık sık Nena'nın yatağının altına süzülüyor, sonra gece dertop olup ayakucunda uyuyordu, annem diyordu ki sağlığa zararlıymış. Ama Belafonte artık onu atlatmayı beceriyordu çünkü püf noktasını keşfetmişti, yatağın altından ancak evde bütün tıkırtılar kesildiği zaman çıkıyordu. Ben Belafonte'den hoşlanmasam da bir şey söylemiyordum çünkü Nena'nın birazcık arkadaşlığa gereksinimi olduğu apaçık belliydi. Böylece, odanın karanlığında Nena uyuyor, Belafonte mırıldıyor ya da tınaklarını çarşafta biliyorken, ben kentten çıkan ve düdükle çalan trenlere kulak kabartıyordum. Sık sık yola çıktığımı hayal ediyordum. Geceleyin, konvoy dağdaki yol çalışmalarından ötürü yavaşladığında, o trenlerden birine gizlice atladığımı görüyordum. Yanımda ufacık bir bagaj oluyordu, kolları fosforlu saatimle coğrafya kitabım. Koridorlar yumuşacık bir halıyla kaplıydı, kompartımanlar

kırmızı kadife döşemeliydi, baş dayayacak yerlerde beyaz örtüler vardı, ortalığa tütün ve döşeme kokusu sinmişti, sayısı tek tük olan yolcular uyukluyordu, ışıklar yarı sö-nüktü ve mavimsiydi. Boş bir kompartımana yerleşiyor, coğrafya kitabımı açıyordum, o resimlerden birine gitme-yi kararlaştırıyordum, bazen *Nôtre-Dame'ın tepesinden la ville lumière*'in¹ görünümü oluyordu, bazen *Günbatımın-da Atina Parthenon'u*; ama beni en fazla çeken fotoğraf tuhaf biçimli evlerin fonu üstünde bisikletlerle ve başları külah biçimi şapkalı adamlarla kaynaşan Singapur Lima-nı'ydı. Bulanık bir tan sökümünün sıcak puslarıyla ve panjurun çubuklarından sızarak döşemede Nena'nın ya-tak örtüsüne eğri büğrü tırmanan sarımsı bir merdiven çizen güneşin ilk ışıklarıyla uyanıyordum.

Yataktan kalkmayı hiç mi hiç canım istemiyordu, biliyordum ki öbürlerinin tıpkısı bir gün başlayacak: ba-lıkyacı, tereyağlı reçelli ekmek, sütlü kahve, öğle yeme-gini bekleyerek harcanan sabah ve ardından sonu gel-mez bir ikindi, Latince çalışmam, salonda uyuklayan annem, Belafonte'yi tasmaşından sürükleyerek köşkün-de "Banana Boat"u söyleyen Nena. Tüm bunlar Nena'nın bahçeyi koşa koşa geçip oturma odasının penceresinin dibine geldiği, anne anne, diye çağırıp o sözleri söylediği ikindiye değin. Bir cumartesi ikindisiydi. Günü aklımda kalmış çünkü cumartesi sabahları bakkal gelirdi; kamyo-netini bahçe parmaklığının önünde durdurur, annemin telefonla verdiği siparişleri getirirdi. Tam da o sabah Nena'nın bayıldığı karamelalı pudingleri getirmişti, as-lında ben de severdim ama iştahımı bastırmaya çalışı-yordum; çünkü sonra azıdışimdeki çürüğü azdırıyordu ve dışçıye nasıl olsa eylülde önce gidemeyecektim, ey-

1. (Fr.) Işık Şehir. (Y.N.)

lölde Yvonne Teyzem bir haftalığına gelecekti, o götü-
rürdü, öyle ya, annemin şu sıralar beni kente indirecek
hali olmayacağı kesindi. Ben *Juppiter-Jovis*'i ezberlemeye
dalmıştım, lanet düzensiz bir çekimi vardı, neyse ki ço-
ğulu yoktu, o yüzden ilkin sözüne dikkat etmedim, za-
ten Nena ikide bir şu tür laflarla ya benim kafamı ütöle-
meye ya annemi oyalamaya gelirdi: Aman koşun, Bela-
fonte yaralandı ya da, anneciğim büyüdüğümde Yvonne
Teyzem gibi saçımı maviye boyayabilir miyim? Kulak
verirsen yandın, bir çenesini açardı, susturana aşk olsun,
yapılabilecek en iyi şey duymazlıktan gelerek daha ba-
şından cesaretini kırmaktı. O yüzden o sefer ne dediğini
kavrayabilmem belki bir dakika sürdü. Başımı ellerimin
arasına almış, -den halini tekrarlamaktaydım, Nena'nın
tümcesi bana her zamanki saçmalıklarından biriymiş
gibi geldi. Ama birden alnımı bir sıcaklık dalgasının bas-
tığını hissettim, ardından bir titreme aldı ve kendi ken-
dine kapanan Minerva kitabının üstünde ellerimin titre-
diğini fark ettim.

Ne kadar süreyle öyle ellerim kitabın üstünde, ayağa
kalkacak gücü bulamadan kıpırdamadan kalakaldım, bil-
miyorum. Evin üstüne bir cam fanus inivermiş de sessiz-
liğe gömmüş gibi geliyordu. Masamdan annemin koltuk-
tan kalkmış, pencerenin pervazına dayanmış olduğunu
görebiliyordum, benzi kül gibiydi, mendili yere düşmüş-
tü, yere yıkılacakmış gibi pervaza tutunuyordu ve Ne-
na'yla konuşurken ağzını oynattığını görüyordum ama
tuhaf bir büyüye kapılmışçasına hiçbir şey işitmiyor-
dum, ağır ağır kıpırdayan dudakları can çekişen bir balığı
andırıyordu. Sonra sert bir hareket yaptım, dizimi çarp-
tığım masa yerde bir gıcırtı çıkardı ve sanki bir düğme
çevrilmiş gibi oldu: Sesler çevremde yeniden yükseldi,
bahçede cırcırböceklerinin konserini, uzaklarda bir tre-
nin düdüğünü, tel örgüyü delmeye çalışan bir arının vı-

zıltısını yeniden işittim ve annemin ruhsuz sesini duydum, mekanik ve uzaktan geliyordu, şimdi içeri gel bakalım canım, diyordu, hava aşırı sıcak, birazcık kestirmelisin, bu boğucu sıcakta orada duramazsın, çocuklara dokunur.

Tuhaf bir öğleden sonra oldu. Nena mırın kırın etmeden sedirde dinlenmeye boyun eğdi ki hiç olmadık şeydi, uyandığında da ses çıkarmadan mutfakta kalıp resimler yaptı. Ben üç sonekli sığata yoğunlaşmaya çabalıyordum, inatla tekrarlıyordum onları; ama zihnim uzaklardaydı, Nena'nın herhalde benim yanlış anlamış olduğum o tümcesini çılgınca kovalıyordu, annem yanlış anlamış olduğumu söyleyecekti, sorsam yeterdi. Ne var ki ona bunu sormak hiç içimden gelmiyordu.

Pazartesi Yvonne Teyzemden bir mektup geldi, ağlamaklı olduk. Giderken vaat ettiği gibi eylülde bizi görmeye gelmeyecekmiş. Rodolfo'yla birlikte Chamonix'ye gidiyorlarmış, Chamonix'den pek hoşlandığı için değil, "Tahmin edersiniz, ben dağı hiç sevmem, hafakanlar basar ama yaz gelince buradaki herkes gidiyor, yani herkes dediğim Rodolfo'nun meslektaşları, burada birazcık olsun sosyal yaşantıya karışmazsan, yani biraz kendini eğitmezsen maymunmuşsun gibi bakıyorlar, zaten İtalyanların karşısında bir üstünlük kompleksleri var, şık yerlerden hoşlanmadığını da belli edersen vay haline, artık kimse yüzüne bakmıyor, hani neredeyse Roma'da daha iyiydi, sıkıntılar ve maaş bir yana, hiç değilse güneş vardı bu lanet iklim yerine..."

Annem belki o mektup yüzünden suskunluğa gömüldü, belki de Nena'nın söylediği o saçmalıktan ötürüydü, kim bilir ama mektuptan ötürü olması daha akla yakındı. Suratı asılmış değildi annemin, kedere gömülmüş de değildi. Dalgındı demek daha doğru olur, aklının başka yerde olduğu belliydi, affedersin anne öğle yemeğinden

artan pudingi alabilir miyim? diyordun ya da başka herhangi bir şey, o ise sana yanıt vermiyordu, sonra aradan birkaç dakika geçince ha, benden bir şey mi istemiştin? diye soruyordu, gözleri de uzaklara dikilmişti, mutfağın penceresinden, kırlarda yiten yola bakıyordu, sanki birisi gelecekmiş gibi. Sen de aynı soruyu yineliyordun, hani artan puding vardı ya onu soruyordum, anne ama yanıt bu kez de gelmiyordu, ancak eliyle havada belirsiz bir işaret yapıyordu, hani, peki ne istersen yap, aklım başka yerde, görmüyor musun? dercesine. Böylece tatlı hevesin de geçiyordu, öyle ya, karamelli puding yemenin ne anlamı vardı, gidip Latince çalışmak daha iyi olmaz mıydı? Hiç değilse kafamı bir şeye vermiş olurum.

Dördüncü çekimi su gibi ezberledim. Aslında üçüncü çekimin güçlüklerini çıkarmıyordu, kıyaslanır yanı yoktu, ilk paragrafta da zaten uyarısı vardı: “Dördüncü çekimin önemli düzensizlikleri yoktur, yalnız ezberlenmesi gereken birkaç kuraldışı ad bulunur, onlar için bkz. dördüncü bölüm”, böylece neredeyse üçüncü çekimi özleyecek hale geldim, o hafta hiç değilse ezberleyecek sahiden güç bir şeyim olsaydı biraz kafamı verirdim ama o aptal *domus-domus* ile Nena’nın laflarını, Yvonne Teyzenin gelmeyeceğini ve annemin suskunluğunu kafamda evirip çevirmekten başka şey yapamıyordum. Defteri-me, *silentium domus triste est*,¹ gibi kısa tümceler yazıyordum, sonra üstlerine dikenli tel misali uç uca eklenmiş bir alay artı işareti çizerek karalıyordum onları, sıra arkadaşımın bana öğrettiği bir yöntemdi –o buna tel örgülü karalama diyordu– ve pek hoşuma gidiyordu.

Nena, öğle uykusu uyuduğu o olağandışı günden sonra kendi alışkanlıklarına geri dönmüştü ve ikindileri

1. (Lat.) Evin sessizliği hüznü. (Ç.N.)

yine köşkünde geçiriyordu; ama "Banana Boat"u söylemiyordu, hiç de yerinde bir uğraş olmadığına farkına varmıştı. Hem artık pencerenin dibine gelip kafamı ütülemiyor, ille ona kur yapan mimarı oynayayım diye çağırılmıyordu. Bahçede yalnız kalmaya boyun eğmişti, kim bilir nasıl da sıkıntıdan patlıyordu, zavallı Nena, arada bir pencerenin telinden bir göz attığımda onu kocaman bir pembe tarakla Belafonte'nin tüylerini taramakla meşgul görüyordum, tarak Lozan'dan bigudiler ve sahidenden sıcak hava üfleyen bir fönle birlikte gelmişti, üzerinde *La petite coiffeuse*¹ yazısı ve saçları kıvrır kıvrır bir bebek resmi bulunan bir kutuda. Ama bıkkın bir halle oynuyordu, hevesizce, kim bilir ne kadar hoşuna giderdi gelip de beni mimarı oynamaya çağırmak. Aslında kimi zaman benim de canım o aptal kitabı kapatıp onun yanına gitmeyi, haydi oynayalım, ben sana kur yapan mimar olmaya karar verdim, öyle suspus durma, neden "Banana Boat"u söylemiyorsun, bana neşe veriyor demeyi istiyordum; ama öyle yapacak yerde çenemi avucuma yaslamış duruyor, yazın yoğun sıcaklığında uzakta titreşen kırlara bakakalıyordum.

Ama sonraki cumartesi aynı olay tekrarlandı. Öğleden sonra saat ikiydi, annem panjurları kapatmış, koltuğunda oturuyordu, ben "Domus Aurea" başlıklı zor bir egzersizi yapıyordum, dördüncü çekimden adları niteleyen üçüncü çekimden sıfatlarla doluydu, tam bir işken-ce. Nena girişteki parmaklığın yakınlarında olmalıydı, belki de Belafonte'yi biraz gezmeye çıkarmıştı, birkaç dakika önce gözden kaybetmiştim. Soluk soluğa geldiğini gördüm, evin köşesinden belirdi, verandanın yanından, sonra şaşırarak durakladı, arkasına baktı, hızla kısa

1. (Fr.) Küçük kuaför. (Ç.N.)

bir koşu kopardı, durdu, yeniden geriye döndü. Sandaletlerinin çakıllarda çıkardığı tıkırtı ikindi sessizliğindeki tek sestti. İlkın hangi pencereyi seçeceğine kararsız görünüyordu, sonra annemin penceresinden –belki de panjurları sımsıkı örtülü diye– vazgeçti, benim penceremin altına geldi, beni çağırdı ama adımı söylemedi, dinle dinle, diyordu yalnızca, ne olur dinle; yalvaran bir sesle ama şımarıklık ettiğı zamanlardaki gibi değil, şimdi tümüyle farklıydı, Nena'yı hiç böyle duymamıştım, ağlamadan ağılıyordu sanki.

Bilmem neden pencereye çıkmadım. Daha doğrusu nedenini pek iyi biliyordum çünkü duyuyordum. Büyük bir boşluk ve şaşkınlık duygusu içinde, bana ne diyeceğini anlamıştım ve biliyordum ki bana diyeceğı şey dayanılacak gibi değildi, onu dinlemek elimden gelmezdi, belki de bağırmaya, acımasızca onu dövmeye başlar, onca böbürlendiğı o aptal saç örgülerinden çekiştirirdim, sonra da hiç çekinmeden ağlamaya başlardım, beni işitirler diye korkmadan, içimden geldiğı gibi hıçkırır hıçkırır. Sessiz kaldım, soluğumu tuttum. Birbirimize çok yakındık, birkaç santim ötemdeydi, aramızda yalnızca pencerenin teli vardı. Ama Nena'nın boyu pervaza erişmiyordu, içeriye bakamazdı. Var gücümle beni uyuyor sanmasını umdum ve bir şeyin olmasını istediğimde uğur gel sin diye hep yaptığım gibi takvimi mürekkep hokkasının madenine değdirdim. Nena sustu, derin, heyecanlı soluğunu işitiyordum, sonra çakılların üstündeki adım seslerinden veranda kapısına doğru yöneldiğini anladım. Yalınayak, en ufak bir gürültü çıkarmaktan bile kaçınarak pencereye gittim, panjurları kapattım. Holün kapısını araladım, yatağıma uzandım. Böylece alçak sesle de konuşmalar hepsini duyabilecektim. Gözümü kapının aralığına uydursam annemi koltukta görebilirdim ama onlar tarafından görülmeyi göze almak istemiyordum, kulak

kabartmam yeterdi, aslında her şeyi başından beri biliyor olsam da.

Annem bu kez gözyaşları döktü. Belki kendini tutamadı, bilmiyorum, belki de zayıf bir ânına rastlamıştı ama ilk seferinden farklıydı, o zaman handiyse kayıtsızlık göstermişti. Nena'yı kendine çekip kollarıyla sardı, benim küçük hazinem, dedi, ardından onu yine kendinden uzaklaştırdı, yutkunurmuş gibi ufak, boğuk hıçkırıklarla gözyaşlarını sildi. Sonra benim bilip bilmediğimi sordu, Nena da, uyuyor dedi, böylesi daha iyi, dedi annem, rahatını kaçırma, zavallı yavrum, Latinceye iyice dalmış durumda, bütün gün ders çalışıyor. Ve sonra içini çekti ama neden bana böyle şeyler anlatıyorsun, Maddalena, anneciğinin ne kadar acı çektiğini anlamıyor musun sen? Ben kendimi duyurmamak için yüzümü yastığa gömdüm, Nena'nın gevezeliği kulağıma hafifleyerek geliyordu ama ne anlattığını biliyordum nasıl olsa, öyle de ondan, diyordu, yemin ederim öyle, anneciğim, bisiklete binmişti, başında uçları düğümlü bir mendil vardı, buradan, evden bir şey istiyordu, anladım, çok iyi gördüm, o da beni gördü ama sanki duramazmış gibi geçti gitti, ne olur inan bana anneciğim.

O hafta nasıl geçti hiç bilmiyorum. Çabuk, evet, çabuk geçti. Latinedeki tüm kuraldışı çekimleri özetleyen bir egzersiz yapmam gerekiyordu ama el sürmedim. Kâğıdın üstünde karalamalar, abuk sabuk şekiller belirliyordu, onlara dalıp gidiyordum, hiç durmadan saplantı halinde kafamda dolaşan bir tümceyi karaladığım zincirleme artı işaretleriydi onlar: Nena, gelecek cumartesi ona bir şapka ve annemin bir notunu götürecektir. O tümceyi Latinceye de çevirmiştim ve o dilde bana büsbütün acayip geliyordu, sanki dilin yabancılığı anlamının saçmalığını vurguluyordu ve içime korku salıyordu. Yine de onlara hiçbir şey söylemedim, anladığımı belli etmedim.

Davranışım görünürde eskisinin aynıydı: Sabahleyin annemin açelyalarını suluyordum, o saatlerde bahçe hoş oluyordu, hâlâ gecenin serinliğini taşıyordu, serçeler zakkum dallarının birinden öbürüne sıçırıyordu, cırcırböcekleri de feryada başlamamış oluyordu, berrak havada kent net çizgilerle beliriyordu, bir mutluluk, bir hafiflik dolaşıyordu çevrede. Öğle yemeğinden sonra, her zaman yaptığım gibi annemin sofrayı toplamasına yardım ediyordum, bitirdiğimde, ödevlerimi yapmaya gidiyordum, diyordum, odama girip ara kapıyı kapatıyordum, panjurları aralık bırakıyor, yatağa uzanıp panjurların çubuklarının tavanda çizdiği gölgeli gökkuşağını seyrediyordum. Düşünmek istemiyordum, gözlerim kendiliğinden kapanıyordu ama uyumuyordum, gözkapaklarımın altından birbirine uymaz imgeler gelip geçiyordu, Singapur Limanı'na varıyordum, ne tuhaf, kitabımdaki fotoğrafın tıpkısıydı, tek farkı o fotoğrafta benim de bulunmamdı. Derken hemencecik cumartesi gelip çattı.

Ben o sabah hiçbir şey söylemedim, hiçbir şey yapmadım, ortalıkta elimden geldiği kadar az göründüm. Annem mutfaktayken ben oturma odasında oluyordum. O oturma odasına geliyordu, ben bahçeye çıkıyordum, Nena bahçeye çıkıyordu, ben odama gidiyordum. Ama onlar yalnızca normal davranmış olmak için öyle yapıyorlardı, ki bu da işleri arapsaçına çeviriyordu çünkü beni düpedüz hiçbir şey fark etmemiş gibi davranmaya zorluyordu. O saklambaç oyununun en berbat ânı ikisini de dışarıda sanıp mutfığa girmem oldu; annemi Nena'ya bir not uzatırken yakaladım. O aptal da kıpkırmızı oldu ve notu arkasına sakladı ama durum öylesine apaçıktı ki fark etmemiş gibi yapamazdım, yoksa gerçekten kuşkulanırlardı, böylece utanç verici bir numaraya başvurdum ve umursamazlıkla dedim ki, Yvonne Teyze'nin mektuplarını saklamanın yararı yok, biliyorum, sana yazıyor

da bana yazmıyor, sen hep onun gözbebeği oldun zaten; bunun üzerine annem dedi ki, haydi şimdi iki kardeş kışkançlık kavgasına dalmayın, büyük günahdır, ben de ferahladığımı hissettim ama gömleğim terden sırtıma yapışmıştı.

Yemeği yer yemez, öğle uykusuna çekiliyorum, müt-hiş tembelliğim tuttu, dedim, o boğucu sıcaktan olmalıydı, beyanım büyük bir anlayışla karşılandı. Yatağımdan mutfağın tabak çanak tıkırtısını duyuyordum ama numaraydı, aslında fısıldaşıyorlardı, kulağıma karmakarışık bir gevezelik geliyordu, ne derlerse desinler umurumda değildi, söylediklerini keşfetmeye hiç hevesim yoktu.

Nena tam saat ikiye çeyrek kala çıktı, tam da sarkaçlı saat ilk vuruşun ardından kırk beşinci dakikanın üç vuruşuyla çınliyorken. Mutfakın arkasındaki tel örgülü kapının gıcırdadığını işittim, ardından çakılların üstünden bahçe parmaklığına doğru uzaklaşan hafif adımlar. Bu sesler yüreğimi kaygıyla sıkıştırdı çünkü kendim de bekleme halinde olduğumu fark ettim, o bekleyişin hem saçma hem korkunç bir yanı vardı, bir günah misali. Sarkaçlı saat üç kez vurdu ve ben saymaya başladım, bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on diye. Bunun yapabileceğim en aptalca şey olduğunu biliyordum ama kendimi tutamıyordum, sayı saymanın saçmalığını düşünürken saniyeleri saymayı sürdürüyordum bir tür uğur, bir tür koruma arayışıyla: Neden koruma, bilmiyordum, daha doğrusu kendi kendime itiraf edecek cesaretim yoktu. Yüz yirmiye geldiğimde Nena'nın adımlarını işittim. Ta uzaktayken duydum, bahçe yolunun başındayken, dönüşte çakıllara basmaktan sakınıyordu ama onu yine de işittim ve su gibi terlemiş halde kalktım, parmak uçlarımda duruyordum, panjurun çubuklarının arasından ağır ağır ilerlediğini gördüm, gözleri yerde, yüzünde

hiç görmediğim bir üzüntü ifadesiyle, o her zamanki şen şakrak kızcağız bir elinde bir şapka tutuyordu, öbür elinde bir kâğıt parçası vardı, başparmağıyla işaretparmağı arasında eziyordu. O zaman yatağıma döndüm ve uykuya daldım.

Uykudan sanki ertesi cumartesi uyanmış gibiydim. Çünkü o hafta, sessizlikle örtülü yavaşlığı içinde çarçabuk geçip gitti; Nena ile annemin aralarında sürekli baktığı, benimse özetleme egzersizlerinin bütün öğleden sonramı aldığı özüyle elimden geldiğince ayakaltında bulunmamaya baktığım bir haftaydı. Oysa aslında egzersizlerin beni uğraştırdığı falan yoktu çünkü defterim dikenli tellerle dolmuştu.

Ertesi cumartesi sabahı annem ricotta peynirli ravioli yaptı. Ricotta peynirli ravioli yemeyeli çok uzun zaman oluyordu, neredeyse unutmuştuk, aylardır tüyler ürpertici sıradan yemeklerden başka bir şey yediğimiz yoktu. Annem sabahın köründe kalkmıştı, ben altıda uyandım ve onun mutfakta usulca gidip geldiğini, birtakım işler gördüğünü işittim. Hoş bir sabah oldu. Nena ile ben kalktığımızda masayı hamur şeritleriyle kaplı bulduk, istiridye biçimi kalıplarla bastırarak kesilmeye hazırdılar, sonra içleri peynirle doldurulacaktı. Sütü kahvemizi radyonun masasında içmek zorunda kaldık, ardından hamuru kesmeye koştuk, daha doğrusu Nena kalıpla bastırıyordu, ben kaşıkla içlerini doldurup anne me geçiriyordum, o da kenarlarını birazcık kıvrıp parmaklarıyla hafifçe bastırarak kapatıyordu, büyük bir dikkatle yapıyordu bu işi; çünkü fazla bastırılırsa dolgu dışarı fırlar, ravioli berbat olurdu.

Bugün biraz bayram yapalım, dedi annem, özel bir gün bugün. Bunun üzerine, nedenini tam olarak bilemeden göğsümün içinde yeniden Nena'nın o lafları söylediğini işittiğim zamanki alev alev sıcaklığı duydum, derken

ter dökmeğe başladım ve, bu sabah da ne sıcak böyle, dedim, annem dedi ki, eh tabii, bugün 3 Ağustos, ben de dedim ki, anneciğim sakıncası yoksa biraz odama çekileceğim, yardım gerekecek olursa beni çağırırsınız. Neden bilmem dışarıya çıkmadım, belki daha iyi ederdim, bahçeyi henüz sıcak basmamıştı, çardağın durumuna bakardım, bir şeyler yapardım. Ama odamın loşluğunu yeğliyordum.

Öğle yemeği sırasında annem neşeliydi, fazla neşeli. Ravioli pek lezzetli olmuştu, Nena ikinci tabağı istedi ama annem bitirelim diye acele ediyor gibiydi, ikide bir gözü saate kayıyordu. Biri çeyrek geçe yemekten kalktık, annem acele sofrayı topladı, bulaşığı daha sonra yıkarız, şimdi hepimiz dinlenmeye çekilelim, size de iyi gelir, bu sabah hepimiz erken kalktık, dedi. Nena alışkanlığı dışında, mırın kırın etmeden doğruca gidip oturma odasındaki sedire uzandı. Annem salonda her zamanki koltuğa yerleşti, panjurlar örtülü, gözlerinin üstünde bir mendil. Ben yatağa girmeden, üstümde giysilerimle uzandım, bekledim. Evin sessizliğinde yüreğimin gümbür gümbür attığını duyuyordum, öyle ki o gürültü öteki odalardan da işitilecek gibi geliyordu. Uyuyakalmış da olabilirim ama herhalde birkaç dakikayı geçmemiştir, sonra sarkaçlı saatin ikiye çeyrek kalayı vurmasıyla yerimden sıçradım, kıpırdamadan kulak kabarttım. Salondaki koltuğun gıcırdamasıyla kalktım, başka gürültü olmadı, annem gerçekten çok sessiz hareket ediyordu. Panjurların gerisinde birkaç dakika bekledim, tir tir titrediğimi fark ettim ama soğuktan değildi elbette, dişlerimi birbirine çarpmasınlar diye sıkmam gerekti. Derken mutfağın arka kapısı yavaşça açıldı, annem dışarıya çıktı. İlkın sanki o değilmiş gibi geldi, ne tuhaf, komodinin üstünde duran fotoğraftaki gibiydi, hani babamın kolunda poz verdiği fotoğraf, arkalarında San Marco Kilisesi vardı, al-

tında *Venedik*, 14 Nisan 1942 yazılıydı. Aynı iri siyah puanlı beyaz elbiseyi giymişti, ayakkabıları acayip bir bağla bileklerinden bağlıydı, yüzü bir ince beyaz bir şapka tülüyle kaplıydı. Ceketinin yakasına mavi ipekten bir kamelya iliştirmişti, koluna timsah derisinden bir çanta takmıştı. Bir elinde sanki değerli bir eşya tutuyormuşçasına özenle bir erkek şapkası taşıyordu, şapkayı tanıdım. Bahçe yolunun başına değin çevik adımlarla yürüdü, limon ağaçlarının gövdeleri arasından, onda hiç görmediğim kırıttık bir yürüyüşü vardı, öyle arkadan bakıldığında çok daha genç duruyordu ve ancak şimdi farkına varıyordum ki Nena da tıpkı onun yürüyüşünü almış, hafiften salınarak omuzlarının duruşu tıpkı onun gibi. Annem evin köşesinde gözden kayboldu, çakılların üstünde adımlarını işittim. Yüreğim her zamankinden de şiddetli çarpıyordu, terden sıırılsıklam olmuştum, bornozu almam gerekir, diye düşündüm ama o anda saat ikiyi vurdu ve ben ellerimi pervazdan ayıramadım. Panjurun iki çubuğunu hafifçe araladım daha iyi göreyim diye, upuzun bir süre geçmiş gibiydi, ne kadar da kalıyor, diye düşündüm ama neden dönmüyor ki; işte o anda annem köşede belirdi, başını dikmiş yürüyordu, Yvonne Teyze'yi hatırlatan o dalgın, o uzak bakışla önüne bakıyordu, dudaklarında bir gülümseme uçuşuyordu. Çantasını omzuna asmıştı, o haliyle büsbütün genç bir havası vardı. Sonra durdu, çantasını açtı, kapağının içi aynalı pudralığını çıkardı, düğmesine bastı, pudralık kendiliğinden açıldı. Ponponu çıkardı, pudraya sürdü ve ufacık aynadaki hayaline bakarak yanaklarını hafifçe pudraladı. O anda onu çağırmak için içimde şiddetli bir istek duydum, ben buradayım anneciğim, demek istedim ama ağzımdan tek sözcük çıkmadı. Yalnızca pek keskin bir böğürtlen tadı ağzımı, burun deliklerimi doldurmuştu, odayı, havayı, çevremdeki dünyayı kaplıyordu.

GÖRKEMSİZ GATSBY

“Görkemsiz Gatsby” öyküsünün kolayca anlaşılabilmesi için belki de şunları anımsamak uygun olur: Tom Barban, Nicole, Dick Rosemary Hunt, Abe North, Brady ve Bay ve Bayan McKisco, Fitzgerald’ın *Buruktur Gece* romanının kişileridir, Daisy ise *Muhteşem Gatsby*’nin bir kişisidir. Ayrıca yaşamöykülerinde belirtildiğine göre, Fitzgerald’ların kızı Scottie doğduğunda Zelda şu sözleri söylemiş: “Umalım ki büyüdüğünde kafasız olsun, şöyle tümünden kafasız bir dilber.”

a.t.

Akşamlar ağır akar, ayak sürerlerdi, görkemli günbatımlarıyla kana bulanırlardı. Peşlerinden sıcak, baygın geceler gelirdi, koyun öteki ucundaki deniz fenerinin yeşil hıçkırığıyla beneklenmiş. Öyküm böyle başlasa hoşuna giderdi, değil mi? Yağlıboya tabloları hep bayılmışsındır. Gösterişten ve şamataadan uzak duran süzölmüş hallerinin –senin *charme*'ını¹ meydana getiren bunlardı–gerisinde, belki de alttan alta senin asıl doğanı oluşturan hafif bir zevksizliği gizlemişsindir hep. Halbuki nasıl da nefret ederdin “zevksizlik”ten! Dehşet verir sana. Ve sıradan, gündelik şeyler: Gözünde korkunçtular. Peki öyleyse, öyküme böyle başlayabilirim. Tabii ki severdim villayı. Akşamlar ağır akarlar, ayak sürerlerdi, görkemli günbatımlarıyla kana bulanırlardı. Peşlerinden sıcak, baygın geceler gelirdi, koyun öteki ucundaki deniz fenerinin yeşil hıçkırığıyla beneklenmiş. Ben pencereden bakardım. Hep az uyumuşumdur, sen hiç farkına varmamıştın. Yataktan kalkar, pencereden bakardım, perdenin ardından. Kimi zaman saat ikiye doğru hafif bir meltem çıkar, suyun yüzeyini kırıstırırdı. Sundurmanın kızgın ki-

1. (İng.) Çekicilik, güzellik. (Ç.N.)

remitlerinin üstünden kayar, yüzüme neredeyse ılık ılık değer, rahatlık verirdi. Pencerenin çerçevesi içinde, limandaki deniz fenerinin rehberliğinde kayıp giden bir gemi bulunurdu hep, sanırım çoğu yük gemileriydi. Dipte, sol yanda, liman ışıklarla kaynaşırdı. Bir bekleme halindeymişim gibi duyardım kendimi. Ama neyi? Bir şey mi bekliyordum? Dakikalar ağır ağır geçerdi, meltem perdeleri şişirirdi. Kanımda bir kıpırtıdır dolaşırdı. Denize açılan pencerenin pervazına dayanmış haldeyken güçlkle zapt edebilirdim onu. Kıyı bir vaatti, ışıkları pırıl pırıl parlardı, gören de şenlik var sanırdı. Kendi kendime hep derdim ki, öyküm benim içimde, günün birinde kâğıda dökeceğim. Bir düşte gibi, masanın başına oturacağım, önümde duran beyaz kâğıda bakmayacağım bile ve öykü bir pınardan fışkırmış gibi doğuverecek, işte o zaman bir büyüye kapılmış gibi yazacağım, sözcükler adına esin denen bir mıknaatısın çekimiyle, sayfanın üstünde sanki bir tılsımla diziliverecekler. Pencereye dayanmış dururken böyle düşündüğüm aklımdan geçermiydi senin? Asla geçmezdi elbette: Benim aklımdan hiç geçmemişti ki, sonunda tek satır bile yazmayacaktım.

Çok daha ivedi bir şey vardı. Bir romanın başlangıcını fısıldıyordum: *Mrs. Ramsay, Elbette ama yarın hava iyi olursa, dedi. Yalnız sabahleyin erken kalkmalısın, rüzgâr perdeleri oynatırdı, sen mışıl mışıl uyurdun, deniz feneri hıçkırırdı, gece dingindi, handiyse tropikal; ama çok geçmeyecek, ben kendi deniz fenerime ulaşacaktım, duyumsuyordum onu, yakınındaydım, gecenin bağrında bana bir ışıklı işaret göndermesini beklemek yeterdi, ben hemen anlayacaktım, o fırsatı kaçırmayacaktım (elime geçen tek fırsattı o); yaşlılığımı, kaçırdığım bir deniz feneri gezisinin ardından yanarak geçirmeyecektim. Ama o arada yaşlanmaktaydım, farkındaydım bunun. Yine de hâlâ gençtim, "yakışıklı bir erkek"tim, terasa indiğimde senin*

kız arkadaşlarının bakışlarından anlıyordum bunu, tartan, kaçamak bakışlardı; oysa hissettiğim yaş nüfus kütüğündeki değildi, boğulur gibiydim, sanki yüzüme bir perde dolanmış gibi. Pervaza dayanan ellerime bakardım: Uzun parmaklarım vardı, güçlü, kıvrak. Ve yaşlıydılar. Sen öyle değildin. Seni ürküten yaşlılık başka türlüydü. Kremler, losyonlar sürünerek engellemeye çabalıyordun onu, ellerin üstünde beliren şu ufak lekelerdendi korkun; öğle güneşi baş düşmanıydı ve gülümsediğinde ağzının köşelerini çizgileyen iki minicik kırışıgın tehdidi altındaydın. Güneşte kavrulan, havuza dalan, deniz tuzuna aldirmaksızın kumsala inen konuklarına hasetle bakardın. Ne aptaldın, bir hiç yüzünden acı çekiyordun. Sen *gerçekten* gençtin, yaşlılık bu değil, sonradan anlayacaktın, şimdi anlıyorsundur; enfes bir vücudun vardı, ben bacaklarına bakardım, bedeninin güneşe sermeye cesaret ettiğin tek kısmına, upuzun, sütun gibi bacaklardı. Akdeniz öğleniydi. Gino verandada dolaşır, Calvados, Bacardi ve Mazagrán servisi yapardı. Birisi tembel tembel yerinden kalkardı: "Biz kumsala iniyoruz, Martine, seni aşağıda bekleriz..." Gözkapaklarını aralardın, belli belirsiz bir gülümseme ağzının köşelerini çizgilerdi, yalnız ben fark ederdim; çünkü o iki minicik kırışıgı tanıyordum; yerinden kımıldamazdın, şezlongda bir gölge havuzuna gömülü kalırdın, yalnız bacakların güneşte parlardı, meltem şemsiyenin saçaklarını oynatırdı.

Villayı tabii ki severdim. Kiremitlerin üstüne dimdik inen tuğladan örülmüş iki çatı katı, bir manastırı andıran çanıyla kapının kemeri, beyaz boyaları her yıl yenilenen panjurları hoşuma giderdi. Sabahın erken saatlerinde sen henüz uyuyorken bütün palmyelik martıların, geceyi geçirmeye gelirler, gidip gelirken kumsalda ayak izlerini bırakırlardı. İkindiler boğucu sıcak olurdu, tam Akdeniz'e özgü, çam ve mersin ağacı kokarlardı,

sarmaşıkların bürüdüğü ufacık granit merdiven basamaklarının yanı başında kemerin altında bir hasır iskemleye oturdum, Scottie uyansın diye beklerdim. Saat dörde doğru yalınayak çıkagelirdi, kızarmış yüzünde yastığın izleri, bir bebeği bacağından sürükleyerek.

“Sana Scottie mi demeleri daha çok hoşuna gidiyor yoksa Barbara mı?”

“Scottie.”

“İyi de Scottie asıl adın değil ki.”

“Bayan Bishop koydu o adı, diyor ki sen icat etmişsin.”

“Ben icat etmedim.”

“Yani bir arkadaşın, yazarlık yapan biri, ben de büyüyünce kafasız bir kızcağız olacağım.”

“Bunu da sana Bayan Bishop mu söyledi?”

“Evet, diyor ki bütün kızcıkların kaderi oymuş, kurtuluş yokmuş.”

“Bütün neyin?”

“Kız çocuklarının işte, Bayan Bishop onlara kızcık diyor çünkü Zelda adında bir hanım da öyle söylüyor-muş.”

Akşamları “Tender is the Night” [Buruktur Gece] şarkısını söyleyen Tony Bennett’i dinleyerek Fitzgerald’ dan konuşurduk. Doğrusu ya, filmi hiç kimse beğenmemişti, müşkülpesent olmayan Bay Deluxe bile. Fakat Tony Bennett’in “roman gibi yürek sızlatan” bir sesi vardı, dinlerken havaya girerdik, Gino plağı kim bilir kaç kez yeniden koymak zorunda kalırdı. Kitabın başlangıcını ezberden okumam istenirdi, kaçınılmaz bir şeydi, Fitzgerald’ın romanlarının başlangıçlarını ezbere bilme-mi hepsi *pek hoş* bulurdu: yalnızca başlangıçlarını, tut-kumdu onlar benim. Âdeti üzere ciddi mi ciddi duran Bay Deluxe oradakileri sessizliğe davet ederdi, ben nazlanmaya çalışırdım ama hayır demenin yolu yoktu, Tony

Bennett'in plağı alçak sesle çalardı, Gino Bacardi'leri doldurmuş olurdu, ben gözlerimi sana dikerdim, sen o başlangıcın sana adanmış olduğunu bilirdin, sanki kendim yazmışım gibiydi, bir sigara yakar, ağızlığa yerleştirirdin, o da sahnelemenin parçasıydı, *flapper*¹ rolü yapardın; ama hiçbir *flapper* yanın yoktu, ne kâkülün, ne naylon çorapların, hele ruhun hiç mi hiç: Sen başka bir sınıftandın, belki Drieu'nün ya da Pérez Galdos'un bir romanında olabilirdin, yaşamın trajik bir duygusunu taşıyordun, belki de aşılmaz bencilliğindi o, bir lanetleme gibi. Millet artık sabırsızlanıyorken ben başlardım, Gino rahatsızlık vermemek için servisi keserdi, yalnızca Tony Bennett'in sesi ve Akdeniz'in hışırtısı işitilirdi: *Fransız Riviera'sı denen iç açıcı sahilde, Marsilya ile İtalya sınırının ortalarında büyük, gururlu, gül rengi bir otel bulunur. Hürmetkâr palmiyeler otelin pembeleşmiş ön yüzünü serinletir, hemen önünde de kısa, göz kamaştırıcı bir kumsal uzanır. Son zamanlarda kodamanların, kibarların gözde yazlık yeri olup çıkan otel on yıl öncesine kadar, nisan ayında İngiliz müşterilerin kuzeye gitmesiyle, neredeyse tamamen boşalırdı...*²

Bayan Bishop gidip plağı değiştirmeden edemezdi. Sıra Cole Porter'ın şarkılarının tatlımsı lezzetindeydi, Bishop'un saplantısıydı onlar, Cole Porter Fitzgerald'a pek uyar diye düşünüyordu; ya da "Quizás, quizás, quizás"ı söyleyen Nat King Cole'u koyuyordu. King Cole'un şarkısı aslında benim de hoşuma giderdi, benimle bir ilintisi olduğunu duyardım, incecik bir melankoli salardı yüreği-

1. 1920'lerde kadınların toplumsal yaşantıya ve iş hayatına girmeleriyle ortaya çıkan bağımsız ve çekici, kendini belli bir giyim tarzı ve davranış biçimleriyle ifade eden kişi. (Ç.N.)

2. F. Scott Fitzgerald, *Buruktur Gece*, çev. Püren Özgören, Everest Yayınları, İstanbul, 2013, s. 3. (Y.N.)

me, *Siempre que te pregunto, que cómo dónde y cuándo...*¹ ezberimi sürdürmeye çabalardım, hepiniz benim ötemde, denize ve kıyının ışıklarına bakıyor olurdunuz, *sabahın erken saatlerinde Cannes'ın uzaktan uzağa seçilen imgesi, pembe ve krem rengi surlar, İtalyan sınırını çizen mor Alpler suya vurur, yansılar deniz bitkilerinin tertemiz, sıg yüzeylere yolladığı dalgacıklarda, halkalarda titreşirdi...* ama bir şey vardı, beni engellerdi, sesim kararsız çıkardı, duyumsardım onu. İlerlememi öylesine güçleştiren neydi acaba? Akşam mıydı acaba? Kıyının ışıkları mıydı? Nat King Cole muydu? Loşlukta duran sana dikerdim gözlerimi, *y así pasan los días, y yo, desesperando...*², bana hiç değilse bir “anladım” işareti olsun yapabilirdin ama hayır, sakın sakın bakardın bana, diğer herkes gibi, sanki tüm bunların benimle ilintili olduğunu bilmiyormuşçasına; ben geceleyin iyi işe yarıyorum, değil mi Martine? derdim sana gözlerimle, geceleyin o birkaç dakikacık için, sonra uyuyakalıyorsun ve uyuyorsun, uyuyorsun, uyuyorsun, rüzgâr perdeleri şişiriyor, aşağıda kıyının ışıkları var... peki ya gündüz vakti, senin Perri'n gündüz vakti nedir? Ufak bir oyundaki karakter, bir öykünün ufacık figürü, o kadar.

Yeter. Ezberden okuma isteğim sönmüş olurdu, zaten ötekiler de durup beni dinlemeye hevesli değillerdi artık, oyun başlamıştı, başlatmak için o giriş yetmişti, şimdi Bayan Bishop kendini *pek* duygusal bir slow'la dansa vermiş Rosemary Hoyt'un yerinde duyuyordu, evet, gerçi on sekiz yaşını hayli gerilerde bırakmıştı ve Rosemary'nin attığı “kısa ve keskin kulaçları” onun elinden gelmezdi ama ne önemi vardı ki? Öyle ya, hepsi

1. (İsp.) Sana hep sorduğumda nasıl, nereden, ne zaman, diye... (Ç.N.)

2. (İsp.) Böyle günler geçip gidiyor, umutsuzlandıkça umutsuzlanıyorum ben... (Ç.N.)

karmakarışık olmuştu: Rosemary Hoyt aslında seninle dans etmesi gereken Tom Barban'la dans ediyordu ama bu belki de ertesi gün olacaktı, o akşam için roller dağıtılmıştı, hem Bay Deluxe doyumsuz ve serüvenci havacı rolüne kusursuz uyuyordu, aslında hiç de fena sayılmazdı, belki bir lejyonier olmak için fazla kibar, fazla besiliydi. Öbür ikisine gelince, onları yerlerine yerleştirmek için fazla düş gücü gerekmiyordu. O denli tatsız tuzsuzdular, dolayısıyla başka herhangi birinin yerine öyle kolayca konulabilirlerdi, yakışıklı Brady ile sarışın dilberi. Ve sana gelince, evet, sen muhteşem bir Nicole'dün, onun kusursuz taklidini yapıyordun, Lauren Bacall'a benziyordun, senin Tom Barban'ın öyle söylüyordu, kulağına fısıldarken işitmiştim. Ne yazık. Ya keten pantolonunun altındaki gözle görülen dikelmeyi ceketinin ucuyla kapatma için gösterdiği gülünç çabalar? Hoş görülecek gibi değildi. Ama o lejyonier Tom Barban'dı: Ve lejyonierler, malum, sapına kadar erkektirler, Lauren Bacall'a benzeyen bir hanımla dans ederken de...

Ya ben, kimdim ben? Dick değildim ben, her ne kadar onun rolündeysem de – gerçek hayatta demek istiyorum. Abe North da değildim, hayır, eskiden yazmış olduğum romana karşın, bir tane daha yazmayı asla beceremezdim, her ne kadar herkes bunun tersini düşünür gibi davransa da; hele de bizim o acınası öykülerimizin öyküsünü hiç yazamazdım. Ben yalnızca başkalarının yazmış olduğu romanların başlangıçlarını ezbere biliyordum, benzer bir öyküye aittim, bir başka romandan aktarılmış bir kişiydim, onun daha ufak bir boyutta ana hatlarıyla çizilmişiydim, büyüklükten de trajediden de yoksun bir boyutta; modelimde hiç olmazsa bir gangsterin büyüklüğü vardı ama bana düşen rolde çılgınlık öngörülmemişti, hayatımı feda edecek bir düşüm, hatta yitirilmiş bir Daisy'm bile yoktu – ya da daha beteri, sen-

din benim Daisy'm ama ne var ki sen Nicole'dün. Ben oyunumuzun içinde bir oyundum: Senin sevgili görkem-siz Gatsby'ndim.

Gece ufak adımlarla ilerlerdi. Bu tümce de benim bir öykümde olsa hoşuna giderdi, değil mi? Haydi seni hoşnut edeyim: Gece ufak adımlarla ilerlerdi. Hatta, tatlı gece ufak adımlarla ilerlerdi. Şimdi gramofonda Charlie Parker'in "Easy to Love"ı çalardı, o plağı ben satın almıştım, zavallı Bird'ün ağlamaklı trombonu altında Stan Freeman'ın piyanosunun handiyse neşeli gevezeliği vardı, handiyse güç tutulan ufak kahkahalar, bir küçük neşe melodisi. Bana kalsa Jelly Morton'u yeğlerdim ama Rosemary için Jelly Morton bir sızlanmaydı, Jelly Morton eşliğinde dans etmek olanaksızdı. Pekâlâ, ufak adımlarla ilerleyen tatlı gecenin o saatinde ne yapılır? St. Raphaël mi, Hôtel du Cap mı? St. Rafaël daha iyi olurdu, öyle ya, bir negroni içip bitirdikten sonra Cap'da ne yapılır ki? İnsan sıkıntıdan patlar; ve yakışıklı Brady (ama gerçek hayatta yakışıklı Brady'nin adı neydi acaba?) ne program olursa olsun razıydı, sana göz süzebilirsin yeterdi, aptal sarışını onu nereye olsa izlerdi, "*c'est cocasse*,"¹ diye cik-ciklerdi, "*c'est cocasse*", her şey *cocasse*'miş. Deluxe'ün eski Benz'i de *cocasse*'ti, bej rengi çamurlukları ve içindeki cam bölmesiyle; emekliye ayrılmış bir Parisli taksi şoförününmüş, kendisi onu üç kuruşa almış olmakla övünürdü, "adamın taksi sayacının kendisinde kalmasını istediği aklıma geldikçe yüreğim sızlıyor, zaman oluyor insanlar öyle saçma sapan şeylere bağlanıyorlar ki...", sonra da bütün o bembeyaz dişlerini göstererek gülerdi. Fazla dişi vardı: "delüks" dişler. Yoksa fazla kolay bir nükte mi oldu bu?

1. (Fr.) Tuhaf, gülünç. (Ç.N.)

Ama kimdi Bay Deluxe, üstün zevk sahibi bir müzik uzmanı mı? Haydi canım, öyle bir adla! Sanırım Benz marka arabası gibi kendisi de biraz *cocasse*'ti, "Romanınızı müzikalitesinden ötürü pek sevdim," derdi bana. Salağa bak. "Ama bundan sonraki romanınızda –çünkü siz yeni bir roman yazıyorsunuzdur, değil mi?– bundan sonraki romanınızda müzik sevginizi açığa vurma cesaretinizi gösterin, alıntılar yapmaktan ürkmeyin, metni adlarla, parça başlıklarıyla doldurun, onlar romana derhal sihirli bir hava verir, Coltrane'in, Alban Berg'in isimlerini verin, sizin Coltrane ve Alban Berg'i sevdiğinizi biliyorum, sevginizi ben de destekliyorum." Alban Berg'i sevdiğini söylerdi, "daha fazla zamanımız olsa da onu tartışsak," istermiş, gelgelelim sonra Gershwin'den ileri gitmezdi. O koskocaman yakışıklı gülümseyişiyle ölümü nasıl anlayabilirdi? Ölümü sen de anlayamazdın, menzilinden uzaktaydın, şimdilik. Sen bir ölüyü anlayabilirdin ama ölüm başka şeydir, ceset başka. *Ölüm, yoldaki o dönemeçtir; ölmekse sadece görünmemektir*, bu dizeleri anımsıyor musun? Bir akşam söylemiştim ama yutturmuştum size, Fitzgerald'ın dizeleri değildiler, oysa herkes inanmıştı, yalancı bir alıntıydı, içimden o aldanmacanıza gülüyordum. Kıyıdaydık, sanıyorum, Villefranche yakınında, ben o tümceyi söyledim ve dedim ki: Fitzgerald, *This Side of Paradise* [Cennetin Bu Yanı]. Deluxe neredeyse apansızın fren yaptı. "Yüce dizeler, yüce," gibisinden bir şeyler fısıldanıyordu, buna benzer aptalca bir şeyler, sonra kıyıya inelim istedi, pabuçlarımızı çıkarıp kumsalda denize değin yürümek zorunda kaldık, bir kadın bir erkek, elele tutuşup zincir olmuştuk, acilen *artıca bir şeyler* yapmak gerekirmiş, aynen bu sözleri söylemişti, varlığa, var olmaya, yaşamın düz çizgisinde bulunmamıza bir saygı gösterisiymiş. Kısacası, dönemeçlere karşı tahtaya vurmak, fikir buymuş.

Annen, evet, o anlıyordu ölümü. Ölümü anlayan bir kadın olduğunu derhal anlamıştım, onu tanır tanımaz. O da benim hakkımda aynı şeyi anlamıştı. Berbat romanımda kendinden bir şeyler bulunduğunu anlamıştı, o yüzden kitaba dönüşmesi için elinden geleni yaptı, Mentone'ye varmamı engelledi, "doğduğu ülkeye cebinde bir elyazmasıyla dönen yazarlık heveslisi göçmen çocuğu yoksul delikanlı" konumundan çekip çıkarmıştı beni. Demek Fitzgerald aşkım beni onun geçtiği yolları hac yolu gibi izlemeye sürükleyecek denli büyük sanmıştınız, ha? Onun Baltimore'da kaldığı oteli betimleyişimi manyakça bir tutkunun sonucu sanmıştınız, ha? Pek de öyle değil. Diyelim ki bir tarihsel günce yazarıyım. O otelde ben çocukluğumu geçirmiştım. Ayrıntıları atlamayı yeğliyorum. Babam orada yirmi dokuz yıl garsonluk yapmıştı, Fitzgerald'ı o tanımıştı, kendisine ithaflı kitaplarını saklıyordu, bana sık sık ondan söz ederdi, Zelda'dan da, ona ısınmışmış çünkü babam ona içerikleri pek anlayışlı kokteyller hazırlarmış, hatta yazar ona *Save Me the Waltz*'inde¹ [Bana O Valsı Sakla] yer vermiş, başka bir adla. Sonra aradan yıllar geçmiş, otel pırıltısını kaybetmişti, müşterilerin kalitesi düşmüştü, benimle babama arka kanatta bir oda vermişlerdi, annemin ölümünden sonra beni bırakacağı birini bulamamıştı, orada hiç değilse güvencedeydim ya da kendisi öyle düşünüyordu, babam ömrünün son yıllarını kürklere bürünmüş yaşlı orospulara, birkaç morfin müptelasına, kavgacı oğlancılara hizmet ederek geçirmişti... İşte benim Fitzgerald'ım oradan. Annen benim birçok yanıma anladı. Ben de onun. Aramızda tam olarak ne tür bir ilişki olduğunu bilmeyi mi isterdin? Bir-

1. F. Scott Fitzgerald'ın eşi Zelda'nın 1932'de yayımlanan ilk ve tek romanı (Ç.N.)

kaç satırla anlatılabilecek bir şey değil. Onu çok sevmiştim, bu kadarı yeter sanırım.

Hepsi St. Rafaël'i isterdi, sonra akşam Hôtel du Cap'a sürüklenirdik. Galiba negroni kokteylleri biraz ağır geliyordu. Hem sonra bol bol Gershwin vardı, Bay Deluxe için. Hem karı koca Arrighi'ler de vardı, kavgacı ve buruk, fazlasıyla *cocasse*, kusursuz birer McKisco'ydu- lar, akşamın onunda zilzurnaydılar, *Buruktur Gece*'nin sayfalarından fırlayıp gelmişe benziyorlardı, onları ekip de St. Rafaël'e gitmenin yolu yoktu. Romandaki McKisco'lar olduklarını asla bilemediler, zavallıcıklar, her- halde Fitzgerald'ın kim olduğundan bile habersizdiler. "Ya romanınız, Perri, romanınız hangi aşamada?" Bayan McKisco hep aynı soruyu yinelerdi, terbiyeliydi, giyimi özenliydi, pek şık fularlar takardı, bir de beyaz ceketinin yakasına beyaz inciden bir üç yapraklı yonca. Fena git- miyor diyordum, evet, sahiden fena gitmiyor, hayli iler- ledi, öykünün tamamı kafamda hazır, dramatik tabii ama biraz da havailik katacağım, drama havailik iyi gider: bir türlü buluşamayan iki yazgı, yanlış bir hayat, iki yanlış hayat... Umutsuzluk mu? Tabii; ama ölçülü. Belki bir ölüm. Kadının mı erkeğin mi, işte onu henüz bilemiyo- rum: ya da ne bileyim, büyük bir ihanet falan. Ama aslo- lan hayata uyumsuzluk, sanki her şey yetersizmiş gibi ve bir israf duygusu, yanı sıra mantıkdışılık gibi bir şey: son- ra bir de sapıklığa varan bir bencillik. Bayan McKisco anlayışlı anlayışlı iç geçiriyordu, sanki şöyle der gibiydi: Zaten yaşam kime yetebilir ki? Dolgun göğsünü kabartı- yordu, inciden yonca pırıltılar saçıyordu, Bay McKisco ona haince bakıyordu, sanki etine dişlerini geçirmek üzereymiş gibi, kadın hüznünlüydü, tutarsızdı, mutsuzlu- ğu yürek burkan bir basitlikteydi; gelin Bayan McKisco, diye avutmak geçiyordu içimden, şu cömert göğsünüzü omzuma yaslayın, içinizi dökün, hıçkıra hıçkıra ağlayın:

doğru, hayatınız heba olmuş, kocanız içi Pernod dolu bir orangutan, para içinde yüzüyorsunuz, şimdi de kendi kendinize, para neye yarar ki, diye soruyorsunuz, onun cüzdanından bana ne, diyorsunuz, hepsi cehennemin dibine, öyle değil mi Bayan McKisco? Sizin istediğiniz evlat sahibi olmaktı, oysa şimdi ihtiyarlıkla yalnızlığa set çekmeye çabalıyorsunuz, evlatların hayatta her şey olmadığına kendinizi inandırmayı isterdiniz, Cannes'ın ışıklarını seyrediyorsunuz ve içinizden doya doya ağlamak geliyor. Gelin benimle balkonun korkuluklarına, denize bakalım, ben size havai ve umutsuz bir roman anlatayım, çılgınlar gibi gülelim, hepsi pek Fitzgerald tarzı, o biricik romanın yazarı olsun, çok acıtan, acısı zaman zaman şimşek gibi çakan çürük diş benzeri bir çocukluk geçirmiş, hayatta pek de dürüst sayılmayacak yollardan geçimini çıkarmış bir küçük dolandırıcı diyelim; ama aslında temiz yürekli, nasıl başlıyor, dinlemek ister misiniz? Örneğin şöyle başlayabilir: *1959'da, bu öykünün kahramanı otuz beşine varmışken, şu son zamanların Kutsal Ruh'u sayılan ironi, en azından sözde, üzerine gökten inivermişti. Ironi, ayakkabının cilasına son vuruştı, fırçanın elbiseleri son okşayıştı, bir tür zihinsel "İşte!"ydi: Yine de bu öykünün eşiğindeyken, kendisi henüz bilinçlenme aşamasından öteye geçmiş değildi...* Doğrusunu isterseniz başlangıç benim değil¹, sevgili Bayan McKisco, benim olan yalnızca tarihler; ama fark etmez.

Gece yarısına doğru Bay McKisco masanın üstüne yıkılır kalırdı, sırtlayıp kaldırmak gerekirdi. Bayan Bishop da içkiyi biraz kaçırmış olurdu, art arda ufak kahkahalar koparırdı, sarhoşluğu şen olurdu, şimdi bir koşu St. Rafael'e gitmek için kendini formunda hissedirdi, haydi

1. Pasaj, Fitzgerald'ın *The Beautiful and Damned* [Güzel ve Lanetli] romanından alıntılar içeriyor. (Y.N.)

ama, bir koşu gidiverelim ya, birkaç lokma karides yeriz, ben o noktada sizlerden ayrılırdım, seni evde beklemeyi yeğlerdim, nasıl olsa bir saate kadar dönerdiniz. 12 Ağustos akşamı neden eve dönmediğimi bilmek ister misin? Senin neden dönmediğini kendime hiç sormadım, bilmeyi istemiyorum, umurumda değil. Ama ben neden dönmedim, sana onu söylemeyi istiyorum, çok tuhaf çünkü. Aziz Macario Günü'ydü de ondan. Babamın adı Macario'ydu, onu yalnız başıma anrıyı istiyordum, senin evinden uzakta, kimseler parazit yapmadan. Hem sonra cebimde Scottie'nin fotoğrafını taşıyordum. şu anda da burada, gözümün önünde duruyor. Dört yaşındayken çekilmiş bir fotoğraf. Scottie çiçekli bir elbise ve beyaz çoraplar giymiş, saç örgüleri güneşten kavrulmuş. Elinde bezden bir oyuncak tutuyor, üzgün gözleriyle bir tür bastıbacak köpek, kulağından yakalamış aşağı sarkıtmış, adı Socrate'ydi, hatırlıyor musun Socrate'yi? Ben almıştım. Fotoğrafta bir delik var: O sensin. Dipte villa görünüyor, batı yanından çekilmiş, Scottie'nin odasına çıkan kızıl asma kaplı merdivenler, İngiliz tarzı ufak renkli oyma camlarıyla beyaz kapı. Cebimde Scottie'nin bir fotoğrafı vardı, diyordum ve bir kafede oturdum. Kendimi çok iyi hissediyordum. Planım kusursuzdu, hem sonra Mentone yolundaki bir kasabada havai fişekler atılıyordu, bir azizin bayramı olmalıydı, bana iyiye alamet gibi geldi. Bir buçuk aydan beri her cumartesi akşamı arabamla sınırı geçiyordum. Gece nöbetine tam saat yirmi ikide giren bir gümrükçü vardı, Benevento'lu bir çocuk, beni görmeye artık alışmıştı, ben İtalya'ya bir kahve içmeye gidiyordum, saat yirmi iki otuzda sınırı gerisin geri yeniden geçiyordum, "İtalyan kahvesini özlüyorsunuz, değil mi efendim?" Elini kasketinin siperine götürüp selamlıyordu beni, selamına karşılık veriyordum, kimi zaman da durup biraz laflıyordum onunla, gözünde İtalyan kahvesi meraklısı bir zen-

gindim, arabamın içine bakmak aklına bile gelmezdi, bir battaniyenin altında uyuyakalan Scottie pek rahatça geçerdi.

Mentone yolundaki havai fişekleri seyrederek bir süre kordon boyunda oyalandım. Ertesi akşam yapacaktım. Aziz Macario Günü'ydü, gece güzeldi, Baltimore'da iğrenç kokulu bir otelde ölmüş olan babamı düşünüyordum, para çekmek için "Racé"ye uğradım, bir miktar param vardı gerçi ama bu son olacaktı, o para İtalya'da namuslu bir iş tutmama yarayacaktı, parasız değildim ama ne kadar çok param olursa o kadar iyiydi. "Racé"de bir *jam-session*¹ vardı; bir tip, otuzlu yıllarda Ellington'ın kornocularından olan Rex Stewart'ı tıptı tıpına taklit ediyordu, neşeliydi, "Trumpet in Space"i ve "Kissing My Baby Good-Night"ı çalıyordu, düşün bir, benim de keyfim yerindeydi, orada biraz oyalandım, sonra dışarı çıktım, uzun bir yol yürüdüm; çünkü canım serin hava solumak istiyordu. İşte. Bir hiç yüzünden bütün bir hayat değişebilir. Ya da aynı kalabilir.

Zaman haindir, hiç geçmediğine inandırır bizi, bir de geri döner bakarız ki uçup gitmiş. Bir öykümde olsa böyle bir tümce hoşuna giderdi, değil mi Martine? Peki, dedğin gibi olsun. Zaman haindir, geriye dönüp bakıyorum ki uçup gitmiş, üstelik nasıl da yavaş geçmişti! Neredeyse yirmi yıl geçti ve Scottie bizim gözümüzde hâlâ dört yaşında. Ama aslında ben de o zamanki yaşımdayım, senin gözünde. Çünkü bulunduğum bu yerde erişilmezim, bir anlamda ebediyim. Yolun dönemecinin ötesindeyim, fikri kavradın mı? Bunun gibi bir fikri kavramak için yirmi yıl yeterli olmalı. Sen ise hayır, sen düz bir yolda kaldın, açıkta. İhtiyarladın, Martine, normal bu. Nihayet ihtiyarlığın

1. Otuzlu yılların başlarında moda olan bir caz konseri biçimi: Birkaç sanatçının bir araya gelerek doğaçlama çalmalarıyla gerçekleştirilirdi. (Ç.N.)

gelip çatmasından korkmuyorsundur: Çünkü geldi artık. Bayan Bishop bir daha ortalarda görünmedi, İngiltere’de yitip gitti. Ama ona ne olduğunu biliyorum ben: Rahibe gibi bir şey oldu, hiç evlenmedi, Sussex’te bir öğrenci yurdunda yaşıyor, varlıklı aile kızlarına Amerikan kültürünü öğretiyor. Deluxe de ihtiyarladı, vay canına. Bütün o havacı görünümünü kaybetti. Birkaç kez gelip seni aradı; ama oyuna kaldığı yerden başlamanın olanağı yok ki, buna hiçbir şey izin vermez. Dış mahallelerde ticari temsilcilik yapan lacivert Citroën’li irikıyım bir bey olup çıktı: Elveda Tom Barban. Villa da nasıl eskimiş öyle. Bu yakınlarda önünden geçtim, içeriye girmeyi hayal ettim. Çevre duvarında, parmaklığın yanında, mavi seramikten ufak bir pano var, üstünde yelkenleri şişmiş bir kalyon resmi. Éze Village’tan almıştık, hatırlıyor musun? Dövme demirden parmaklığın beyaz boyası kabarmış. Boyanın döküldüğü yerlerde güneşten ve deniz tuzundan ötürü, parmağını sürdüğünde çıtırdayan kocaman kabuklar halinde incecik, sapsarı bir pas tutmuş, kapıyı açmak için kanatlarını zorlamak gerekiyor, başka türlü açılmıyor, menteşeleri paslanmış. Biraz sabırsızca sarstıktan sonra, parmaklık nihayet açıldığında alçaktan, upuzun bir gıcırta çıkarıyor, uzaklardan, karşı taraftan gelen bir inilti gibi. Eskiden gözlerimi düşünmeksizin kaldırır, o iniltiyi kimin çıkardığını araştırırdım ve denizin maviliğini görürdüm. Parmaklığın sağında, içeriye girince, bir palmiye’nin altında sarı boyalı bir müştemilat vardır, minyatür bir ev görünümünde bir oda. Eskiden orada bahçıvanın alet edavatı dururdu, şimdi ne durduğunu tahmin ediyorum: Otuzlu yılların fotoğraflarında görülen türden tentesi körüklü bir çocuk arabası, telleri kopuk bir oyuncak ksilofon, çizilmiş birkaç eski plak. Ne yapılacağı bilinmeyen eşyalar, saklanması olanaksız; ama başından savmak da olanaksız: Kaldırarak bir odacık bulmak gerekir. Ama benden iyi bildiğin

şeyleri sana neden anlatıyorum ki? Öyküme yürek sızlatan bir ayrıntı, bir hayatını boşa harcamışlık duygusu katmak için mi? Anlamsız ve umutsuz yaşamları sen hep pek sevmişsindir: Francis ve Zelda, Bessie Smith, Isadora... Elimden ne geliyorsa onu yapıyorum: elimde olan da bu. Ya, öyle işte, villa hayli yıpranmış, şöyle iyi bir makyaj gereksiniyor: cephesine, pencerelerine, bahçeye, demir parmaklıklara... Ama para kıt, Perri'nin o sessiz sedasız çevirdiği ufak tefek işler yok; pek kuşku uyandırıcıydılar ama pek de kârlıydılar: Yemekte gelenek yenmez ki. Sen belki de bütün o şeyleri işe yarayacak şekilde kullanmaya başlayabilirsin. Villanın konumu eşi az bulunur bir şıklıktadır, enfes bir art-nouveau tarzında yapılmış mekânları muhteşemdir; o zamanlar Scottie'nin olan odalara çekilebilirsin, böylece onun anısına daha da yakın olursun – hem sonra sana iki oda yeter artık, kalanını otele dönüştürebilirsin. Ufak bir otel ama pek seçkin: on oda, zemin katta yemek salonu, masaların üstünde yeşil abajurlar, akşam yemeğinden sonra terasta piyanist, bol bol Gershwin, mehtap ve Bacardi. Orta yaşlı zengin İsviçreliler bu tür mekânlara bayılırlar. Uygun bir de ad takmalısın ona, incelikli aynı zamanda nükteli: örneğin "*Au petit Gatsby*"¹. Ve sen böylece sakın bir ihtiyarlıkla yüzleşebilirsin, ikindileri huzur içinde kıyıyı seyrederek geçirirsin ve geleceği düşünürsün, *her geçen yıl bizden biraz daha uzaklaşan geleceği*. O sıralar gelecek elimizden kaçıp gitti ama önemli değil – yarın daha hızlı koşacak, kollarımızı daha ilerilere uzatacağız... *Ve güzel, aydınlık bir sabah*...² Elbette bir Fitzgerald başlangıcı.

1. Fitzgerald'ın romanı *Muhteşem Gatsby*'nin karşılığı olarak: "Görkemsiz Gatsby'nin yeri". (Ç.N.)

2. *Muhteşem Gatsby*, çev. Püren Özgören, Everest Yayınları, İstanbul, 2010, s.174-175. (Y.N.)

DOLORES IBARRURI¹ ACI GÖZYAŞLARI DÖKÜYOR

1. Dolores Ibarruri (1895-1989): “La Pasionaria” (tutku kadını) olarak anılan efsaneleşmiş İspanyol politikacı. II. Cumhuriyet ve içsavaş sırasında ülkesinin politika sahnesinde önemli bir konuma sahiptir. İçsavaştan sonra SSCB’de sürgünü seçmiş, 1942’de İspanyol Komünist Partisi genel sekreterliğine seçilmiştir. Sürgündeki İspanyol aydınları arasında en büyük otorite sayılmıştır. Franco’nun ölümüyle dikta sona erince 1977’de İspanya’ya geri dönmüş, ilk demokratik parlamentoda Asturias milletvekili olmuştur. (Ç.N.)

Neşeli bir çocuktuk, gerçekten neşeli, hep gülerdi, öyle neşeliydi, hem mizah duygusu da vardı, örneğin kız kardeşim Elsa fıkra meraklısıydı, yüzlerce fıkra bilirdi, o da kendisini gördüğünde koşup karşılar, bağırırdı: Elsa Teyze, n'olur bir fıkra! Elsa Teyze, n'olur bir fıkra! Ve gülerdi, nasıl da keyiflenirdi, aynen bir yetişkin gibi. O neşeyi belki de doğrudan doğruya Elsa'dan almıştı, o da öyle capcanlıydı, fazlasıyla, belki biraz talihsiz çıktı ama o hiç değilse hayatını yaşadı, yani kendince. Hem sonra sevecendi. Büyüyünce de öyle kaldı. Neşeli değil yani; ama çok sevecen kaldı. Doğum günümü bir kez bile unuttuğu olmamıştır, uzaklardayken de, hep bir şeyler, Interflora'yla bir gül, bir telgraf, görmek ister misiniz telgraflarını? Bu Droste marka kakao kutusunda saklıyorum, bakın, yetmiş yılından bu yana sekiz telgraf, örneğin bu dört yıl öncesinin, dinleyin bakın, diyor ki: *Bağışladığın hayattan minnettar, seni düşünüyorum*, evet, Piticche diye imzalamış, biz onu böyle çağırırdık, gazetelerde hiç çıkmadı, aile içinde kalan bir şeydi, biz sevgi ifadesi olarak öyle derdik ona, siz de söylemezseniz minnettar olurum, sonra gazetelerde tırnak içinde yazmışlar, asıl adından sonra: "Piticche" namlı diye, bu korkunç, değil mi? İnsanlar onun sevmek için verilmiş bir ad oldu-

ğunu nasıl anlasınlar? Siz de anlamazsınız, adın nereden kaynaklandığını size anlatabilirim de, anlamını anlatabilirim; ama bunun bizim için ne demek olduğunu kimse anlayamaz, adlarda birlikte geçirilmiş bir zaman vardır, ölen yakınlarımız, birlikte yapılmış şeyler, yerler, başka adlar, bizim yaşantımız vardır. Piticche demek *piccino*¹ demek. Kendisi küçükken ufacıktı. Ufak, sarışın bir çocuktu, bu fotoğrafa bakın, dört yaşındayken, öbürü değil, onda sekiz yaşında, bu Pinocchio kuklasının yanına diz çökmüş durduğu fotoğraf, Pinocchio ondan daha büyük, görmüyor musunuz?

Evimizde bir limon ağacı vardı, sırtını evin güneye bakan cephesine vererek büyümüştü, dalları birinci kattaki pencereme kadar ulaşıyordu. O çocukluğunu bir Pinocchio kuklasıyla oynayarak geçirdi, işte bu fotoğrafta gördüğünüzle. "Gece de, gündüz de, Pinocchio hep bisiklette..." Aşağıda, avluda bu nakaratı tekrarlayıp duran sesini hâlâ işitiyorum. O zamanlar Rodolfo'nun hastalığı başlamıştı bile, ben zamanımın çoğunu odada onun bakımıyla uğraşarak geçiriyordum, pencereden onun incecik sesini duyardım, hep Pinocchio'suyla oynardı, tek arkadaşısı oydu, genellikle onu ağaca asarak öldürürdü, tıpkı kipta tilkinin haydut kılığına giren kediyle yaptığı gibi, sonra da toprakta ufak bir mezar yapıp üstüne kamıştan bir haç dikerdi; ama tabii Pinocchio'yu başka bir yana saklardı. O zaman mavi saçlı peri gelip Pinocchio'nun mezarında, yani limonun bulunduğu tarhta ağlardı, peri de bendim, o beni hınzırca gülümseyerek seyrederdi çünkü aramızda hepsini önceden kararlaştırmış olurduk, ben limon ağacının önünde diz çökerdim, ağlardım: "Pinocchio'cuğum, benim zavallı Pinocchio'cuğum, seni bir daha

1. (it.) Ufaklık. (Ç.N.)

göremeyeceğim, hih, hih, hih!" Ve o noktada fısıltı gibi bir ses duyardım; çünkü oyuna göre ses toprağın altından geliyordu, şöyle derdi: "Benim güzel kardeşim, böyle umutsuzlanma, sen onu seviyorsan Pinocchio'n hâlâ yaşıyor!" Ben şaşırarak çevreme bakınırdım, sesin sahibini arardım, sonra onu ayakta görürdüm, bacaklarını kukla gibi kaskattı tutmuş, kollarını kukla gibi oynatarak bana uzatırdı, ben de koşup ona sarılırdım, göğsüme bastırırdım. O sahneyi oynarken o gülmekten katılırdı, elleri arkasında zıp zıp zıplar, bir tür dans ederek nakaratını söylerdi: "Gece de, gündüz de, Pinocchio hep bisiklette." Böylece oyun sona ererdi.

O adı ona Bayan Yvette koymuştu: Piti; ama o parmağını göğsüne bastırarak kendisini Piticche diye adlandıırırdı. Kırk dokuz yılıydı. Bayan Yvette ile Bay Gustave'ı Elsa getirmişti, birkaç yıl önce onları Livorno İstasyonu'nda bulmuştu, gidecek yerleri yokmuş, yanlarında dört tane tencereyle bir Siyam kedisi varmış, kedi bir ay sonra öldü, soyadları Mayer'di, adam Ardenler'de arıcıydı, nereye gideceklerini bilmeden güneye kaçıyorlardı, kaçmış olmak için, yoksa toplama kampına götürüleceklerdi, Elsa bizim eve gelebileceklerini söylemiş, bir çanak çorba nasıl olsa verebilirmişiz, savaş cephesi uzaklaşır uzaklaşmaz gideceklerini söylemişlerdi, sonra dört yıl kaldılar, pek nazik insanlardı, akraba gibi olmuştuk, Bayan Yvette geçen yıl vefat etti, bir kızları var, Marsilya'da dişçilik yapıyor, sonra Fransa'ya dönerken hamile kaldı, konuyu dağıttım mı? Dağıttığımı biliyorum, bırakın dağıtayım, konuya sonra dönerim, elbette sevdik onu, sizin çocuğunuz var mı? Çocuklarınızı seviyor musunuz? Biliyorum, sevmek var sevmek var. Bakın bizim on yıl çocuğumuz olmamıştı, elimizden geleni yapmıştık, bende fibrom vardı, bir rahatsızlık veriyor değildi ama çocuk yapmak istiyorsam ameliyat olmam gerekiyordu, otuz

dokuz yılıydı, o zamanlar daha penisilin falan yok, septi-semi oldum, hayatımı kurtarmak için kalçamdan petrol iğneleri yapıyorlardı çünkü o zaman enfeksiyon o noktada toplanır, bir çıban yapar, cerrah da çıbanı deler, bacaklarım yara izleriyle doludur. O kırk altıda doğdu, doğmak için iyi bir zaman değildi, kırk altıda çok çocuk doğmuştu, tabii çünkü askerler evlerine dönüyorlardı, savaşta ölmeyenler. Hayır, Rodolfo hastalığı savaşta kapmamıştı, döndüğünde sapasağlamdı, yalnız biraz daha zayıflamıştı, ilk kez elli birde hastalandı, kim bilir neden, insan neden hastalandığını bilse hastalanmaz ki zaten ama uzun sürdü, ta altmış bire kadar, on yıl, hatta fazlası var, aralıkta öldü, ağlıyorum diye kusuruma bakmayın, ağlamak istemezdim ama gözyaşlarım kendiliğinden boşanıveriyor, ağlamakla iyi mi ediyorum? Haklısınız, iyi ediyorum. Gördüğüm birkaç film arasında en hoşuma gideni *Roma Tatili*'dir, sanki dün görmüşüm gibi aklımda kalmış, Gregory Peck oynuyordu, kadın oyuncuyu hatırlamıyorum, ipince bir kızdı. Sizi ilgilendirmediğini biliyorum ama bir ilgisi var, yalnız şunu söylemek istiyordum, Rodolfo üçümüzün birlikte Roma'ya gideceğimize söz vermişti, birazcık iyileşmiş gibiydi, iyileşir gibi olduğu yıllardı, onca zaman planlar yapmıştık, Rodolfo iki günde izleyeceğimiz turistik yolculuğu hazırlamak için bir harita bile satın almıştı, şimdi burada tekrarlamaya-cağım ama tekrarlayabilirim, olduğu gibi öylece aklımda kalmış, derken Rodolfo'ya birdenbire diyaliz gerekti, Roma'ya gidecek para kalmadı, biz de *Roma Tatili* filmi-ni görmeye gitmiştik, çocuğu da götürmüştük, belki on bir yaşında bir çocuk için sıkıcı bir film olabilirdi, yine de Roma'nın yığınla anıtı görülüyordu, çok eğlenceli bir sahne vardır, ikisi bazı anıtları ziyarete giderler de bir an gelir adam elini bir kilisenin girişindeki bir mermer maskın ağzına sokar, söylenceye göre insan yalan söylerse

maskın ağzı ısırırmış, kıza doğru döner, hah, hatırladım, Audrey Hepburn'dü ve sanırım "seni seviyorum" der, o noktada bir çığlık atıp elsiz kolunu geri çeker; çünkü elini ceketinin içine saklamıştır, ikisi de güler sonra sarmaş dolaş olurlar.

Hep yanında olduk onun, sevgi eksikliği çekmedi, eğer düşündüğünüz buysa. Birbirine çok bağlı bir aileydik, o da bize hiç dert çıkarmadı, Rodolfo'nun o durumunda, olsa olsa rahatlattı bizi, çok zekiydi, okulda da çok başarılıydı, hep iftiharlık bir öğrenci oldu, diplomalar, madalyalar, ödüller, ben liseye göndermek istemiyordum, bizim koşullarımıza uygun olmaz gibi geliyordu, hem sonra insan lise diplomasıyla ne yapabilir ki? Oysa bir muhasebeci ya da kadastro uzmanı diplomasıyla her zaman iş bulabilir ama hocası beni engelledi, çok yazık edersiniz, çocuğun olağanüstü bir zekâsı var, İtalyancadan ve Latineden dokuz aldı, meslek okuluna göndermek çok yazık olur. Zaten eğitimine hiç para harcamadım, daha sonradan bile, hep kendi geçimini çıkarmıştır o pırıl pırıl zekâsıyla: Küçük bir şair bu, demişti hocası. Bunu Rodolfo'dan almış. Siyasal fikirlerini de mi diyorsunuz? Aman saçmalamayalım. Rodolfo öldüğünde o daha on beş yaşına basmamıştı, o yaşta insanın hangi fikirleri olabilir ki. Elbette ki Rodolfo'nun kendi siyasal görüşleri vardı, bilinen şeydi o, benim için gurur vesilesidir, evet, Direniş hareketinde yer almıştı, tabii, İspanya İçsavaşı'na da, Uluslararası Tugaylar'ın safında Ebro Çarpışması'na katılmıştı, zamanın büyük adamlarını tanıyordu, Longo'yu, El Campesino'yu, Pasionaria'yı, bunu hep anlatırdı, biliyor musunuz, en sevdiği anılarıydı, özellikle son yıllarında, Pasionaria'dan söz ettiğinde onu Dolores ya da Ibarruri diye adlandırırdı, yakın çevresinden biriymiş gibi, şimdi sedirdeki haliyle gözümün önüne geliyor, öğleden sonralarını üstünde bir battaniyeyle

sedire uzanmış geçirirdi, bir deri bir kemik kalmış, avurtları birbirine geçmişti, benim Rodolfo'mun gölgesiydi artık... Onu dikkatli gözlerle dinlerdi, babasının anlattığı öykülere bayılırdı, sonra birlikte Rodolfo'nun bildiği İspanyol şarkılarını söylerlerdi, Piticche de hemen öğrenmişti onları, örneğin "Gandeses"ı: "*Si me quieres escribir ya sabes mi paradero, en el frente de Gandesa primera linea de fuego...*"¹, hayır, komünist değildi, özgürlükçü sosyalistti, Pasionaria'yla dostluğu da varmış diye anlatırdı, yan yana çarpışmışlar, olağanüstü bir kadınmış, sonra bir kez çok şiddetli bir kavga etmişler, Pasionaria ona kötü sözler söyleyince o da, günün birinde işlenen hatalara acı gözyaşları dökceksin, diye yanıtlamış, çok üzülererek anlatırdı, o kendini Ruslara sattı derdi, silah arkadaşlarına karşı vahşice davranışları oldu, hayalperestin biriydi benim Rodolfo'm, oğlumuza da bunları öğretti. Sonra kültür tutkunuydu, kitap tutkunuydu, ömründe dünya kadar kitap okumuştı, bir tür tapınmaydı adeta, her kitabın içinde hep bir insan vardır, bir kitabı yakmak bir insanı yakmak gibidir, ona okuma zevkini o öğretti... yazma zevkini de. Birbirlerine mektuplar yazarlardı, çok güzel bir oyundu, yani demek istiyorum ki çok şiirsel bir şeydi sanıyorum, kitaplar okuyorlardı, sonra her biri okudukları kitaplardaki bir kişiymiş gibi birbirlerine mektup yazıyorlardı, hayalî kişiler ya da tarihsel kişiler, Rodolfo'nun ömrünün son yılıydı, onlarca mektup yazdılar birbirlerine, mektubu alan kişi akşam yemeğinde okurdu, benim için çok güzel anlardı onlar, ağlıyorum diye kusuruma bakmayın, Rodolfo Livingstone'dan yığınla mektup almıştı, Piticche Livingstone olmaya bayılıyordu, sonra Huckleberry Finn, Kim, Gavroche, Pasteur,

1. (İsp.) Mektup yazmak istersen işte sana adresim, Gandesa Cephesi'nde ilk ateş hattındayım. (Ç.N.)

büyük bir olgunlukla yazılmış mektuplardı, bir yerlerde hâlâ saklamış olmalıyım, günün birinde aramaya başlarım, oysa o henüz on beş yaşındaydı, çocuktuk daha. Rodolfo altmış birin aralık ayında öldü, biliyorum, söylemiştim, son günlerini büyük kaygılar içinde geçirdi, hastalıktan ötürü değil, dünyada, yani Rusya'da olup bitenlerden ötürü bunalıyordu, tam olarak neydi şimdi bilemeyeceğim, yalnızca Kruşçev'in kendinden öncekilerin yaptığı zulümleri açığa vurduğunu biliyorum, Rodolfo da kendi kendini yiyip bitiriyordu, uyku tutmaz olmuştu, uyku ilaçları da işe yaramıyordu, derken günün birinde ona bir mektup geldi, gönderen yerinde Dolores Ibaruri, Moskova yazılıydı. İçinde de şu sözler yazılıydı: Dolores Ibarruri acı gözyaşları döküyor.

İşte, benim oğlum böyleydi. Ona neler yapmışlar? Gazetelerde fotoğrafını gördüm, delik deşik etmişler onu, ben göremedim bile, öyle şeyler yapmış ki... yazmışlar ki... söylemeye dilim varmıyor... tüyler ürpertici şeylermiş. Tüyler ürpertici mi demişlerdi? Her neyse, siz şimdi başka bir öyküyü dinlediniz, tanımadığınız bir insanın öyküsünü, ben size benim Piticche'mi anlattım, bu adı gazetenizde kullanmazsanız minnettar olurum, ağlıyorum diye kusuruma bakmayın, ağlamak istemezdim ama gözyaşlarım kendiliğinden boşanıveriyor işte, ağlamakla iyi mi ediyorum? Haklısınız, iyi ediyorum ağlamakla.

GÖKSEL CENNET

Bana “Göksel Cennet”in öyküsünü anlatan
Isabella G.ye

Madam Huppert'i tanıdığım güne değin İkebana'dan¹ söz edildiğini hiç duymamıştım. O gün öğleden sonra, tam donanımla savunma cephesini tutmuştum; "pazarlama açısından yararlı" görürsem bir alay ufak tefek yalan söylemeye psikolojik olarak hazırlanmıştım. O vakitler ufak tefek yalanları insanlara ilginç görünmek, sıradanlıktan kaçınmak açısından olmazsa olmaz bir katkı maddesi sayardım ve kılımı kıpırdatmadan yalan üstüne yalan sıralamakta idmanlıydım. Sonuç olarak kendimi yalan söylerken yeterince inandırıcı buluyordum, hatta belki doğruyu söylediğim zamanlardan fazla. Gelgelelim doğrudan bir soruyla karşılaşp da tutunacak dal bulamayınca, İkebana denilen şeyin nemene şey ya da kim olduğu hakkında kafamda ufacık bir ışık pırıltısı bile yokken, bütün o güzelim yalan hazırlığının çökmesi kaçınılmaz olmuştu ve cehaletimi üstlenmekten başka çarem kalmamıştı.

Mülakat için Madam beni terasta kabul etmişti. Faz-

1. Japonların Budizm kökenli, tarihi beş yüz yılı aşan çiçek düzenleme sanatı: Vazo, tepsi çanak gibi çeşitli kapların içinde gerçekleştirilen kompozisyonlarda amaç insanı doğayla buluşturmaktır. 20. yüzyılda Avrupa'da ve ABD'de toplumun üst sınıfları arasında bir sanatsal merak olarak yaygınlaşmıştır. (Ç.N.)

lasıyla sade, yastıksız bir hasır şezlonga uzanmıştı, şu yoga meditasyonu için kullanılanlardan, sırtında da uçuk mavi bir kimono vardı. Bense son dakikaya kadar kararsız kalmıştım: Acaba “tenis kulübüne kayıtlı iyi aile kızı” havalı lacivert plise eteklikle kırmızı kazak mı, yoksa bej bluzla fındık rengi tüvit takım mı giysem daha iyi giderdi. Sonunda takımda karar kılınmıştım ama seçimimden emin değildim; çünkü mevsim benimki gibi kalın bir tüvide hiç de uygun sayılmazdı. O yıl göz kamaştırıcı bir ekim ayı muhteşem bir yazı hiç yorulmadan uzatır gibiydi ve son turistler sanki son güneş ışınlarını depolamak istercesine göl kıyısında hâlâ şortla dolaşıyorlardı.

Ama olur iş miydi, geçen kışın sonunda indirimli satışlardan aldığım halde o takım bir aylık maaşıma patlamıştı, sonra da giyme fırsatını bulamamıştım. Saint-Laurent imzalı bir pantolon-etekti, omuzları kırklı yıllar tarzı vatkalıydı ve erkek stili geniş yakasında iki düğme vardı. Yani klas bir şeydi: *Vogue* dergisinde Deborah Kerr *ranch*'inin¹ verandasına dayanmış, tıpkısını giymiş olarak poz vermişti. İyi de o şapşal okulda benimki gibi bir Saint-Laurent'ı kim takdir edebilirdi ki? Öğretmen arkadaşlar sabahları üst baş köpeklere ziyafet geliyorlardı, bir önlerinde önlükleri, kafalarında bigudileri eksikti, Saint-Laurent takımı Madam'la mülakata giysem daha iyi olacaktı, hiç olmazsa değerini takdir edebilecek birinin önüne çıkardı. En azından benim düşüncem buydu ve haklı olduğuma inanıyordum. Çünkü diyorum ki, bunun gibi bir villa, gölü çevreleyen tepeleri Disneyland'le yarışabilecek bir zevkte villacılarıyla istila etmiş olan kasap karısı kılıklı o aptal yaratıkların harcı bir yer değildi: Onlar mevsim sonunda, galerinin sahibi bir EŞİ GÖRÜLME-

1. (İng.) Büyük çiftlik. (Y.N.)

DİK MÜZAYEDE düzenlediğinde üşüşüyorlar, kentteki kâşanelerinin duvarlarına asmak için beygirlerin bile içine fenalık verecek felaket tablolar alıp götürüyorlardı. Zaten dövme demirden bahçe kapılarına, ardında başlayan dümdüz iki servi dizisine, her birinin tepesinde bir paratonerle 20. yüzyıl başı tarzındaki arabesk kulelerine, İtalyan tarzı bahçelerine, begonvillerle kaplı teraslarına bir bakmak yeterdi. Sonra düşünüyordum ki, gözlem yetisi olan birinin, bir hanımın klasından bir şeyler sezebilmesi için basit bir gazete ilanı bile yeterli olabilirdi. Cumartesi günleri aç gözlerle araştırdığım iş teklifleri kaba saba ya da imalı önerilerle doluydu ya da en fazlası yaratıcılıktan nasibini almamış ilanlardı, ardlarında ne olduğu pek belliydi, örneğin “parlak bir kariyer olanağı” geri zekâlı çocuklar için evlere ansiklopedi satıcılığını maskeleyordu. Bunun gibi yazılmış bir sekreter aranıyor ilanına pek sık rastlanmıyordu: “Zekâ, ketumiyet, kültür. Fransızca bilgisi elzem.”

Bunların bende bulunduğu kuşku götürmeyecek nitelikler olduğuna inandım. Çocuklara *Çıplak Maja*’dan¹ söz ediyorum diye dehşete kapılan okul müdürüyle, yalnızca Varese’li hanımları kaz gibi yolmaktan başka şey düşünmeyen galeri sahibinin bunu hiç fark etmemiş olmaları ne yazıktı. Kendileri kaybederlerdi.

Madam için *charmante*² demek anlamsız kaçabilir ama hakkında bir fikir vermeye yarıyor. Eğer elli yaşındaysa doğrusu hiç göstermiyordu; kırkıdaysa bayağı iyi kalmış sayılırdı: Ama ben birinci şıkkı seçtim. Saçlarının sarısı öyle doğallıktan uzaktı ki insan sonunda hemen kabul ediyordu; çünkü numara olduğu açıkça söylenen

1. (1746-1828): İspanyol ressam Francisco de Goya’nın en ünlü tablolarından biri. (Ç.N.)

2. (Fr.) Hoş, gönül çelen. (Ç.N.)

numara söylenmeyenden çok daha kolayca kabul edilebilir (o zamanlar numaralar skalası konusunda kendimce geliştirdiğim ayrıntılı bir kuramım vardı); ve Tanrı'ya şükür perma yaptırmıyordu. İlke olarak permaya karşı değildim, yok canım; ama öğretmen arkadaşlarım okula öylesine acınası perma saçlarla geliyorlardı ki sonunda permadan nefret etmiştim.

Madam çok rahat bir konuşmaya girişti, Fransızca. Tabii Fransızcayı benim o dili ne ölçüde bildiğimi belirlemek amacıyla kullanıyordu; ama o açıdan kendimi tümüyle güvencede hissediyordum, Charleroi sayesinde, yine de o adı ağzıma almaktan kaçındım. Her neyse, belirgin Belçika vurgumu gizlemek için hiçbir şey yapmadım, oysa aslında zorlanmazdım, tonlama ve genizsi seslere dikkat etmem yeterli olurdu.

Edebiyattan başladık. Madam büyük bir saygıyla zevklerimin neler olduğunu öğrenmek istedi; o arada gerginliğimi gidermek için kendi zevklerini bana bildirmekten de geri durmadı, *La reine morte*'daki [Ölü Kraliçe] Montherlant ("öylesine insani, öylesine yürek burkucu ki," dedi) ile Alain-Foumier'nin büyüülü melankolisini sevmiş. O arada Pierre Loti de hiç küçümsenecek gibi değilmiş, yeniden gündeme getirilmesi gerekirmiş, özellikle de *Ramuntcho*'daki Pierre Loti, birilerinin bunu er geç yapacağından eminmiş, büyük olasılıkla da bir Amerikalı eleştirmen: Amerikalıların eski yazarları yeniden gündeme getirmede tartışılmaz bir sezisi oluyormuş. Aslında Pierre Loti belleğimde Charleroi'daki Sacré Coeur Koleji sınıflarının küf kokusunu çağrıştırıyordu, *İzlanda Balıkçıları* orada okunmasına izin verilen tek tük kitaplardan biriydi ama onunla fikir birliği etmeye çalıştım. Charleroi'daki koleji varlığımdan silmek için sekiz yıl uğraşmıştım, şimdi beni o anılara geri götürecek olan Madam'ın zevkleri değildi ya. Sartre'ı anıp da entel hava-

larına girebilirdim, bir öyküsünü okumuşluğum vardı (o da felaket bir şeydi) ama ihtiyatlı davranmayı yeğledim, Françoise Sagan, dedim, aslında varoluşçulukla onun da bir ilişkisi vardı. Derken *Kilimanjaro'nun Karları*'ndaki Hemingway'i andım (Ava Gardner'ın oynadığı filmi görmüştüm nasıl olsa), bir de Louis Bromfield'in *Yağmurlar Gelince*'sini. Madam bana tropikal ülkelerde bulunup bulunmadığımı sordu. Hayır, dedim, *maalesef*, ama er geç tamamlamam gereken bir eksiklikti, hep istemiştim de fırsat bulamamıştım. Sonra sıra resim sanatına geldi.

Burada bülbüller gibi şakıdım çünkü kendi alanımdı, araya birkaç yalan sıkıştırdıysam kesinlikle "kendimi satmak" için değildi, yalnızca biraz süslemek içindi. İki yıl önce Devlet Güzel Sanatlar Okulu'nu bitirdiğimi söyledim (o doğruydı), gel gör ki İtalya insanı boğan bir uyuşukluk diyarıydı. Genç bir sanatçıya suna suna ne sunuyordu İtalya? Bir ortaokulda yedek öğretmenlik.

Bereket kendi meraklarımı geliştirebiliyordum, yerel bir sanat galerisinde çalışıyordum (bunu söylerken o galeriye hiç adım atmamış olmasını bütün kalbimle umdum); ne var ki ki turizm sezonu bittiğinde galeri kapanıyordu, küçük kent de yeniden kültürsüzlüğün karanlığına yuvarlanıyordu. Dolayısıyla da, *me voilà*¹.

Daha ayrıntılı, kesin bilgilerin sırası geldi, diye aklımdan geçti. Özellikle Madam'ın daktilo becerimi sormasından korkuyordum, o becerinin bütün sekreterler için elzem olduğunu düşünüyordum. Benimkisi sıfırdı. Aşağıda, galeride, kırk yılda bir bir mektup yazınam gerektiğinde o iş bütün öğleden sonramı alıyordu (yalnız sağ elimin işaretparmağını kullanıyordum) ve onca didindikten sonra da elde ettiğim sonuçlar pek parlak sayılmazdı. Oysa Madam bana "teknik nitelikli" sorular sormaya hiç mi hiç

1. (Fr.) İşte karşınızdayım. (Ç.N.)

niyetli görünmüyordu, kafası resim sanatıyla pek meşgul gibiydi, ben de canla başla onu izledim. İlk Bonnard'ın arılarından dem vurduk, bilmem konuya nerelerden varmıştık, herhalde o sonbaharın ışığından ve gölün öteki yanında, dağın yamacında seçilen kestane ağaçlarının yaldızlı lekesinden. Ardından ben kurnazlık ettim, *Fauves'* okuluna yöneldim. Matisse'in tartışılır yanı yoktu, tabii ki, onu elde bir varsayıyordum. Ama şahsen Dufy'yi daha çok *duyumsuyordum*, deniz manzaralarının, Cannes'ın sardunyalılarıyla palmiyelerinin Dufy'sini. "Dufy," dedim, "tuvalde Akdeniz'in neşesini dile getiriyor." Göl Tuvali Sanat Galerisi'nin salonunda, galeri sahibi yazıhanenin yanındaki duvara her ay için Dufy'nin bir röprodüksiyonu bulunan bir takvim asmıştı. Her bir röprodüksiyona peş peşe otuz öğleden sonra (temmuz ve ağustosta otuz bir) saat on yedi-yirmi bir arası talim etmiştim: Göl Tuvali yaz aylarında hiç kapanmıyordu. Durumu tam olarak anlatabilmek için tepeme değin Dufy'yle doluydum diyelim. Ama galerinin içindeki manzaram Dufy röprodüksiyonları ile duvarlara asılı duran zevksizlik örneklerine hayran hayran bakan hanımların aptal suratları arasında gidip geliyordu, üstelik ben onlara galeri sahibinin deyişiyle konuksever gülücükler dağıtmak durumundaydım: Yani tercihimin Dufy'den yana olması mantıklıydı. Avucumun içi gibi biliyordum Dufy'yi.

Madam'a "Bal à Antibes" üstüne ne düşündüğünü sordum, bir renk cümbüşünün ortasında, ön planda denizci figürlerinin mavili beyazlı lekeleri. Ya yelkenlilerin o kısacık kahkahalarıyla (aynen böyle demiştim) *La Mer*'in [Deniz] mavimsi büyüüne ne derdi? Ya *Plage de Sainte-Adresse* [Sainte-Adresse Sahili], hani 1921'de

yapmıştı (sanırım ağustos ayı), ufacık bir senfoniyi aklına getirmiyor muydu? Madam bana hak verdi. Yine de, diye belirttim, itiraz kabul etmeyen bir tavırla, *Jardins publiques à Hyères*'in [Hyères'in Parkları] (eylül ayı) aşılması olanaksızdı. *Doruk noktası* sayıyordum onu. Bana kalırsa o tablodan sonra Dufy artık yoktu. (Bu da gerçeğin ta kendisiydi.)

Takvimin Madam'ı etkilediği belliydi, iltifatı esirge-
medi. Eh, evet, zamanında, dedim durumun gerektirdi-
ğini düşündüğüm alabildiğine rahat bir havayla, Fauves
okulunu incelemek için "özel olarak" Paris'e gitmiştim.
Tabii Paris üstüne bildiklerimin neler olduğunu söyle-
mekten kaçındım çünkü bütün bilgilerim babam Char-
leroi'da madende çalıştığı sıralarda rahibelerin götürdü-
ğü bir okul gezisinden öteye geçmiyordu. Otobüsle dört
günlük bir geziydi, kısa sandviç ve ihtiyaç molaları veri-
yor, sonra hepimiz yeniden otobüse doluşup hep bir
ağızdan "En passant par la Lorraine" şarkısını söylüyor-
duk, Rahibe Marianne da bizi kaskatı bir hoşnutlukla
seyrediyordu, her ikisi de bize muzırlıklar esinleyebile-
cek uzun gevezeliklerden ve uzun suskunluklardan ür-
tüğünden ötürü, sağlıklı bir şarkının neşesini çare sayı-
yordu. Paris'ten aklımda kala kala Musée de l'Histoire
de France'ın¹, Pantheon'un, sıcak su torbası misali şişmiş
ayaklarımın ve gezimizin ikinci gecesini, unutamayacağım
bitmek bilmez bir yürüyüşten sonra geliveren ilk âdet
kanamasının anısı kalmıştı. Son günü Rahibe Marianne
bizi Louvre'a on beş dakikalık bir ziyarette koşturmuştu,
ancak Corot ile Millet'e şöyle bir burnumuzu uzatacak
zamanı bulmuştuk, çıkışta her birimiz birkaç para sökül-
mek zorunda kalmıştık, o parayla bir satış kulübesinden

Meleğin Meryem'i Ziyareti'ni gösteren bir röprodüksiyonu satın alınmış, sonra Rahibe Marianne dönüş yolculuğunda onu otobüsün arka camına yapıştırmıştı. Ben on üç yaşındaydım; kendimi çirkin, mutsuz ve anlaşılmamış hissediyordum ve bütün yolculuk boyunca çevremden acımasızca öç almayı düşlemiştim: Gün gelecek, büyük bir ressam olacaktım, Quartier Latin'de görkemli bir stüdyom olacaktı, Rahibe Marianne gelecek, o büyük sanatçının ilk öğrenim gördüğü Charleroi'daki okulun yemek salonunu fresklerle bezemem için diz çöküp yalvaracaktı, ben de pek üstten alacaktım, ne yazık ki mümkün değil diyecektim, Gran Palais'de muhteşem bir serginin zaferine hazırlanmam gerekiyordu, Paris beni göklere çıkarıyordu, bütün dünya benim tablolarımı istiyordu, sergime cumhurbaşkanı da gelecekti.

"Ya İkebana?" dedi Madam. "İkebana sever misiniz?" *Ne yazık ki* işte onu bilmediğimi söyledim. (Kendimi köşeye sıkışmış hissediyordum, kuru ve kesin konuşmayı seçtim.)

"Yazık," dedi Madam, "ama önemi yok, sevmeyi öğreneceğinizden eminim. Lütfen, bana cin şişesini uzatın ve Constance'a seslenin de biraz daha tonik getirsin."

Toniği getirsinler diye beklerken Madam dalgın dalgın beni hobilerim konusunda sorguya çekiyordu, acaba enoloji tutkum var mıydı? Ya, varmış demek, aman ne iyi, kendisinde hayır, yokmuş, kokteylleri tercih edermiş ama mühendis bey, evet, eşi, tam bir İtalyan olarak, şarap tutkunuymuş –aslında İtalyan değilmiş ama yine de İtalyan sayılırmış– oh, ender şaraplara meraklıymış elbette, kendi de konuyu derinleştirebilse memnun olurmuş; ama elbette ki mühendis beyin kalkıp da ona ders vermesini isteyemezmiş, zavallı sevgilisi işlerine öylesine dalmış ki hep yolculuktaymış. Ama bu arada, Fransızcam olağanüstüymüş.

Evet, bu doğru, diye yanıtladım, zavallı babacığım hayattayken eğitimime pek önem vermişti, oysa bir anlık bile boş zamanı yoktu (madencilik alanında çalışıyordu): Mürebbiyem ille Fransız olsun istemişti tabii, yaşlı, sevgili, sert Francine (anısıyla hafiften gözlerim yaşardı) sonuçta bana annelik etmişti, Valon'du kendisi, bir zamanlar nefret ettiğim ve şimdi kulağıma pek hoş gelen bu şaşmaz Belçika vurgusunu ona borçluydum; oh, yo, yo, öksüz falan değildim ama annem öylesine kırılıyordu, sağlığı öylesine nazikti ki, hem sonra piyanosundan baş kaldıramıyordu.

Madam aperitiflerin bulunduğu servis masasını benden yana itti, beni buyur etti.

“Demek okul sizi ilgilendirmiyor, hayattaki emellerinize karşılık vermiyor, ha?”

Aslında hevesimin olmadığını diyemeyeceğimi belirttim ama diplomamı almamın üstünden iki yıl geçmişti ve ben yedek öğretmenlikten ileri geçememiştim. Dayanılır şey miydi, *neredeyse* yirmi yaşına basmıştım. Madam'ın varlığından habersiz görüldüğü yedek öğretmenlik kavramını açıkladım, kestirmeden anlatmak için dedim ki, gelecek hafta, yerine ders verdiğim hoca hanımın doğum izni sona erdiğinde müdür bana okula yaptığım pek değerli katkıya minnettar olduğunu bildirecekti, yani hoş geldiniz, güle güle. Hem yerine ders verecek hamile hanımlar da mantar gibi bitmiyorlardı ki, günümüzde insanlar çocuk sahibi olmadan önce uzun uzadıya düşünüyordu, bu hayat pahalılığında ne yapsınlardı. İtalya'nın doğum istatistiklerini izliyor muydu bilmem.

Gölün üstüne akşam çökmekteydi, bulunduğumuz yerden de tam bir tabloydu, Dufy'ye taş çıkarırdı. Terasın dibinde uzanan bahçe limon ve servi ağaçlarıyla doluydu, çakıl döşeli yolların kenarındaki şimşir çitlerinin geometrisiyle çizgilenmişti. Gölün içine doğru uzanan burnun

üstünde yer alan kasaba gölgelere gömülmüştü bile, damların üstünde belli belirsiz uçuk mavi ışık şeritleri uçuşmaktaydı. Günün son ışıkları bahçe parmaklığının önündeki iskeleye ve villanın zamanla kızıllaşmış sıcak sarı renkli kulelerine vuruyordu. Alçaktan çılgınca uçuşan kırlangıçlar harika bir şamata koparıyorlardı. Madam kendisinin Paris'e alışkın olduğunu, burada kış boyunca çok sıkılacağından korktuğunu anlatıyordu, aslında tam olarak bir sekretere gereksinimi yokmuş, aradığı daha çok bir refakatçiymiş; evet, arada bir alışveriş ettiği birtakım galerilere bir mektup yazınam falan gerekecekmış: Ama aslında isteği izlenimlerini karşılıklı paylaşacağı, zekâ gerektiren konulardan dem vuracağı zevkiselim sahibi birini bulmakmış, *doğaldır ki* öyle ayaküstü karar vermemi beklemiyormuş, yanıtlımı ertesi gün de verebilirmişim, *doğaldır ki* iâşe ve ibate sağlayacakmış, hatta, kalacağım odayı da görmek ister miymişim? Constance'ı çağırdı.

Ekim ayının geri kalan günlerinde Madam canla başla gerçekçi olmayan bir İkebana tasarlamakla uğraştı, güz renklerinin tonları arasında son derece hassas bir denge tutturmak gerekiyormuş. Altlığı eski altın renginde bir Belle Époque vazoydu, 1906'dan kalma ince, uzun boyunlu bir Galle kristali.

Madam kompozisyonu adlandırma görevini bana verdi – bütün fantezi İkebana kompozisyonlarının adları olurmuş; çünkü İkebana'nın amaçlarından biri işte öyle ad esinlemekmiş, kompozisyonun ruhumuzda uyandırdığı duyguların sözcüklerde somutlaşmasıymış o ad. Kompozisyonunda beni en çok etkileyenin "onun ışıktan yüreği" olduğunu söyledim, Madam da ondan daha iyi bir ad bulunamayacağına karar verdi. Aslına bakılırsa konuda uzmanlaşmaya başlamıştım, birkaç yapıtı yutarcasına okumuştum: *Ikebana: l'art des fleurs, Les fleurs et*

l'antique tradition japonaise, Ikebana et Hai-Kai [İkebana: Çiçek Sanatı; Çiçekler ve Eski Japon Geleneği; Ikebana ve Hai-Kai], bir de röprodüksiyonlarla dolu kuşe kâğıda basılmış muhteşem bir kitap olan *La peinture japonaise* [Japon Resim Sanatı]. Akşamları Madam'ın öğüdüne uyarak Kavabata'yı¹ okuyordum, "ilk sayfasından son sayfasına değin öylesine zen"miş ki. Üzgün suratlarla kış manzaralarını seyre dalmış bütün o şapşal kadınların karşısında sıkıntıdan patlıyordum ama bunu söylemekten özenle kaçındım, beni maddeci falan sayardı yoksa. Maddecilikten nefret ediyordu Madam, Kavabata da "ruhun ovalarını okşayıp geçen *un petit souffle*"muş².

İşe ayın başında başlamamış olmakla birlikte Madam'ın bana bütününüyle ödemekte ısrar ettiği ekim aylığımla şiddetle gereksindiğim bir koyu yeşil rengeyiği derisi ceketle çantam için kıpkırmızı kaplumbağa kabuğu bir takım aldım: birbirinin eşi pudra kutusu, tarağı ve çakmağıyla. Artan parayla da pek şık bir yazı takımı aldım, düzeyli bir sekreter açısından olmazsa olmaz saymıştım: Minimini bir gümüş kitap açacağı, bir lake dolmakalemi, bir mavi mürekkep hokkası ve zarflarıyla birlikte enfes bir açık sarı pirinç hamuru kâğıdından ufak bir mektup kâğıdı paketi vardı. Böylece odamın daha entelektüel bir görünüme kavuştuğunu düşündüm. Eşyaların yerlerinde de ufak değişiklikler yaptım, konsolun üstündeki yeşim vazo altlıklı abajuru pencerenin yanına yaklaştırdım, satın aldığım öteberiyi onun yanına yerleştirdim, böylece artık gerçek bir yazıhanem olmuştu. Tamamlamak için de ikinci elden kitaplar satan bir işportadan aldığım Vittoria Aganoor Pompig'in *Poesie complete*'si

1. Yasunari Kavabata (1899-1972): Japon yazar ve romancı; 1968'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır. (Ç.N.)

2. (Fr.) Ufacık bir soluk. (Ç.N.)

[Bütün Şiirleri] ile Maeterlinck'in bir sahafın işportasından *La vie des abeilles*'ini [Arıların Yaşamı] şöyle göze çarpacak biçimde yerleştirdim.

Kasım başında Madam bana gıcır gıcır kırtasiye malzemelerime pek uygun düşecek iki görev verdi. Zürih'teki bir galerinin kataloğu gelmişti, içinde Utamaro'nun¹ iki baskısından söz ediliyordu, başka hiçbir özel bilgi verilmemişti: Ayrıntı, fiyat, mümkünse fotoğraf istemem gerekiyordu. Bir de Sanremo'daki bir firmaya yazıp katalogunda falan falan şifrelerle belirtilen çiçek soğanlarını her zamanki yoldan göndermesini isteyecektim.

Zürih'teki galeriye zarif bir elyazısıyla pirinç hamuru kâğıdıma kuru ve nazik bir mektup yazdım. Yanıtlarının bir zahmet çok ayrıntılı olmasını, fiyatı İsviçre frangı olarak belirtmelerini, *en az* iki tane 16x24 renkli fotoğraf göndermelerini rica ediyordum. O arada yapıtların nitelikli olmaları durumunda derhal satın alınmalarının mümkün olduğuna dair de bir umut hissettiriyordum, sonunda da saygılarımla Lisabetta Rossi-Fini, Madam Huppert'in sekreteri diye imzalamıştım. İmzada babamın soyadına bir tire işareti ekleyerek annemin soyadını da kullanmamak için bir neden olmadığını düşünmüştüm, öyle ya, her ikisinin de evladıydım, bana ait olmayan soyadları kullanıyor değildim. Sanremo'daki firmadan, çiçek soğanlarıyla birlikte bir düzine de katalogda görüp büyülendiğim mavi karanfillerden göndermelerini istedim. Karanfil basit, halk işi bir çiçektir, açıksözlülük ve canayakınlık anlamına gelir; ama o sera türü kıvrır kıvrır kenarları mora çalan bir lacivertteydi, yani gerçekten özeldi: Egzotik, gizemli çiçeklere benziyorlardı, orkideyi akla getiriyorlardı ama orkidenin soğuk bayağılığından uzaklardı.

1. Kitagawa Utamaro (1753- 1806): Japon geleneksel baskı sanatının en önemli ressamlarından, özellikle kadın resimleriyle ün salmıştır. (Ç.N.)

O günlerde Madam beni cansiperane çabalarla bir "Gashu", yani geleneksel bir *moribana* yapımında görevlendirdi; duyarlılık ve yaratıcılık yeteneklerinden çok, *moribana*'nın esin kaynağı olan eski Japon resim sanatı üstüne kesin bilgi gerektiren bir uğraştı. *Moribana* dediğim, yassı ve geniş, genellikle dörtgen biçimi ama yuvarlak da olabilen bir vazo üstünde gerçekleştirilen bir İkebana türü. Doğrusu *moribana*'ya benim katkım hammadde araştırmasıyla sınırlı kaldı çünkü gölü çevreleyen tepelerde ceviz ve incecik ardıç dalları bulabilmek için hayli sıkıntılı bir gezintiyi sineye çekmem gerekti. Az önce yağmur yağmıştı ve doğrusu ya toprak orman gezintileri için hiç de ideal sayılmazdı. Nitekim ayak bileklerimde pek husuzsuz edici bir rahatsızlık çıktı, polenlerin ve çürüyen yaprakların etkisi olmalıydı, beni bir hafta süreyle hatır hatır kaşındırdı.

Zürih'teki galeri, yanıtını hemen yolladı. Utamaro'nun fotoğraflarını gönderdi, renklerin çok iyi çıkmamış olmasından ve resimlerin istediğimiz formatta olmamasından dolayı özür diliyordu; ama fişliklerinde bulunan oymuş. İki ufak suluboya tabloydu, alışılmış sayılacak bir kadın figürü ile Madam'ın pek beğendiği, bir nilüfer yaprağının üstüne konmuş bir böcek, hepsi yeşil ve kahverengi tonlarında. Galerinin boyutlar ve fiyatlar dışında verdiği ayrıntılar şunlardı: "*Utamaro, 1754-1806. Num.148/a: Femme de Yedo, 1802 environ, gouache sur papier de Chine, état de conservation parfait. Num.148/b: Libellule sur nénuphar, 1790 environ, gouache sur papier de Chine, quelque légère tache d'humidité sur le dos.*"¹

1. (Fr.) Utamaro (1754-1806). No.148/a: Yedo'lu Kadın, 1802 dolayları; Çin kâğıdı üstüne guvaş boya, muhafaza düzeyi kusursuz. No.148/b: Nilüfere Konmuş Kızböceği, 1790 dolayları, Çin kâğıdı üstüne guvaş boya, arkasında birkaç hafif rutubet lekesi. (Ç.N.)

Tam bir rastlantı sonucu o akşam yatmadan önce gidip *La peinture japonaise*'in Utamaro'nun yapıtlarına ve okuluna ayrılmış bölümüne bir göz attım. Dikkatimi ilk çeken nokta ölüm tarihi oldu: 1797 olarak belirtilmişti, İsviçre kataloğundakinden farklıydı, Madam'ın Larousse'u da bunu doğruladı. Öylesine ciddi bir galerinin o denli aptalca bir hataya düşmesini çok tuhaf buldum, daha derinine araştırmaya giriştim. Doğrusu ya, galerinin hiç şansı yoktu. Elimdeki kitap Utamaro'nun sanatını saray kadınlarının yaşamını resmetmeye adanmış olan Torii Kiyomine (19. yüzyıl) adlı bir izleyicisine geniş bir yer ayırmıştı, yetenekten yana zengin, sanatsal ürün bakımından verimliydi ama ustasının hüznü zarafetinden yoksundu. İsviçrelilerin hatasının büsbütün okkalı olduğunu hemen anladım ve öyle bir durumu atlamanın yerinde olmayacağını düşündüm. Hemen o akşam yazıhanemde başyapıt denecek bir mektup hazırlayıp ertesi sabah Madam'ın onayına sundum. Adına o satırları kaleme almak durumunda bulunduğum şahsın Japon resim sanatı konusunda uluslararası düzeyde bir uzman olduğunu ve naçiz imza sahibinin ona araştırmalarında refakat etmek için elinden geleni yaptığını belirttikten sonra, özür dileyerek aşağıdaki hususlara dikkat çekiyordum: 1.) Çağımızın en yetkili araştırmacılarınca 1797 olarak kabul edilen Utamaro'nun ölüm tarihini, nedeni belirtilmeksizin tam dokuz yıl ileriye almışlardı. 2.) Bir basım hatasından ileri gelmediği kesin olan o yanlışlık daha da müessif bir hataya yol açıyordu: Usta öldükten sonra bir yapıt ortaya koymuş bulunuyordu; 3.) Kataloğun 148/a No'sunda Utamaro'nun *Femme de Yedo*'su olarak gösterilen kadın aslında Torii Kiyomine'nin saray kadınlarından biriydi, esasen figürün solundaki resim yazılarını okuyamayan biri bile yalnız elbisesinin kıvrımları ve figürün bedeninin apaçık 19. yüzyıl tarzı

duruşundan değil, kimonosunun eteklerinin altından görünen o şaşmaz yüksek siyah takunyalardan anlardı. Biraz da hınzırlıkla ima ediyordum ki, galerinin müşterileri böylesine müessif bir hatayı haber alacak olsalar satın aldıkları yapıtların güvenilirliği konusunda telaşa kapılırlardı kuşkusuz; dolayısıyla kataloğa en kısa zamanda bir düzeltme eklemelerini tavsiye etmeyi görev biliyordum, bu “hepimizin” içini ferahlatırdı; son olarak da hak ettiği fiyatı ödemeye hazır bulunduğum sahici Utamaro yapıtının yanı sıra, Kiyomine’nin saray kadınına da istenilen fiyatın yarısına almayı öneriyordum. İmza olarak: en iyi dileklerimle, Lisabetta Rossi-Fini, Madam Huppert’in sekreteri.

Aralık başlarında Mösyö Huppert Fildişi Sahili’nde yaptığı uzun bir yolculuktan döndü, Madam’a çok güzel bir armağan getirmişti. Taştan oyulmuş ufak bir insan heykeliydi, çömelerek oturmuş bir adam, elinde eski biçim tuhaf bir tüfek tutuyordu. Afrika’da taş yontmacılığının pek ender olduğunu çünkü bunun için, sadece toplumsal yapısı yeterince gelişmiş uygarlıklarda gerçekleşebilecek bir el sanatı örgütlenmesine gereksinim duyulduğunu açıkladı. Örneğin o parça Yukarı Kongo’daki bir Mintadi halkından geliyormuş, eski nekropollerini süslemekte kullanılırmış. Çok eski, ta 1514’te Kongo Kralı I. Alfonso’nun tarihçilerinin yapıtlarında tanıklığı bulunan bir cenaze heykeliymiş. Ama en değerli yanı, hiç değilse benim gözümde, heykelin bileğindeki bilezikti, incecik bir altın şerit üstünde dizili minimini pırlantalar, muhteşem bir şey. “Fakat işte bu modern bir parça,” diye gülmüsediyen mühendis bey bileziği Madam’ın bileğine geçirirken. Kendisini pek incelikli buldum.

Mösyö Huppert kibar ve olağanüstü nazik, biraz da utangaç bir adamdı, Madam’ın kendine “nekahetinin bu-

naltısını hafifletecek" (aynen böyle dedi) hoş bir refakatçi bulmuş olmasından duyduğu memnuniyeti belirtti. Mösyö Huppert'in gelişinin akşamı dışında bütün akşam yemeklerini ev sahipleriyle birlikte yedim. Villaya ayak atmamla birlikte başlamış bir âdetti, Madam da bunu kesintiye uğratmayı uygun görmedi. Öte yandan sofrayı düzenlemek, çiçekleri (her akşam sade ama şirin bir ikebana hazırlıyordum), şarabı seçmek benim işimdi. Constance olacak sersem pek hünerli bir aşçı olsa da incelikten nasibini almamıştı, zevkiselim gerektiren işlerde ondan medet ummanın yeri yoktu tabii. Giuseppe'ye gelince, doğrusu ya, çizgili ceket ve beyaz eldivenle iş görmesini sağlamak bile mucizeydi, tepsiyi elinde bahçıvan makası gibi tutuyordu; ama onu hoş görmek gerekirdi, ne de olsa bahçe işleri için tutulmuştu.

Sohbet genellikle Mösyö Huppert'in tutkusu, yani kara kıta çevresinde dolaşıyordu, Afrika'ya tapınma denecek bir sevgi besliyordu, Avrupa firmaları hesabına hammadde ithalatçılığı yapması on yıldır süren yolculuklarında Afrika'yı ikinci vatanı saymasına olanak vermişti. Onun anlattıklarını dinlerken Afrika hâlâ Livingstone'un, Stanley'in ve Savorgnan di Brazzà'nın kıtası gibi geliyordu: Mösyö Huppert o kıtanın yüreğinin ta içini, en gizli büyülerini, turistlerin hiç adım atmadığı yollarını öylesine biliyordu. Onu dinlerken kendimi yeniden okul çağımın kitaplarında ya da çocukluğumun düşlerinde, Tarzan öykülerinde, Cino ve Franco'nun serüvenlerinde, Ava Gardner ile Humphrey Bogart'ın filmlerinde buluyordum. En az izlenen karayolları üstüne, örneğin Fort-Lamy'den ve Fort-Achambault'dan hareket eden safari-lerden hangisini seçmek gerektiği, heyecan arayan Amerikalı zenginlerin şamatasına tutulmamak için hangi mevsimlerin yeğleneceği konusunda bilmediği yoktu, en iyi Nairobi rehberlerini, Olorgesalie'deki paleolitik çağ ko-

nütlerini, Cheke'deki kaya resimlerini, kimilerinin Hz. Süleyman'ın efsanevi madenleri saydıkları esrarlı Zimbabve kalıntılarını, hepsini mi hepsini biliyordu. Hem Victoria Şelaleleri'nin büyüleyici güzelliğini, Dakar'daki N'gor Otel'i'nin lüksünü, zengin Rodezyalıların tatillerini geçirdikleri Kilimanjaro'nun yamaçlarındaki tablo gibi köşkleri, Güney Afrika'daki golf alanlarının zümrüt yeşilini de görmüştü.

Akşam yemeğinde ben öylece durup onun anlattıklarını dinliyordum –zaten başka ne yapabilirdim ki?– ve odama çekildiğimde küçük bir deftere *Voyage en Afrique*¹ başlığını koyduğum karmakarışık notlar alıyordum: Bay ve Bayan Huppert beni er geç kendileriyle birlikte gitmeye çağıracaklardı, bundan hiç kuşku yoktu, o güne ideal bir turistik yolculuk tasarlıyordum. Tam bir nesnelikle şunu fark ediyordum: Onların gözlerinde değerim giderek artmaktaydı. Her şey bir yana, Zürih'teki galeriye karşı kazandığım zafer bana tartışma götürmeyen bir puan kazandırmıştı: Öyle ya, beni kutlayarak yanıt vermişler ve koşullarımı kabul etmişlerdi.

Mösyö Delatour'un telefonu geldiğinde evde yalnızdım, hanımefendi ile beyefendi alışveriş için kente inmişlerdi (Madam Noel süsleri satın alacaktı) ve evde bulunmadıkları zamanlarda artık hep yaptıkları gibi vilayı bana emanet etmişlerdi. O durumda telefona cevap vermek, taahhütlü posta gelirse imzalamak, getirilen siparişlerin parasını ödemek bana düşüyordu, sonra akşam yemeği için Constance'a talimat veriyordum.

Mösyö Delatour'un ertesi gün geleceğini öğrenince Madam şaşkırmaktan öte, büyük bir telaşa kapıldı. Tanrım bu bir felaket, dedi, evde hiçbir şey yokmuş, tama-

1. (Fr.) Afrika'ya Yolculuk. (Y.N.)

men hazırlıksızmışız, hem sonra yalnız mı gelecekti yoksa Madam Delatour'la birlikte mi? Bilmiyor muydum? Fakat, Tanrım, *fevkalade önemli*'ydi bu, konukları üstün-körü ağırlamak öylesine mahcup edici olurdu ki, üstelik Delatour çiftini! Ah ne aptallık etmiş de kentte çiçek almamış, şöyle yüze çıkar bir İkebana yapacak malzeme bile yokmuş.

Ertesi gün hummalı bir faaliyetle geçti. Sabahleyin Madam çam ve manolya dallarıyla bir Shinsei düzenlemesi yapmayı denediyse de sonucu biçare ve gülünç buldu, dağıttı. Uğur getiren bir Joshoku önerdim, krizantem, eğreltiotu ve cennet hurması dallarıyla. Kolay düzenlenmek gibi bir avantajı vardı, hem sonra bahçedeki cennet hurması ağacı pırıl pırıl kırmızı meyveleriyle göz kamaştırıyordu doğrusu. Altlık olarak modern bir vazo kullandık, turkuvaz rengi bir Venini, çok zarifti. Kompozisyon hoş bir sonuç verdi ama masanın ortasına yerleştirilmesi söz konusu olamazdı. Olsa olsa yemek salonunun büfesi üstünde ya da servis arabasında iyi durabilirdi: Meyvelerin ortasına yerleştirilince sanki bir tablo havası veriyordu; ama işte o kadar.

Hiç beklenmedik biçimde Sanremo'daki firmaya sipariş ettiğim mavi karanfiller yetişip kurtarıcımız oldular, neredeyse ben bile anımsamıyordum, aklımdan çıkmışlardı. Firmanın kamyoneti gelip karanfilleri çiçek soğanlarıyla birlikte teslim etti. Doğal bir renkte olmadıklarını uzman bir göz hemen fark ederdi: Renklendirici maddeleri topraktan mı emdiriyorlardı yoksa çiçeklerin üstüne mi püskürtüyorlardı, hiç anlamamışımdır. Her neyse, mükemmel durumda, taptaze geldiler, gerçek bir mucize. Madam ve ben mühendis beyden özür diledik, o gün kendisine öğle yemeğinde eşlik edemeyecektik. Ayaküstü bir şeyler atıştırdık, greyfurt suyuyla bir sandviç, sonra hemen İkebana'ya geçtik. Görkemli bir düzenleme seçtik. Aslın-

da kompozisyon tam kitabına uygun sayılmazdı; ama Mösyö Delatour herhalde konunun uzmanı değildi, kendimize biraz serbest davranma iznini verdik. O süt beyazı Celadon tepsinin üstünde eğreltiotları ve ortada altı karanfilin lacivert lekesiyle *moribana*'mız biraz *épater*¹ görünüyordu. Ama masanın ortalık yerinde çok güçlü bir etki yapıyordu, kalan her şeyin seçimini belirleyecek kadar. O kalanla da ben tek başıma uğraşmak zorunda kaldım çünkü Madam makyaj yapmak için odasına çekildi ve beni seçimin korkunç tereddütleriyle baş başa bıraktı. Çok ölçülü, tantanasız bir şıklığa karar verdim: son derece sade beyaz keten masa örtüsü, 19. yüzyıl Hollanda porselen tabak takımı, saplı kristal bardaklar. Saat yedide tamamladım, tam parkın çakıllarını gıcırdatan bir otomobilin sesini duyduğum anda. Pencereden lacivert bir Bentley gördüm, önde şoför vardı ama arka koltukta kaç kişi olduğunu fark edecek vaktim olmadı. Ne olursa olsun kaybedecek zamanım yoktu, alelacele odama koşup insan içine çıkacak bir hal almaya tam bir saatim kalıyordu. Bana akşam yemeğinde *flambé*'nin² sorumluluğu verilmişti, Madam'ın gece elbisesini prova edecek zamanım olmamıştı ama beni fazla yaşlı göstereceğinden emindim. Ve gücüm tükenmişti.

Madam harika davrandı, beni "sanatçı ruhlu sekreterim Matmazel Rossi-Fini" diye tanıtarak rahatlatmıştı, buna gerek duyuyordum doğrusu. Elim ayağıma dolaşmıyor sayılmazdı elbette; ama biraz heyecanlıydım, inkâr etmiyorum. Üstelik karıkoca Delatour'lar da insanı rahat hissettiren türden kimseler değildiler, hele Madam Delatour. Gençliğinde göz kamaştırıcı bir güzelliği ol-

1. (Fr.) Şaşırtıcı. (Ç.N.)

2. (Fr.) Flambe, aleve tutarak pişirme yöntemi. (Y.N.)

malıymış; şimdi bakım sayesinde sade bir güzelliği koruyordu, Grace Kelly tarzında ama daha kibirli, daha soğuk: incecik kaşlar, geriye çekilip ensesinde topuz yapılmış kül sarısı saçlar, İsviçre kliniklerinin müdavimi olan kadınların gergin yüzü. Oysa Mösyö Delatour'a yıllar, pek yakışıklı olmayan erkeklerde bazen görüldüğü üzere biraz çekicilik vermişti: gümüşlenmiş şakaklar, gözlerinin çevresinde çizgiler, minik kırışıklar, hafiften tunçlaşmış ten, mavi gözler. Von Karajan tipi ama daha sağlam yapılı, o denli kuru ve çilekeş değil.

Giuseppe elinde avokado kokteylleriyle içeri girdi. Gümüş kadehlerde küp küp kesilmiş avokado parçalarının fıstık yeşili üstünde tül gibi hafif rendelenmiş buz örtüsü ve bir damla ketçapla harika bir görünüm sergiliyordu. Oh, pek basit bir şey, sanki mahcup olmuş gibi yaptım, mahcup olmuş gibi yaptığımı vurgulayarak, bana bunu yapmasını ihtiyar Francine öğretmişti, babam avokadoyu öyle çok severdi ki, zaten bütün egzotik meyvelere bayılırdı, belki de estetik nedenlerden ötürü, kim bilir, babamın müthiş bir estetik duygusu vardı. Sanatçı mı? Yo, yo, madencilik alanında iş görüyordu, oh, evet, gerçekten müthiş bir estetik duygusu vardı, zaten bazı egzotik meyveler aynı zamanda görsel bir şölendir, öyle değil mi? Bir ananas, bir papaya, bir guava ve bir avokado bir araya getirilirse onlar da bir tür İkebana oluşturmazlar mı? Adı konmamış bir İkebana'dır, o kadar.

"Peki, bunun adı ne?"

Madam Delatour'un sorusu bizi hazırlıksız yakaladı, tam soğuk duş etkisi yarattı. Hazırlığın hummasına kapılmıştık; o beklenmedik ziyaretin telaşı içinde yaptığımız İkebana'ya bir ad koymak hiç aklımıza gelmemişti. Madam'ın yanıtını bekleyerek sustum. Oysa Madam işin içinden zarafetle sıyrılmanın yolunu buldu, bana dönerek elinin bir hareketiyle sözü bana bıraktı. -Lütfen

şekerim, siz söyleyin – yani sizi bu zevkten yoksun bırakmayı istemiyorum – anlamına geliyordu.

İkebana'ya durumun düzeyini tutturacak bir ad bulabilmek için zihnim umutsuzca çırpındı. Madam Delatour'un inançsız ve sorgulayıcı gözleri beni iğne gibi deliyordu. "Cennet... Göksel Cennet," dedim, "geleneksel bir *moribana*'dır," diye bir solukta sürdürdüm, "sevilen konuklar geldiğinde ev sahiplerinin ruhunda doğan mutluluğu anlatır."

Madam Delatour nihayet yüzündeki maskenin buzunun erimesine izin verdi. Gerilmiş yüzü gevşedi (bana çirkinleşmiş gibi geldi), sevecen bir gülümsemeyle açıldı. Kendini bırakmak üzereydi. Gönlünü hepten fethetmeyi ise servis masasıyla içeriye giren Giuseppe başardı. Tepsiye uzanmış duran kızarmış sülün enfesti. Servis masasını bana aktarmadan önce Giuseppe sülünün tepsiye süs vermek amacıyla konulmuş kuyruk tüylerini çekip aldı, şampanya şişesini patlattı ve etkileyici bir ağırbaşlılıkla konyağı açtı ve ancak o noktada şöyle dedi: "Mösyö Delatour, Paris'ten bir telefonunuz var." Sadık Giuseppe'nin akla gelmeyen yetenekleri varmış demek, galiba hakkını yemiştim. O sırada hanımlar av konusunda Mösyö Huppert'e karşı güç birliği etmekteydiler. Sülünden açılan sohbet gide gide av konusuna varmıştı ve Mösyö Huppert hayli ihtiyatsızlık edip safari tutkunu olduğunu itiraf etmişti.

"Fakat nasıl olur!" (Madam Delatour ifadesiz bir ses tonuyla konuşuyordu ama olayı çok uygunsuz bulduğu belliydi) bir karacayı vurmak, incecik bir bedeninin zarafetinde toplanmış o *élan vital*'i¹, Tanrı'nın o harikasını vurmak doğaya karşı suç sayılmaz mıydı?

1. (Fr.) Yaşam coşkusu. (Ç.N.)

Mösyö Huppert pek de fazla coşmaksızın safaride yalnız karaca vurulmadığını, yani en azından safarinin karacalarla sınırlı olmadığını açıklamaya çabaladı. Tehlikenin verdiği ürpertiye, insanın hayvana karşı çıkışını ileri sürdü, Hemingway'den alıntılar bile yaptı. Ama partiyi kaybettiği kesindi. Hem sonra tek başına kalmıştı. Konuya karışmaktan özenle kaçındım, gözüme sakıncalı göründü.

Mösyö Delatour oldukça kaygılı bir havayla geri döndü, dalgın dalgın oturdu, aklı başka yerde gibiydi. Sohbet biraz zahmetle yeniden başladı, tam *flamber*¹ ânıydı, ortalığı biraz canlandıracaktı. "Haydi, hop," dedim şöminenin kibritini meşale gibi tutarak, "dinsizin diri diri yakılmasına hüküm verildi, adalet yerini bulsun." Bana beğeni hak eden bir nükte gibi gelmişti ama gülen olmadı. Fiyasko vermiştim.

"İyi de, siz Dakar'da o kararlaştırdığımız temaslarda bulunmadınız mı?" diye sordu apansızın Mösyö Delatour, gözlerini Mösyö Huppert'e dikmişti.

Mösyö Huppert yerinden pek hafifçe sıçradı, bir an ne diyeceğini bilemez gibi sustu, bir yudum şampanya aldı. "Size sonra açıklayacağım," dedi, "bu kez bazı zorluklarla karşılaştım."

"Açıklamanızın gerekli olduğunu sanmıyorum," diye payladı onu Mösyö Delatour. "Paris'ten *çok gizli* bir bilgi almış bulunuyorum, hangi kaynaktan olduğunu siz bilirsiniz." Kuru, duygusuz, en ufak bir nezaket belirtisinden yoksun bir tonla konuşuyordu, Mösyö Huppert'i sanki hiç tanıımıyormuşçasına. "İşi Almanlar kapmış, tahmin edilebileceği gibi. Şimdi hepsini depoda yıllanmaya terk edeceğiz artık."

Konyak sülünün üstünde keyifle yanıyordu, enfes tatlar vaat eden mavimsi, cızır cızır bir alev çıkarıyordu.

1. (Fr.) Tutuşmak, alev saçmak. (Y.N.)

Tarifinde en az bir dakikalık bir alev tavsiye edilmişti ama galiba o kadar sürmedi, konyağı yetersiz tutmuş-
tum. Öte yandan böylesi daha iyiydi, artık öze inme
ânının geldiğini düşünüyordum: Göz ziyafeti doyurucu
olmuştu, sıra midenindi. Çarçabuk sülünü kestim ve da-
ğıtması için Giuseppe'yi çağırdım. Madam Delatour tam
mantarın altında kalmış bir parçacık göğüs aldı. Mum-
yalanmış güzellik katı bir perhizdeydi demek, vay canı-
na. Madam Huppert, belki de konuğuna ayıp olmasın
diye aynısını yaptı. Giuseppe tepsiyi bana uzattığında
aynısını mı yapsam diye duraksadım. Üstünde incecik
iki et şeriti bulunan bir but parçası vardı, ufacık bir şey-
di, belki de duruma uygun düşerdi. Öyle ya, yemekten
sonra nasıl olsa Constance'a bir uğrayabilirdim ama zih-
nimde başka bir fikrin şimşegi çaktı: Giuseppe ile o obur
Constance, efendilerin bu denli iştihatsız olduklarına pek
sevinerek artıkları silip süpürürlerdi, bunun üzerine ta-
bağıma okkalı bir göğüs parçası indirdim. Şimdi yani,
sonuçta sabahtan beri yemek yememiştım, öğle yeme-
ğindeki sandviç yalnızca nefsimi köreltmişti, gün gergin
geçmişti... ve aslında o sülün benim hünerimdi.

“Bilmem, hızlı davranamayışınızın başımıza açtığı
sorunların bilincinde misiniz,” dedi Mösyö Delatour ön-
ceki ses tonunu hiç değiştirmeden.

Mösyö Huppert dedi ki bilincindeymiş.

“Tamam o halde,” diye yeniden söze girişti Mösyö De-
latour, “o zaman bu sorunları dolara çevirmeyi deneyin.”

Mösyö Huppert o hesabı zihninde yapmış olmalıydı
ki benzi soldu, mantarı tutan çatalı havada kalakaldı, alnı
ter damlacıklarıyla kaplandı. “Mösyö Huppert,” dedi
Mösyö Delatour bıçak gibi bir ses tonuyla, “bizim size
satış yapın diye para ödediğimizin farkında mısınız? Siz
satış yapmazsanız, biz de size para vermeyiz.”

Elinde tatlıyla içeriye giren Giuseppe'ye hayırdıyası
ettim. Kiraz şekerlemeleriyle süslenmiş donmuş ananas

mousse'du, Constance'ın benim pek iyi bildiğim bir başyapıtı, bayıldığım şeydi. Giuseppe bana servis yaparken biraz daha şampanya getirmesini fısıldadım (ihtiyaten bir saat önce buzdolabına iki şişe daha koymuştum). Ve elini çabuk tutmalıydı. Ardından şömineyi tutuşturmak üzere ayağa kalktım, o akşam kendimi kutsal ateşe bekçilik eden eski zaman rahibeleri gibi duyduğumu belirtmekten de geri kalmadım. Rahibe ya da kundakçı, beyler hangisini tercih ediyorlarsa artık. Madam Huppert şen bir kahkaha attı, Mösyö Delatour da ona katıldı. Hava enikonu sakinleşmekteydi. Sinirleri yatıştırmak için şöyle güzel bir şömine ateşinden iyisi yoktur, diye düşündüm. Sonra da Giuseppe elinde buz kovası ve bembeyaz bir peçeteye sarılmış Dom Pérignon şişesiyle içeriye girdi (ihtiyar Giuseppe kusursuzdu, bir büyük *maitre*¹ gibi davranıyordu), tıpasını patlattı ve kadehleri doldurdu.

Mösyö Delatour yeniden sözü alarak, “Farkındasınız,” dedi Mösyö Huppert’e (ama şimdi sesi daha yatışmış, daha uzlaşmacıydı), “yani umuyorum farkındasınızdır, eğer kaybettiğiniz alanı yeniden kazanmak istiyorsanız bu noktada X-21’den başka seçiminiz kalmıyor. Zaten eğer tavsiyeme uymuş olsaydınız sözleşmeyi geçen yıl imzalatmış olurdunuz.”

Mösyö Huppert o hafif çatışmadan kendini henüz toparlamışa benzemiyordu. Benzi hâlâ kül gibiydi, dudaklarının hafiften titrediğini fark ettim. Gözlerini yerden kaldırmadan konuştu, kendini savunmaya çabalıyordu, Mösyö Huppert olacak şapşal o âna kadar zaten hayli diken üstünde geçen bir suareyi berbat etmek için mahsustan yapıyordu sanki.

“Ama mümkün değil...” diye kekeledi, “anlayın beni,

Mösyö Delatour... benim kaprisim değil ki bu... yani demek istiyorum ki öyle bir şey ki..."

Tahmin ettiğim gibi, Mösyö Delatour'un sabrı tü-kendi, yüzü kıpkırmızı oldu, boynunun damarları şişti. Mösyö Huppert denen o dik kafalı suareyi berbat etmeyi becermişti.

"Bir şey mi?" dedi kendini tutmaya çabalayarak. "Yani nasıl bir şey?"

"Hücre yapısını harap eden bir şey diyelim," dedi Mösyö Huppert.

"Oh!" diye mırıldandı esefle Mösyö Delatour, "Ge-lişmenin kendine göre sakıncaları vardır, azizim Mösyö Huppert, size de öyle gelmiyor mu? Uygarlığın bedeli hep bir şekilde ödenir. Mağaralardan buzdolabına öyle elini kolunu sallayarak atlayamaz insan."

Mösyö Huppert tabağında öylece bıraktığı ananas *mousse*'a inatla bakarak susuyordu. Upuzun bir sessizlik ânı oldu, tek ses şöminedeki ateşin çıtırtısıydı.

Mösyö Delatour uzlaşmacı, handiyse babacan bir tonla konuştu; karşısında istemeden bir yaramazlık etmiş bir çocuk vardı sanki. "Hem sonra izin verin de size bir şey söyleyeyim, sizin yöntemlerinizle pazarı kapmak olmaz. Kalkıp da size mesleğinizi ben öğretmek istiyor değilim, ne münasebet; ama yani, kimi ürünleri garanti belgeleriy-le satma iddiasında olamayız. Daha önce kaç kez o zaval-lıcılara uygarlığımızın rafine ürünlerini etik incelemeler kaleme almaksızın götürdünüz? İncelik gerekir... dediği-mi anlıyorsunuz herhalde... duyarlık gerekir... Biraz daha masum ve... alışılmış bir ad bulun, işte bu ve mümkünse istek uyandırabilecek türden olsun. İlkel insanlar onlar, inanın bana Mösyö Huppert, ilkel insanlar şiirsel adları severler, efsanevi adları. Hem zaten yazılı belge kalırsa her zaman için... nasıl desem... bir takma ad bırakmak daha iyi olur."

Bakışlarını çevrede gezdirdi, gözleri şömineye takıldı, ateşi seyreden Madam Huppert'e, gözlerim kendisine dikili duran bana, şampanyaya, masanın ortasındaki İkebana'ya takıldı.

"Örneğin," diye fısıldadı aklına harika bir fikir gelmiş birinin imalı ses tonuyla, "örneğin onlara bir milyon dolarlık Göksel Cennet satmakla işe başlayın."

Tam o anda Giuseppe kahve servisini yapsın mı diye sormak üzere kapıda belirdi.

"Birkaç dakika sonra," dedi Madam, "ateşin yanında alınız."

SESLER

Bir seferinde bana bir sır veren arkadaşım
Maria Ivone için

İlk telefon, üç günde üçüncü kez arayan bir kızıdan gelmişti, artık dayanamıyorum diye durmadan tekrarlıyordu. Olayların çoğunda dikkatli olmak gerekir; çünkü psikolojik bağımlılık yaratma tehlikesi vardır. Sevecen ama ihtiyatlı davranmak şarttır, telefon eden kişi hattın öbür ucundakinin bir dost olduğunu, ancak hayatının bağlı olduğu ve her şeye kadir üstün bir varlık olmadığını duyumsamalıdır. Ayrıca bir numaralı kural onun belli bir sese bağlanmamasıdır, yoksa çetin durumlar ortaya çıkabilir. Depresyona girenlerde pek kolayca görülebilen bir şeydir, kişiselleşmiş bir sırdaşa ihtiyaçları vardır, anonim bir sesle yetinmezler, ille de o ses olsun isterler ve umutsuzca sarılırlar o sese. Ama bir de öyle bir depresif tipi vardır ki saplantılıdır, o saplantıyla kendi çevresine bir duvar örer, onlar söz konusu olduğunda olay büsbütün karmaşıklaşır. İnsanı donduran telefon konuşmaları yaparlar, bir iletişimin sağlandığı enderdir. Ama bu kez iyi gitti çünkü onun ilgisini uyandıran bir şey bulabildim, talihim varmış. Genellikle birçok durumda işe yarayan bir başka kural da konuşmayı arayan kişinin ilgisini uyandıran bir konuya yönlendirmektir çünkü hepsinin, en umutsuzlarının bile, alttan alta ilgilendikleri bir şeyler vardır. Çoğu kez bizim iyi niyetimize bağlıdır, gere-

ğinde ufak oyunlara, ayaküstü çarelere başvurmak gerekir; ben bazı kez olanaksız görünen olaylarda iletişimsizliği bardak numarasıyla aşmışımdır, böylece bir şekilde iletişimi sağlamışımdır. Diyelim ki telefon çaldı, ahizeyi kaldırıyorsunuz, her zamanki açılış tümcesini ya da benzeri bir şey söylüyorsunuz ve öbür yandan tıs yok, mutlak bir sessizlik, soluk bile işitilmiyor. O zaman ısrar edersiniz, usturuplu davranmaya çalışırsınız, sizi dinlemede olduğunu bildiğinizi, bir şeyler söylemesini, ne istiyorsa, aklına ne geliyorsa onu söylemesini söylersiniz: Saçma sapan bir şey, bir küfür, bir çılgılık, varsın bir tek hece olsun. Tıs yok, mutlak sessizlik. Oysa telefona sarıldıysa bir nedeni vardır ama sen bilemiyorsundur, hiçbir şey bilmiyorsundur, aslında yabancı da olabilir, dilsiz de olabilir, her şey olabilir. İşte o noktada ben elime bir bardak ile bir kurşunkalem alıyorum ve diyorum ki: Kulak verin bana, bu dünyada milyonlar ve milyonlarca kişiyiz, yine de biz ikimiz karşılaştık, yalnızca telefonda, evet, tanışmadan, görüşmeden, yine de karşılaştık işte, yine de bir anlamı olmalı bunun, dinleyin beni, gelin bir oyun oynayalım, burada benim önümde bir bardak duruyor, kurşunkalemle vurup ses çıkarıyorum, *tnnnn*, işitiyor musunuz? İşitiyorsanız siz de öyle yapın, iki vuruş, eğer önünüzde hiçbir şey yoksa tırnağınızla almaca vurun, böyle, *tık tık*, beni işitiyor musunuz? İşitiyorsanız yanıt verin, lütfen, dinleyin, şimdi ben bir şeyler saymayı deneyeceğim, aklıma ne gelirse, siz de bana o şeylerin hoşunuza gidip gitmediğini söyleyin, örneğin denizi sever misiniz? Evet demek iki vuruş, tek vuruş hayır demek olsun.

Ama numarayı çevirmiş olan kız acaba ne sever, nereden bileceksin, handiyse iki dakika susuyor sonra başlıyor tekrarlamaya, artık dayanamıyorum artık dayanamıyorum artık dayanamıyorum artık dayanamıyorum. Böy-

le, dur durak bilmeden. Tam bir rastlantı oldu çünkü daha önce bir plak çalışıyordum, nasıl olsa Ağustos'un 15'inde pek fazla arayan olmaz, diye düşünüyordum; ni-
tekim nöbeti alalı iki saati geçmişti ve kimse aramamıştı. Boğucu bir sıcak vardı, yanımda getirdiğim ufak vantila-
tör hiç mi hiç serinletmiyordu, kent ölmüş gibiydi, her-
kes tatile gitmişti, bir koltuğa yerleşip okumaya koyul-
dum ama kitap göğsüme düştü, nöbetteyken uyuyakal-
maktan hiç hoşlanmam, reflekslerim ağırlaşır ve bir ara-
yan olursa ilk saniyelerde kalakalırım, oysa kimi zaman
asıl önemlisi tam da o saniyelerdir çünkü beriki telefonu
kapatabilir sonra da kim bilir numarayı yeniden çevire-
cek cesareti bulur mu. O yüzden Mozart'ın "Türk Mar-
şı"nı alçaktan koymuştum, oynak bir parçadır, dürtükle-
yici bir yanı vardır, insana moral verir. Kız plak çalışırken
telefon etti, uzun süre suskun kaldı, sonra da artık daya-
namıyorum diye tekrarlamaya başladı, bıraktım tekrarla-
yadursun, böyle durumlarda telefon edenin içini boşalt-
ması iyi bir kuraldır, ne isterse söyleyebilmelidir, kaç kez
isterse; ahizde artık yalnız onun zahmetli soluğunu işi-
tince dedim ki: Bekle bir dakika, bağışla, plağı kaldırayım,
o da, bırak kalsın, diye yanıtladı. Tabii, memnuniyetle bı-
rakırım, Brahms'ı sever misin? Bilmem nasıl sezinlemi-
tim müziğin bir iletişim olanağı verebileceğini, o çare
aklıma kendiliğinden gelmişti, kimi zaman ufak bir yalan
hayat kurtarır; Brahms'a gelince, herhalde Sagan'ın kita-
bının etkileyici başlığı bilinçaltımda beni dürtüklemiştir,
insanın belleğinde hep uyuklayan bir başlıktır o. Bu
Brahms değil ki, dedi, Mozart bu. Mozart mı, nasıl olur?
diye çıkış yaptım. Elbette Mozart, dedi kız canlanarak,
Mozart'ın "Türk Marşı". Ve o sayede konservatuvardan
söz etmeye başladı, başına o olay gelmeden önce konser-
vatuvarda okuyormuş, böylece her şey iyi gitti.

Ardından zaman ağır ağır geçti. San Domenico Ki-

lisesi'nin çan kulesinde saatin yediği vurduğunu işittim, pencereden baktım, kentin üstünde sıcaktan hafif bir pus vardı, sokaktan tek tük otomobil geçiyordu. Kirpiklerime yeniden rimel sürdüm, kimi zaman kendimi güzelce bulduğum olur, sonra gramofonun yanındaki ufak sedire uzandım, olayları, insanları, hayatı düşünmeye daldım. Yedi buçukta telefonun zili bir daha çınladı. Her zamanki formülü tekrarlardım, belki biraz yorgunlukla, hattın öbür ucunda kısa bir duraksama oldu, ardından ses şöyle dedi: Adım Fernando ama ben bir Ulaç değilim.¹ Telefon edenin nüktelerini değerlendirmek her zaman için geçerli bir kuraldır, bir temas kurma isteğini ortaya koyar, ben de güldüm. Yanıt olarak dedim ki, Andrey adında bir büyükbabam vardı ama o da bir dilek kipi² değildi, bir Rus'tu; o da biraz güldü. Sonra dedi ki her şekilde eylemlerle ortak bir yanı varmış, onların bir özelliğine sahipmiş. Geçişsizmiş. Bütün eylemler tümceyi yapılandırmaya yarar, dedim ben. Konuşma imalı bir dile olanak veriyor gibi gelmişti, sonra zaten telefon eden kişinin seçmiş olduğu perdeye her zaman uyum göstermek gerekir. Ama ben *deponente*'yim dedi. Hangi anlamda *deponente*? diye sordum. *Depongo*³ anlamında, dedi o, silahları "bırakıyorum". Belki de hata silahların bırakılmaması gerektiği düşüncesiydi, öyle değil mi? Belki de bize kötü bir dilbilgisi öğretmişlerdi, silahları kullanmayı savaşan kişilere bırakmak daha iyi olurdu, yığınla silahsız insan vardı, onun yalnız kalmayacağı kesin-

1. İtalyancada ulaçlar *-ando* ya da *-endo* eki alır. (Ç.N.)

2. Dilek kipinin birinci tekil şahıs çekimi *-ei* ekini alır ve "ey" diye telaffuz edilir; burada *andare* (gitmek) fiiliyle kelime oyunu yapılıyor. (Ç.N.)

3. Latince "deponente" olarak nitelenen eylemler edilgen çatılı olmakla birlikte etken anlamlıdırlar, yani edilgenlik özelliğini "bırakmışlardır". *Depongo* ise İtalyancada *deporre* (bırakmak; silahları bırakmak) fiilinin birinci tekil çekimidir. (Ç.N.)

di. Adam dedi ki: Herhalde öyledir, ben de dedim ki sohbetimiz eylem çekim tablosuna döndü, bu kez gülme sırası ondaydı, kısa, pürüzlü bir gülüş. Ardından bana zamanın sesini bilir miyim, diye sordu. Hayır, dedim, zamanın sesini bilmiyorum. Tamam, dedi adam, geceleyin yatakta doğrulmak, geceleyin uyku tutmadığında karanlıkta gözleri açık durmak yeter, çok geçmeden ta uzaklarda işitilir, bir böğürtü, insanları yiyen bir hayvanın soluğu gibidir. Neden bana o geceleri daha ayrıntılı anlatmıyordu, dilediği kadar vakti vardı, benim de durup onu dinlemekten başka yapacak işim yoktu. Ama o arada adam çoktan başka bir yere sıçramıştı bile, öykünün gelişimini izleyebilmem için elzem olan bir bağlantıyı atlamıştı; kendisinin o bağlantıya gereksinimi yoktu, belki de ağzına almaktan kaçınıyordu. Ama ben bıraktım konuşsun, hiçbir nedenle asla karşısındakinin sözü kesilmemelidir, hem bu kez sesinden hoşlanmamıştım, biraz tizleşmişti ve galiba fısıltıya dönüşüyordu. Ev çok büyük, dedi, eski bir ev, içinde atalarımın kalma mobilyalar var, ayakları pençe biçiminde, felaket çirkin imparatorluk tarzı mobilyalar; sonra yıpranmış halılar, sert bakışlı adamların, altdudakları birazcık sarkık, kibirli ve mutsuz kadınların portreleri. Ağızları neden o tuhaf biçimde, biliyor musunuz? Çünkü bütün bir yaşamın burukluğu altdudağın üstüne biner ve onu alçaltır da ondan, o kadınlar ahmak ve sevecenlik nedir bilmeyen kocaların yanında uykusuz geceler geçirmişler, onlar da, o kadınlar da, karanlıkta gözleri fal taşı gibi açık dururlardı, yüreklerinde hınç beslerlerdi. Odarnın yanındaki soyunma odasında hâlâ onun eşyaları duruyor, geride bıraktığı şeyler: bir taburenin üstünde birkaç parça eski çamaşır, bileğine taktığı ufak bir altın zincir, bir bağa toka. Mektup konsolun üstünde duruyor, cam fanusun altında, orada bir zamanlar devasa bir Basel yapımı çalar

saat vardı, o saati çocukken kırmıştım, bir gün hastaydım, kimse yukarıya gelip benimle ilgilenmiyordu, bugünmüş gibi kalmış aklımda, yatağımdan kalktım, saati mahfazasından çıkardım, korkunç bir tik takı vardı, arkasındaki kapağı açtım, sırayla bütün parçalarını dağıttım, sonunda çarşafın üstü düzeneğinin minimini çarklarıyla kaplanmıştı. İsterseniz onu size okuyabilirim, yani mektubu demek istiyorum, dahası, ezbere tekrarlıyorum, her akşam okuyorum onu: Fernando, bütün bu yıllar boyunca senden nasıl nefret ettim, bir bilseydin... İşte böyle başlıyor, gerisini tahmin edebilirsiniz, cam fanusun altında katışıksız bir nefret var, bastırılmış.

Ardından bir bölümü daha atladı ama bu kez bağlantının ne olduğunu anladım sanırım, dedi ki: Giacomo acaba şimdi nasıl biri olmuştur? Kim olmuştur? Bir erkektir artık, kim bilir dünyanın neresinde. Bunun üzerine ben de mektubun taşıdığı tarihin 15 Ağustos olup olmadığını sordum, sezmiştim çünkü adam evet, dedi, tam yıldönümüymüş ve onu hak ettiği gibi kutlayacakmış, kutlama aracı da hazırmış, oracıkta masanın üstündeymiş, telefonun yanında.

Sustu, daha konuşsun diye bekledim ama adam artık konuşmuyordu. Bunun üzerine dedim ki: Bir başka yıldönümünü bekleyin, Fernando, bir yıl daha beklemeyi deneyin. O tümcenin gülünç olduğunu hemen fark ettim ama o anda aklıma başka şey gelmiyordu, konuşmuş olmak için konuştum ve aslında önemli olan buydu. Onca telefon dinlemişimdir, bin çeşit telefon, en akla sığmaz durumlarla karşılaşmışımdır, yine de o her zamanki becerimin beni yüzüstü bıraktığı bir an oldu, sanki ben de kendimi çaresiz hissettim, benim de beni durup dinleyecek, bana sevecen sözler söyleyecek başka birine ihtiyacım vardı. Ancak bir an sürdü, o yanıt vermedi, ben çarçabuk kendimi toparladım, şimdi ne diye-

bileceğimi biliyordum artık, mikro planlardan söz edebildim, mikro planlardan söz ettim ben de. Öyle ya, hayatta çeşit çeşit plan vardır, makro planlar denilenler, hani herkesin temel saydığı, sonra bir de benim mikro plan olarak adlandırdıklarım, önemsiz olabilirler, tamam ama mademki her şey görece, mademki doğa hem kartalların hem karıncaların var olmasına izin veriyor, insan neden karıncalar gibi yaşamasın, diye soruyorum, mikro planlarla yani? Evet, mikro planlar, diye üsteledim, o da tanımlamamı eğlenceli buldu, peki nedir o mikro planlar, diye sordu, ben de ayrıntılı olarak açıklamaya koyuldum. Mikro plan dediğim bir yaşama biçimidir, tamam mı? Böyle de desek olur, dikkatini bir noktada yoğunlaştırma biçimidir, *bütün* dikkatini, yaşamın, gündelik yaşantının ufacak bir ayrıntısında toplamak, sanki o ayrıntı dünyanın en önemli şeyiymiş gibi; ama alaycılıkla, hiç de dünyanın en önemli şeyi olmadığını bile bile, her şeyin görece olduğunu bile bile. Listeler hazırlamanın, notlar almanın, dakikası şaşmayacak programlar yapıp kesinlikle dışına çıkmamanın yararı olur. Mikro plan somut şeylere sarılmanın somut yoludur.

Bana akli yatmış gibi görünmedi ama amacım zaten onu herhangi bir şeye inandırmak değildi. Kendisine her yerde deva bir çare sunmadığımın bilincindeydim; yine de yalnızca birisinin onun sorunlarıyla ilgilenebileceğini hissetmesi bile bir işe yaramalıydı. Elimden gelen bu kaddı. Evime telefon edip edemeyeceğini sordu. Üzgünüm ama evimde telefon yok. Ya buraya? Elbette, buraya her istediğinde telefon edebilirdi ama yarın ne yazık ki olmaz; ama bana bir mesaj bırakabilirdi, dahası bırakmalıydı, yerimde bir başka arkadaş olacaktı, bana aktarırdı, günün mikro planının ne olduğunu bana anlatırsa sevinirdim.

Nazikçe vedalaştı benimle, sesinin tonu özür diler

gibiydi. Akşam olmuştu ve ben farkına varmamıştım, kimi zaman öyle konuşmalar olur ki korkunç bir yoğunlaşma ister. Pencereden Gulliver'in yolun bu tarafına geçtiğini gördüm, nöbeti benden almaya geliyordu, Gulliver'i insan bir gökdelenin tepesinden bile görebilirdi, Gulliver adını boşuna takmadık, öteberimi topladım, çıkmaya hazırlandım. Ancak o zaman fark ettim ki saat dokuza on vardı, hay akşi şeytan, Paco'ya saat tam dokuzda evde olacağıma söz vermiştim ve şimdi koştursam bile dokuz buçuktan önce varamayacaktım. Her şey bir yana, toplu taşıtlar normal günlerde bile felaketken, hele 15 Ağustos'ta. Belki de yayan gitsem daha iyi olurdu. Gulliver'in yanından ok gibi geçtim, beni selamlamasına bile fırsat bırakmadım, arkamdan şakayla karışık bir şey bağırdı, merdivenlerden yanıtladım: Biriye buluşacağım, gelecek sefere vaktinde gelsindi lütfen, hak etmemişti ama vantilatörü ona bırakıyordum. Şansım yaver gitti, dış kapıdan çıkar çıkmaz baktım, 32 Numaralı otobüs köşeden belirdi, eve kadar götürmese de bir hayli yolu kurtarır, zıpkın gibi fırlayıp bindim, bomboştı, 32'yi öyle boş görmek insanı etkiliyor, her zaman nasıl tıklım tıklım olduğunu düşününce. Şoför de öyle yavaştan gidiyordu ki içimden bir şey söylemek geldi ama boş verdim, öyle kalender bir hali vardı ki, gözlerinin ferisi sönmüştü. Eh, diye düşündüm, Paco da sinirlenirse artık kendi sorunu, uçacak değilim ya, büyük mağazaların önündeki durakta indim, hızlı adımlarla yürüdüm ama saat dokuzu yirmi beş geçiyordu, nasıl olsa gecikmiştim, kan ter içinde soluk soluğa umutsuzca koşturmanın yararı yoktu. Anahtarını deliğe usulca soktum. Ev karanlık ve sessizdi, bir tuhaf oldum, kim bilir neden aklıma kötü bir şey geldi ve kaygıya kapıldım. Paco, Paco, dedim, benim, eve döndüm. Bir an için cesaretimin kırıldığını duydum. Kitaplarla çantamı holdeki taburenin üstüne bıraktım ve salonun kapısına

değın ılerledım. Paco, Paco, dıye döküldü ağızımdan. Ses-sızlık kımı zaman korkunç bir şeydır. Eğer orada olsaydı ona ne demek isterdim biliyorum: Lütfen Paco, derdim ona, benim kabahatım değil, bitmek bilmeyen bir telefon geldi, hem sonra bugün toplu taşıtların yarısı çalışmıyor, 15 Ağustos ya. Gidip arka tarafın terasını kapattım; çünkü bahçe sivrisinek dolu, ışığı görür görmez sürüyle içeri dalıyorlar. Buzdolabında bir kutu havyarla bir kutu kaz ciğeri olduğu aklıma geldi, açmanın tam sırasıdır diye düşündüm, hem bir şişe de Moselle şarabı açayım şöyle. Sarı ketenden Amerikan servisi koydum, masaya bir de kırmızı mum yerleştirdim. Mutfağımın mobilyası açık renk ahşap, mum ışığıyla insanı rahatlatan bir hava oluşuyor. Sofrayı hazırlarken alçaktan bir kez daha çağırdım: Paco. Bir kaşıkla hafıften bir bardağa vurdum, *tınn*, ardından daha kuvvetle vurdum, *tınn*! Ses bütün evi dolaştı. Derken birden bir esin geldi. Kendi tabağımın karşısına bir Amerikan servis, bir tabak, çatal bıçak ve kadeh daha koydum. İki kadehi de doldurdum ve banyoya gidip kendime biraz çekidüzen verdim. Ya kalkıp da sahiden geri dönecek olursa? Öyle zamanlar olur ki gerçek hayali geride bırakır. Zile iki kez kısa kısa basardı, âdetince, ben bir sırdaşlık havasıyla kapıyı açardım: Sofrayı iki kişilik hazırladım, derdim ona, bekliyordum seni, neden bilmiyorum ama seni bekliyordum işte. Kim bilir ne hal alırdı yüzü.

BAŞKA ÖYKÜLER
(1981-1985)

CHESHIRE KEDİSİ

1.

Her şey bir yana, gerçek değildi. Daha çok yürek çarpıntısı diyelim, her ne kadar çarpıntı yalnızca bir belirtiyse de, sadede gelelim. Ama korku değil, dedi kendi kendine, amma da aptallık olur, heyecan işte, o kadar. Tren penceresini açıp dışarıya baktı. Tren yavaşlamaktaydı. İstasyonun peronu havanın boğucu sıcaklığında titreşiyordu. Aşırı sıcak, öte yandan temmuzda sıcak olmasın da ne zaman olsun? Tabelayı Civitavecchia diye okudu, perdeyi indirdi, kulağına birtakım sesler geldi, ardından istasyon şefinin düdüğü ve çarpan kapılar. Uyuyormuş gibi yaparsam belki kompartımana kimse girmez diye düşündü, gözlerini yumdu, kendi kendine dedi ki: Bunu düşünmek istemiyorum. Ve ardından şöyle dedi: Düşünmeliyim, bu olayın anlamı yok. İyi de neden, aslında olayların bir anlamı var mıdır sanki? Belki vardır, evet ama gizli bir anlamdır, ancak sonradan anlaşılır, çok çok sonradan ya da hiç anlaşılmaz ama bir anlamları olmalı: Kendilerince bir anlam elbette, kimi durumlarda bizimle ilgili değildir, ilgiliymiş gibi görünse de. Örneğin o telefon mesajı. "Merhaba Kedi, ben Alice, geri döndüm, sana şimdi anlatamıyorum, bir mesaj bırakmak için topu topu iki dakikam var." (Birkaç saniye sessizlik.) "...Seni görmem gerekiyor, seni mutlaka görmem gerekiyor, şimdi en çok istediğim şey bu, geçen yıl-

larda durmadan düşündüm bunu.” (Birkaç saniye sessizlik.) “Nasılsın, Kedi, hâlâ öyle mi gülüyorsun? Bağışla, saçma bir soru oldu ama sesin kayda geçtiğini biliyorken konuşmak öyle güç ki, seni görmem lazım, çok önemli, lütfen.” (Birkaç dakika sessizlik.) “Öbür gün 15 Temmuz saat on beşte Grosseto İstasyonu’nda seni peronda bekleyeceğim, saat on üçe doğru Roma’dan kalkan bir tren var.” Tık.

İnsan eve dönüyor ve telefonda böyle bir mesaj buluyor. Aradan onca zaman geçmişken. Yıllar her şeyi yiyip yutmuş: O dönemi, o kenti, arkadaşları, her şeyi. Kedi sözcüğünü de, yıllar onu da yutmuş, o kedinin yanında taşıdığı gülüşle birlikte belleğinde yeniden su yüzüne çıkıyor çünkü Cheshire Kedisi’nin gülüşüydü o. Alice harikalar diyarında. Bir harikalar çağıydı. Aslında öyle miydi peki? Kadın Alice’ti, kendisi de Cheshire Kedisi: hepsi bir eğlence, keyifli bir öykü gibi. Ama aradan geçen zamanda kedi ortadan kaybolmuştu, tam kitaptaki gibi. Belki gülüşü kalmış olabilir geriye ama yalnızca gülüş, o gülüşün sahibi olan çehre yoktu. Çünkü zaman geçer ve her şeyi yiyip yutar, belki geriye yalnızca düşüncesi kalır. Ayağa kalktı, orta koltuğun üstünde asılı olan ufak aynadaki hayaline baktı. Kendi kendine gülümsedi. Ayna ona kırk yaşlarında, zayıf yüzlü, sarı bıyıklı bir adamın görüntüsünü sundu, ayna karşısındaki bütün gülümsemeler gibi şaşkın ve zorlama: Hıznırılık yok, eğlence yok, yaşamla gırgır geçen kişinin kurnazlığı yok. Cheshire Kedisi’nden başka her şey.

Hanımfendi kompartımana çekingen bir biçimde girdi. Burası boş mu? Elbette boştu, hem de bomboştu. Yaşlı bir hanımdı, ak saçlarında uçuk mavi bir ton. Bir örgü işi çıkardı, başladı örmeye. Zincirle bağlı okuma gözlüğüyle bir televizyon reklamından fırlamışa benziyordu. Siz de Torino’ya mı gidiyorsunuz? diye sordu hemen. Tren soruları işte. Hayır, diye yanıtladı, o daha önce inecekti ama istasyonu söylemedi. Grosseto. Ne anlamı vardı? Hem sonra neden Grosseto, Alice’in Grosseto’da

ne işi vardı, onu niçin oraya çağırmıştı? Yüreğinin hızla çarptığını duydu ve yeniden korkuyu düşündü. İyi de neyin korkusu? Heyecandır, dedi kendi kendine, neyin korkusu olsun, haydi söyle, neyin korkusu? Zamanın korkusu, seni Cheshire Kedisi seni, her şeyi, senin Alice'in harikalar diyarındaki güzelim kedi gülümsemesini de buhar edip uçuran zamanın, Ve işte ortaya çıktı o, harikalar diyarındaki Alice, on beş Temmuz saat on beşte, tam ona yaraşır bir sayı, sayı oyunlarına bayılırdı ve ipe sapa gelmez tarihleri zihninde biriktirirdi. Örneğin: *Bağışla Kedi, artık mümkün değil. Sana yazıp her şeyi açıklayacağım. 10'uncu ayın 10'u saat 10 (Amerika'nın keşfinin iki gün öncesi).* Alice. Veda mesajıydı, banyodaki aynanın üstüne bırakmıştı. Mektup hemen hemen bir yıl sonra gelmişti, her şeyi sırasıyla ve ayrıntısıyla açıklıyordu ama aslında hiçbir şeyi açıklamıyordu, yalnız olayların nasıl geliştiğini söylüyordu, yüzeysel düzeneği yani. O yüzden kaldırıp atmıştı. Notu ise hâlâ cüzdanında taşıyordu. Çıkarıp baktı. Kat yerleri sararmıştı, ortasında bir yarık açılmıştı.

2.

Canı pencereyi açmak istiyordu ama belki hanımefendi rahatsız olurdu. Hem sonra klimanın etkisini bozmamak için açılmamasını rica eden bir madenî levha da vardı. Kalkıp koridora çıktı. Tren yavaş yavaş bir dönemece alırken Tarquinia evlerinin açık renk lekesini görebildi. Tarquinia'dan her geçişinde aklına Cardarelli¹ gelirdi. Ardından Cardarelli'nin bir demiryolu görevlisinin oğlu olduğu. Ardından da onun "Liguria" şiiri. Kimi okul

1. Vincenzo Cardarelli (1887-1972): Tarquinia'lı şair, yazar ve gazeteci. (Ç.N.)

anıları kolay kolay ölmüyor. Terlediğini fark etti. Kompartımana döndü, ufak seyahat çantasını aldı. Lavaboda koltuklarının altına deodoran püskürttü, gömleğini değiştirdi. Tıraş da olabilirdi belki, oyalanmak için. Aslında pek gereksinimi yoktu ama belki de tıraş olmak daha taze bir hava verirdi. Tuvalet çantasını ve elektrikli tıraş makinesini yanında getirmişti, kendine itiraf edecek cesareti bulamamıştı ama altında geceyi dışarıda geçireceği varsayımı yatıyordu. Yalnız tersine tıraş oldu, büyük bir özenle, tıraş losyonu süründü. Ardından dişlerini fırçaladı ve tarandı. Taranırken gülümsemeyi denedi, bu kez daha iyiymiş gibi geldi, daha önceki şapşal gülümseme değildi. Kendi kendine şöyle dedi: Bazı varsayımlar tasarlamalısın. Ama zihninde buna olanak bulamadı, varsayımlar sözcük biçiminde üst üste biniyor, kördüğüm oluyor, arapsaçına dönüyordu, mümkün değildi.

Kompartımana geri döndü. Yol arkadaşı örgüsü kucağında uyuyakalmıştı. Oturdu, cep defterini çıkardı. İsterse Alice'in elyazısını yaklaşık olarak taklit edebiliyordu. Onun yazabileceği gibi bir not yazmayı düşündü, kendi saçma savlarıyla. Şöyle yazdı: *Stephen ile kızım Minnesota'da bir trafik kazasında öldüler. Artık Amerika'da yaşamıyorum. Rica ederim, Kedi, yaşamımın bu korkunç ânında yardım et bana.* Trajik bir varsayımdı, acıdan yıkılmış, kaderin feci bir darbesiyle yaşamın anlamını kavramış bir Alice. Ya da rahat, serbest bir Alice, birazcık da inançsız: *Hayat cehenneme dönmüştü, dayanılmaz bir esaretti, çocuğu Stephen olacak o koca çocuk üstlensin, zaten ikisi aynı hamurdan, elveda Amerika.* Ya da beyaz roman tarzında, dokunaklı ile duygusal arası bir not: *Her şeye karşın bunca zaman seni kalbimden silemedim. Artık sensiz yaşayamaz oldum. Aşkına tutsak Alice.*

Notu defterinden kopardı, buruşturup top yaptı, kül tablasına tıktırdı. Pencereden baktı, bir su aynasının üstünde uçan bir kuş sürüsü gördü. Orbetello'yu geride bı-

rakmışlardı, öyleyse orası Albarese'ydi. Grosseto'ya daha on dakika vardı. Yeniden yüreğinin ağzına geldiğini duydu, bir çeşit kaygıya kapıldı, gideceği buluşmaya geç kaldığını fark eden birinin duyduğu kaygıydı bu. Ama tren çok dakikti, kendisi de içindeydi, demek ki kendisi de dakikti. Ancak varma noktasına bu denli yakın olduğunu beklemiyordu, kendi kendine geç kalmıştı. Çantasında bir keten ceketle bir kravat vardı ama iki dirhem bir çekirdek inmek gülünç geldi, öyle gömlekle gayet iyiydi, hem sonra o sıcakta. Tren hat değiştirdi, vagon sarsıldı. Son vagon hep biraz daha fazla sarsılır, hep biraz rahatsızdır ama Termini İstasyonu'nda bütün peronu yürümeyi canı istemişti ve son vagona atlamıştı, hem pek kalabalık olmaz diye ummuştu. Yol arkadaşı başını evet dercesine salladı, sanki ona dönmüş de onaylıyormuş gibi; ama yalnızca salantının sonucuydu çünkü mışıl mışıl uykusunu sürdürdü.

Defterini yeniden cebine yerleştirdi, biraz kırışmış olan ceketini düzeltti, tarağı bir kez daha saçlarından geçirdi, çantasının fermuarını kapadı. Koridor penceresinden Grosseto'nun ilk binalarını gördü, tren yavaşladı. Alice'in görünümü hayalinde canlandırmaya çalıştı ama bu varsayımlara vakit kalmamıştı, keşke daha önce düşünseydi, belki daha iyi oyalanırdı. Saçları, diye düşündü, saçlarına ne biçim vermişti acaba? Eskiden uzundu ama belki şimdi kesmiştir, hatta mutlaka kesmiş olmalı, öyle ya, uzun saç modası geçti. Elbisesini beyaz hayal etti, kim bilir neden.

3.

Tren istasyona girdi, durdu. Adam kalktı, perdeyi indirdi. Aralığından dışarıya bir göz attı ama perondan çok uzaktaydı, hiçbir şey göremiyordu. Kravatını aldı, telaşsızca boynuna bağladı, sonra ceketini giydi. Aynada-

ki hayaline baktı, kendine uzun uzadıya gülümsedi. Daha iyiydi. İstasyon şefinin düdüğünü ve kapıların yeniden kapatıldığını işitti. Onun üzerine perdeyi kaldırdı, camı indirdi, pencereden baktı. Harekete geçen trenin yanından peron yavaş yavaş geçiyordu, adam görebilmek için dışarıya sarktı. İnen yolcular alt geçide giriyorlardı, peronda bir çocuğun elinden tutan koyu renk giysili bir ihtiyar kadın vardı, el arabasının üstüne oturmuş bir hantal ve beyaz ceketli, dondurma kutusu omzuna asılı bir dondurmacı. Olamaz, diye düşündü. O orada, kısacık saçları ve beyaz elbisesiyle peronda durmuyor olamazdı. Koridorda koşup öbür pencereden sarktı ama tren artık istasyondan çıkmıştı ve yeniden hızlanıyordu, ancak Grosseto tabelasının uzaklaştığını görmeye yetişebildi. Olamaz, diye düşündü yine, istasyon büfesindeydi herhalde. Bu sığağa dayanamamış, büfeye girmiştir, nasıl olsa geleceğimden emindi. Ya da belki altgeçitteydi, o oldum olası harikalar diyarındaki dalgın şaşkın Alice havasıyla duvara dayanmıştır, saçları hâlâ uzundur ve biraz dağılmıştır, o kez denize gittiklerinde kendisinin armağan ettiği mavi sandaletleri giymiştir ve ona diyecektir ki: Senin hoşuna gider diye böyle giyindim, eskisi gibi.

Koridorda dolaşıp kontrolörü aradı. İlk kompartımandaydı, birtakım kâğıtları düzenliyordu, nöbeti yeni devraldığı, henüz kontrol turuna başlamamış olduğu belliydi. Yaklaştı, saat kaçta geri dönen bir tren olduğunu sordu. Kontrolör ona biraz tereddütlü bir ifadeyle bakıp sordu: Geriye nereye yani? Ters yöne, dedi adam, Roma yönüne. Kontrolör bir tarifenin sayfalarını karıştırmaya koyuldu. Campiglia'da bir tren var ama zamanında yetişir misiniz bilmem ya da... Tarifeye daha dikkatli baktı, sordu: Ekspres mi istiyorsunuz yoksa yerel bir tren de olur mu? Adam hemen yanıtlamadan biraz düşündü. Fark etmez, dedi, daha sonra söylersiniz, nasıl olsa çok vakit var.

AVARELİK

Eski dost Sergio Vecchio için

1.

Kimi zaman işte böyle başlıyordu, duyulur duyulmaz bir sesle, alçaktan bir müzik gibi; bir renkle başladığı da oluyordu, gözlerin içinde doğan, oradan çevredeki manzaraya yayılan bir lekeydi, ardından yeniden gözlerini kaplıyor, oradan da ruhuna sızıyordu: çivit mavisini örneğin. Çivit mavisinin sesi obua sesiydi, bazen de çingirak sesi, en mutlu günlerinde. Sarının sesi ise org sesiydi.

Sisin yorganından org boruları misali beliren kavak dizilerine bakıyordu ve onların üstünde günbatımının sarı müziğini gördü, ötesinde berisinde birkaç altın yaldızlı nota. Tren kırdı hızla ilerliyordu, ufuk sisin dalgaları arasında bir belirip bir kaybolan bir çizgiydi. Burnunu pencereye yapıştırdı, sonra işaretparmağıyla camın üstünde biriken buğuya şöyle yazdı: Çivit mavisini, gecenin moru içinde. Birisi omzuna dokundu, yerinden sıçradı.

“Korkuttum mu?” diye sordu bir adam. İri cüsseli yaşlı bir beydi, yeleşinden altın köstekli bir saat sarkıyordu. Şaşırmış, aynı zamanda üzülmüş bir hali vardı. “Affedersiniz, bilmiyordum...”

“Oh, ziyanı yok,” dedi, camdaki sözcükleri eliyle acele sildi.

Adam önce soyadını söyleyerek kendini tanıttı. Bor-

go Panigale'li bir hayvan simsarıydı. "Modena'daki panayıra gidiyorum," dedi, "sizin yolunuz uzak mı?"

"Bilmem," diye yanıtladı, "bu tren nereye gidiyor, bilmiyorum."

"Ee, öyleyse niçin bindiniz?" diye sordu adam mantık yürüterek, "Nereye gittiğini bile bilmiyorsanız."

"Yolculuk etmek için," diye yanıtladı, "çünkü trenler yolculuk ederler."

Hayvan simsarı güldü, cebinden bir puro çıkardı. Yaktı, dumanını dışarıya üfledi. "Elbette trenler yolculuk ederler, biz de onlara binip yolculuk ederiz. Adınız ne sizin?"

"Adım Dino."¹

"Güzel bir ad. Ya gerisi?"

"Gerisi ne yani?"

"Soyadınız."

"Artista."²

"Soyadınız mı artist?"

"Evet, Artista. Bay Dino Artista."

"Amma tuhaf bir soyadı. Hiç duymamıştım."

"Ben icat ettim, bir mahlastır."

"Nasıl yani?"

"Yani bir sanat adı. Sanat adı olduğu için de Artista'yı seçtim."

1. Tabucchi bu öyküsünde Toscana'lı şair Dino Campana'nın (1885-1932) yaşamından bir kesiti kurguluyor. Şizofreni hastası olduğundan "lanetli" diye anılan Dino Campana 20. yüzyıl başları İtalyan yazınında yalnız bir ses olarak kalmıştır. Özellikle Fransız simgeci şairlerinin etkisini taşıyan *Canti Orfici* (Orpheus Şarkıları) başlıklı şiirleri ülkesinde daha sonraki şairleri, özellikle Hermesçileri etkilemiştir. Hiçbir yere ve uğraşa bağlanmayan Campana çok yolculuk etmiş, geçimini bulabildiği işleri yaparak çıkarmıştır, hatta bir kez panayırarda seyyar satıcılık eden Çingenelere katılmıştır. Dizeleri onun avar, serüvenci, çılgın ruhunu dile getirir. Ömrünün son 14 yılını Floransa'da bir akıl hastanesinde geçirmiştir. (Ç.N.)

2. (İt.) Sanatçı. (Y.N.)

“Demek siz sanatçısınız.”

“Aynen öyle,” dedi. Ve camın buğusunun üstüne yazdı: Dino Artista.

“Peki ne sanatçısısınız, varyete mi?”

“Her şey, her şey. Hokkabazım, başlıca sanatım bu, sonra cambazım. Şimdi aklıma bir cambazlık geldi, günün birinde yapacağım, er ya da geç, Amerika’ya gideceğim.”

“Cambazlık etmeye mi?”

“Hayır, tramvayla gideceğim, cambazlık dediğim o.”

“Tramvayla mı?! Amerika’ya tramvayla gidilmez ki, arada deniz var.”

“Gidilebilir, gidilebilir,” dedi, “güç ama mümkün.”

“Ya, öyle mi,” dedi Simsar, “peki nasıl gidilir?”

“Sihirle,” dedi, “sanatın sihriyle.” Ardından apansızın konuyu değiştirdi, kuşkuyla çevresine bakındı. “Kontrolör henüz geçmedi, değil mi?”

Simsar başıyla hayır işareti yaptı ve ânında durumu kavradı.

“Biletin yok delikanlı, öyle değil mi?”

O başıyla onayladı ve utanıyormuş gibi gözlerini indirdi.

“Yüznumaraya saklanmalıyım, en azından o gelip geçinceye kadar.”

Simsar güldü. “Modena’ya varmak üzereyiz,” dedi, “istersen benimle birlikte in de sana Fratelli Molinari’de bir yemek ısmarlayayım.”

2.

Simsarın çenesi hiç kapanmıyordu, şen şakrak bir adamdı, atlı arabaya binmekten, arabacıya buyruklar yağ-

dırmaktan, eli açık birinin konuksever tonuyla konuşmaktan hoşlanıyordu, bundan hoşnutluk duyduğu apaçıktı. Arabacıya kent merkezinden geçmesini söyledi, konuğuna Ghirlandina'yı göstermek istiyormuş: İnsan Modena'ya gelsin de katedrali ve çan kulesini görmesin olmazmış. Ve eldivenli eliyle arabanın penceresinden kentin güzelliklerini gösteriyor, okumuş olmayan birinin basmakalıp sözleriyle ama aynı zamanda yerleri ve insanları seven birinin sıcak tonuyla bilgi veriyordu. "Bu Kraliyet Meydanı," diyordu, "şimdi Grande Meydanı'nı turlayalım, arabanın penceresinden eğil de yukarıya bir göz at."

Derken araba iki yanında büyük görkemli yapılar sıralanmış upuzun bir yola saptı. "Bu Emilia Yolu," diyordu Simsar, "bu adı taşıyor çünkü surların dışında devam ediyor, bir ucu Bologna'ya, öbür ucu Reggio'ya gidiyor. Lokantamız işte şurada, San Carlo Sokağı'nın köşesinde."

Fratelli Molinari geniş, kalabalık bir lokantaydı, mermer masaları, müşterilerin paltolarını astığı kocaman vestiyerleri vardı. Simsar orada tanınan biriydi, birçok kişi onu selamlıyordu. Ertesi günkü panayırdan ötürü bir kaynaşma vardı. Köşede bir masa seçtiler, lokantacı ikram olarak bir şişe şarap getirdi. Lokantanın âdetiydi bu. Delikanlı dikkatli gözlerle çevresine bakınıyordu. Bütün o kaynaşma neşesini yerine getiriyordu, salon sıcacıktı, du-manla dolmuştu, camlardan taşlarının arasında tutam tutam kapariler filizlenmiş bir sur parçası seçiliyordu, sis iyice bastırmıştı, görüntüleri düşselleştiriyordu.

Yiyip içtikçe Simsar'ın yanakları kıpkırmızı olmuştu, gözleri parlıyordu. "Oğlum senin gibi bir delikanlıydı, adı Pietro'ydu," dedi içlenerek, "1902 Şubat'ında öldü, aradan dört yıl geçti bile." Sonra burnunu peçeteye sildi, dedi ki: "Onun da senin gibi bıyığı vardı."

Dışarı çıktıklarında akşam çöküyordu, fenerciler ilk

sokak lambalarını yakmaya başlamışlardı. Kimi dükkân, tabelalarının yanına meşaleler asmıştı ve kimi meyhanenin kapı pervazında defne dalları vardı. Yüzü mukavva maskeli bir çocuk bir kadının elinden tutmuş, kemerlerin altından geçti. Aylardan şubatı.

“Karnavalın son günü,” dedi Simsar, “haydi burada kal da bana arkadaşlık et, Italia Oteli’nde bir oda tutmuştum, seni konuk edebilirim, gidip eğleniriz birlikte.”

Delikanlı ses çıkarmadan artık ıssızlaşan sokaklarda onun ardı sıra gitti. Adımları parke taşlarında çınliyordu, ikisi de susuyordu. Birtakım kemerlerin altından geçtiler, gri taştan büyük bir binaya geldiler, kocaman, ağır bir kapısı vardı. Simsar bir çingırağın kulpundan çekti, kapının içinde daha ufak bir kapı açıldı. Yüksek bir merdiven tırmandılar, rengârenk camları olan bir hole girdiler. Saçları sapsarı boyalı, çiçekli elbise giymiş bir hanım onları buyur etti, ufak bir salona aldı. Duvarlarda birtakım güzel kızların fotoğrafları asılıydı, delikanlı onları dikkatle gözlemlemeye koyuldu. “Şimdi artık eskisi gibi değil,” diye fısıldadı Simsar, “Ferrara’lı Anna mamalık yaparken farklıydı, işten anlıyordu, hep birinci sınıf kızlar getirirdi. Ama kalktı, enayi bir Romalı morukla başgöz oldu, adam öğretmenmiş, bizimki de namuslu kadın oldu çıktı. Şimdi artık ne bulursak ona eyvallah demek durumundayız.” Kısa bir gülüşten sonra ellerini yüreğinin üstüne koymuş esmer bir kızın fotoğrafını incelemeye koyuldu. “Ben bunu seçiyorum,” dedi, “gözlerini beğendim. Sen hangisini seçiyorsun?”

Delikanlı fal taşı gibi açılmış gözlerle baktı. “Niçin seçeyim ki?” diye kekeledi.

“Niçin de ne demek?”

“Yani ne için?”

“Nasıl ne için?”

“Yani ne yapmak için?”

Simsar elini alnına götürdü, "Aman Tanrım," dedi. Ardından sordu: "Yoksa ilk kez mi?"

"Evet," diye fısıldadı delikanlı.

"İyi de, sen kaç yaşındasın a çocuk?"

"Yirmi bir."

"Yirmi bir yaşındasın da hiç şey yapmadın mı?"

"Yapmadım."

"Bak öyleyse, önemi yok, ne yapacağını kızlar öğretir, göreceksin, dünyanın en kolay şeyidir."

Sehpanın üstündeki çingırağı salladı, koridordan sesler, gülüşmeler işitildi. "Geliyoruz, geliyoruz, sabredin birazcık," diye bağırdı bir kadın sesi.

3.

Panayır dağıtılıyordu. Yerde atılmış kâğıt parçaları sürükleniyordu, tezgâhlar boşaltılıyordu. Bir çocuk, elinde üfleyince açılan bir kıvrık düdükle geçti. Hanın yanında Bologna ya da Reggio'ya gidecek at ve yük arabaları bekliyordu. Hanın kapısında bir seyyar satıcı duruyordu. Sıska bir berduştı, ufak bir akordeonla kafese konmuş bir papağanı vardı. Giysileri kaba kot kadife-dendi, omzunda bir öteberi kutusu asılıydı.

"Bu Regolo," dedi Simsar delikanlıya, "Reggio'ya, hatta daha da uzaklara gidiyor, panayır panayır dolaşır, sana arkadaş olur."

Delikanlıyla seyyar satıcı el sıkıştılar. "Onu sana emanet ediyorum," diye fısıldadı Simsar seyyar satıcıya, "biraz göz kulak olursun, bana oğlumu hatırlatıyor, bir sanatçı, adı Dino."

Arabacı kamçısını şaklatı, katana ağır ağır yola dü-

zld. İkiyi yk arabasının üstüne, sırtları arabacıya dönük, bacaklarını aŗađı sallayarak oturdular. "Gle gle," diye bağırdı Simsar, "iyi yolculuklar."

Delikanlı aŗađıya atlayıp ona doğru koŗtu. "Sana bunu verecektim, unuttum," dedi çarçabuk, "dn akŗam tanıdığım kadının portresi benden sana bir anı olsun." Ve Emilia Yolu'na sapan arabanın peŗinden koŗtu.

Simsar onun verdiği notu açtı. Buruŗuk bir ambalaj kâğıdı parçasıydı. İçinde ŗyle yazıyordu: "Fahiŗe... Seni kim yaŗama çağırdı? Nerden geliyor sun? Tiren Denizi'nin buruk limanlarından mı, Toscana'nın ŗen ŗakrak panayır-
larından mı, yoksa annen lodosların estiği kızgın kumla-
rın üstünde mi yuvarlanmıŗtı? Enginler senin yabanıl
sfenks  ehrene ŗaŗkınlığı resmetmiŗ. Yaŗamın kıpır kıpır
soluğu dağıtmakta senin diŗi aslan benzeri simsiyah ye-
lelerini. Ve seni sevmeyen, senin de sevmediğin gnahk ar
sarıŗın meleğe bakıyorsun sen; ama senin acınla kanıyor
onun yüreği ve yorgun dudaklarla öpüyor bedenini."

4.

Regolo renk renk  ileler satıyordu, yırtık skk onar-
makta kullanılan iplik demetleri; sonra ayda bir çıkan
tefrika romanlar ve talih yıldızları denen niyet pusulala-
rı. Pusulalar sarı, pembe yeŗil renkte k ğıt ıklardı, zer-
lerinde takvim ve niyet yazılıydı, satın alana gagasıyla
geliŗigzel seçen niyet i papağan Anacleto tarafından
teslim ediliyorlardı. Anacleto pek ihtiyardı ve bir pençe-
si illetliydi. Regolo onu Cenova'da Sottoripa'dan satın
aldığı bir Çin merhemle tedavi ediyordu, orada Çinli-
ler zaman zaman pazar kurar, teberi ve romatizmaya,

erkek ihtiyarlığına, bir türlü kapanmayan yaralara, hasılı her derde deva ilaçlar satarlar. Fakat Anacleto dik kafalıydı, öfkeyle bağırıp çağırarak tedaviye itiraz ediyordu. Sonra kafasını kanadının altına saklayıp askısının üstünde uyukluyordu, uykusunda düş görürmüş gibi arada sırada ürperiyor, tüylerini kabartıyordu.

Belki papağanlar da çivit mavisini düşünüyorlardır, diye düşünüyordu Dino. Yük arabası ağır ağır, sarsılarak, demir çemberli tekerleklerinin tekdüze gıcirtısıyla ilerliyordu. Kır güzeldi, uçsuz bucaksızdı, hep aynıydı, dizi dizi meyve ağaçlarıyla işlenmiş tarlalar. Dino çivit mavisini düşündü, derken çivit mavisinin müziği tekerleklerin ritmik gıcirtısının yerini aldı. Ve uyandığında Regolo onu omzundan tutmuş sarsıyordu, Reggio Emilia'ya varmışlardı.

Santa Croce Kapısı'nda indiler, berrak bir ikindiydi, arabacı, "Dehh!" dedi, kamçısını şaklattı, katana ağır ağır yola koyuldu. Regolo Bagni binasının arkasındaki bir tuhafiyeciden mallar alacaktı; o yüzden Cavour Meydanı'ndaki Caffè Vittorio'da buluşmak üzere sözleştiler, Dino da tek başına kenti gezmeye çıktı çünkü Ariosto'nun¹ doğduğu evi görmeyi istiyordu. Askısının üstüne tünemiş Anacleto'yu da birlikte götürdü çünkü Regolo'ya ayak bağı oluyordu, ona ise arkadaşlık ederdi. O tanımadığı kentin sokaklarında, bir papağanın eşliğinde dolaşmaktan mutluydu. Böylece, yürüye yürüye, adımlarını oracıkta kafasında doğan bir türküyeye uydurmaya başladı: "Daracık karanlık esrarlı yollarda giderim ha giderim: Camlarının ardında Filizler, Güller görürüm."

1. Ludovico Ariosto (1474-1533): Rönesans dönemi İtalya'sının büyük destan şairi. (Ç.N.)

Regolo Caffè Vittorio'ya geldiğinde Dino işini yeni bitirmişti. Masanın üstüne renklerine göre sıralanmış üç niyet kâğıdı tomarı dizilmiş duruyordu.

“Sana bir şey açıklayacağım,” dedi Dino. “Eğer birkaç gün seninle kalacaksam şirkete katkıda bulunmak isterim, o nedenle niyet kâğıtlarını tamamladım, hem her yıldız için bir tümce uydurdum.”

Regolo oturdu, Dino ona katkısının ne olduğunu açıkladı. Katkısı, her bir kâğıt parçasını sanatsal bir tümceyle güzelleştirmek olacaktı; çünkü sanatın insanlara böyle, niyet kâğıtlarından birini rasgele seçen bir papağanın gagasından gelmesi güzel olurdu. İşte sanatın tuhaf işlevi de buydu: Rastlantısal olarak rasgele insanlara ulaşmak; çünkü bu dünyada her şey rastlantısaldır, sanat da bize onu anımsatır, o nedenle içimize hüznün ve rahatlık verir. Hiçbir şeyi açıklamaz, rüzgârın da açıklamadığı gibi: O da gelir, yaprakları karıştırır, ağaçlar da rüzgârın içlerinden geçmiş olduğuyla kalırlar ve rüzgâr uçar, gider.

“Birkaç tümcenı okusana,” dedi Regolo.

Dino pembe niyet kâğıdını alıp okudu: “Ve yürüyordum ben, aşksız, başıboş, yüreğimi bırakarak, kapıdan kapıya.” Sonra sarı bir niyet alıp okudu: “Altın, yaldızlı tozlu kelebek, neden çiçek açtı devedikeni?” Sonunda yeşil bir niyet alıp okudu: “Sen bana biraz deniz yosunu getirdin saçlarında, bir de rüzgâr kokusu.” Sonra açıkladı: “Bu tümce günlerden bir gün bir limanda bulacağım kadın için; ama o karşılaşacağımızı henüz bilmiyor.”

“Peki sen nereden biliyorsun karşılaşacağınızı?” diye sordu Regolo.

“Çünkü kimi zaman benim biraz kâhinliğim tutar. Aslında tam böyle de değil.”

“Ee, nasıl öyleyse?”

“Bir şeyi öylesine kuvvetle düşlerim ki sonunda gerçek olur.”

“Öyleyse bir tümce daha oku,” dedi Regolo.

“Ne renk olsun istersin?”

“Sarı.”

“Org müziğinin rengidir sarı. Mor ise obuanın rengidir, bazen de çingırağın.”

“Bir sarı niyet dinlemek istiyorum.”

Dino sarı bir niyet kâğıdı alıp okudu: “Çünkü bir çehre belirir, akar suyun üstünde bilinmedik bir ağırlık gibidir şarkısını söyleyen ağustosböceği.”

6.

Kapı kapı dolaşıyorlardı, iplik çileleri satıyor, niyet kâğıtları dağıtıyorlardı. Crostolo Vadisi’ni geçtiler, Muciatella ve ve Pecorile yolunu tuttular.

Geceleri köy evlerinin samanlıklarında uyuyorlar ve bin bir konudan konuşuyorlardı, özellikle de gökyüzünden çünkü Regolo yıldızları iyi tanıyor, adlarını biliyordu.

Regolo’nun Casola’da bir yavuklusu vardı, onları beş gün konuk etti. Adı Alba’ydı, hasta babasına bakan yalnız bir kadındı, Regolo da yılda bir kez ona kocalık ediyordu.

O günlerde Dino konukluğun karşılığını ödemek amacıyla ahırda çalıştı. Yoksul bir ahırdı, bir domuzla iki keçiden başka hayvan yoktu.

Altıncı gün yola düştüler ve Campola Irmağı’nın kurumuş yatağını izleyerek Canossa’ya yöneldiler.

Çevreye serpilmiş öbek öbek köy evleri vardı ama

onları atlayıp kalenin yıkıntılarını görmeye gittiler. O yükseltiden manzara harikaydı, Po Nehri'nin gepgeniş ovası ayaklarının dibine seriliydi.

Orada, o ovadan vaatlerle dolu upuzun bir şerit gibi kuzeye, Milano'ya yönelen Emilia Yolu geçiyordu; ötesi Avrupa'ydı, elektrikle ışıldayan, yaşamın hummalı nabzının attığı ofislerle büyük modern kentler. Dino'yu da bir hummadır sarmıştı; yol tedirginliğine kapılmış sürüklenerek Bologna İstasyonu'ndan trene atladığı günkü gibi şakaklarında vuruyordu şimdi yeniden. Gökyüzü sarıydı, mor lekeli. Dino'nun kulağına bir obua sesi geldi, bunu Regolo'ya söyledi. Müzik kendisini uzaktan çağıran o yoldu. Anacleto'nun askısını yere bıraktı, Regolo'ya var gücüyle sarıldı. Onu Canossa'da bir taşın üstüne otururken bıraktı, telaşla ovaya, yola doğru bir koşu tutturdu.

Yol, yolun söylediği denizkızı şarkısı. Aklından şöyle geçiyordu: "Sağır senfoninin sarp başlangıcı, telleri elektriklelenmiş titreşen keman, eğri telli gökyüzündeki bir hatta hızla ilerleyen tramvay..." Ve şöyle diyordu kendi kendine: "Haydi Dino, daha hızlı yürü, koş git ta uzaklara, hayat küçücük, ruh ise fazla geniş."

Not

Bu öykü tümüyle hayal ürünüdür. Gerçi Regolo Orlandini figürüne Dr. Pariani'nin topladığı itiraflarda değiniliyor ama burada tümüyle yazarın gönlünce kullanılmıştır. Hayal ürünü olmayan tek şey Dino Campana'nın dizeleridir; bir de kentler, yerler, Emilia Yolu.

a.t.

OLYMPIA'DA BİR GÜN

Ey Thebai, benim yüce kentim!

Trajik mitosun tanığı olmuş kadim kapıların eşliğini aşmak ne muhteşemdi, arabanın üstünde sarayların sıralandığı anacaddeyi geçmek, halk onun defne dalından çelenklerini, mersin dallarıyla süslenmiş atları görsün diye pazar yerinin kalabalığı arasında yavaşlamak ne muhteşemdi.

“Ağır ağır ilerle,” dedi köleye, zafer işareti yaparak ellerini göğе doğru kaldırdı. Halkın mırıldanmalarını, kadınların hayranlığını, çocukların yorumlarını işitiyordu: “Aigid’lerin oğlu bu, daha birkaç gün önce çocuktı, şimdiyse erkeklerin arasında yerini aldı, Olympia’dan sonra artık bir erkek oldu, zaferi kazanmış olarak dönüyor.”

Arabayı durdurdu ve atların boyunlarındaki mersin dalından çelenkleri çıkardı, kalabalığı fırlattı.

“Yaşasın Thebai, yaşasın Boiotia!” diye haykırdı, “yaşasın bütün Yunanistan!”

Aigina yanında halayıkları ve köpekleriyle onu eşikte bekliyordu. Uzun boylu, esmer Aigina, sırtında apak tuniğiyle ona hoş geldin diyordu; artık erkek olduğuna göre onu bir kadın olarak bekliyordu. Arabadan aşağıya atladı, kollarını iki yana açtı. Aigina başını eğerek selam-

ladı ve ona hoş geldin, dedi, halayıklar yoluna çiçek yaprakları saçtılar ve önünde diz çöktüler.

“Evime buyur, artık orası senin de evindir,” dedi Aigina, evin girişinde onun önünden ilerleyerek yol gösterdi.

Büyüktü Aigina'nın evi, eskiydi de. Ataları tarafından yaptırılmıştı, daha Yunanlar ile Perslerin arası bozulmamışken, Thebai zenginlerinin Pers ülkesine tatile gidip o uygarlığın incelikli keyiflerini sürdükleri çağlarda. Yapı, ilk dönemlerde hâkim olan Doğu zevkini kimi eşyada ve duvarların renginde barındırıyordu hâlâ: ateş kırmızıları, baygın maviler, toprak rengi ve gök mavisi çiniler, halılar; sonra her yanda çeşmeler, avlularda, revakların altında ve sütunlu büyük salonda. Muzaffer atlet o serin ve gölgeli çevreleri anımsıyordu: Aigina'yla çocukluk oyunları, sütunların arasında koşuşturmaları, çocukluğun masum kahkahaları geldi aklına, üzerinden çok zaman geçmemişti; ama geride, artık kendisine ait olmayan bir çağda kalmışlardı; ve Zaman'ı düşündü. Nesneler ve olaylar geride kalmışken bellekte onların izlerini bırakan Zaman'ın hızlı ayaklarını. Böylece, orta salona varıp da Aigina zafer gününü anlatması için onu minderlerin üstünde en rahat konumda yerleştirdikten sonra, o da Olympia'da duyumsadığı Zaman'ı anlatmaya koyuldu.

“Asıl gerçeğin tek tanığı olan Zaman, hükümdardır. Onun imparatorluğu kum saatiyle sınırlı kalmaz, her şeye buyruk verir çünkü o uyum ve harekettir, vuruş ve tempodur, devinimlerin ölçüsü, duraklayış, sessizliktir. Ve Zeus'un kuvvetli oğlu Herakles, düşmanlarına karşı verdiği çetin bir savaşın ardından, babasının isteğine uyarak, işte onun onuruna atletizm oyunlarının temelini atmıştı. Bütün halkını ve ganimetini toparlayıp Olympia Altis'ine gitmiş, babasının onuruna bir kutsal alan belir-

leyip sınırlarını çizmiş ve alanı bir çitle çevirmişti; önceden bir adı olmayan ve karlı sellere sarınmış olan o tepeye Kronos adını vermişti.

İşte, insan varır varmaz onun varlığını duyumsar: Zaman'ın soluğunu. Akşamın meltemiyle birlikte geliyor, bir esinti: İşte o esinti Zaman'dır. Her biri kendi temposuyla kımıldanan gür söğütlerin her bir yaprağında soluk alır: İşte o Zaman'dır. Venüs'ün aydınlattığı gökkubbeyle birlikte ışıldar: Ve titreşen ışıkların her biri Zaman'dır. İnsanların bağrında soluk alır, işte onlar soluklarıyla ete kemiğe bürünmüş Zaman'dırlar. Ve sen oraya gittiğinde anlıyorsun ki yarış da aynen müzik gibi, dans gibi, şiir gibi: Ve Zaman'ın evrene hükmettiğini anlıyorsun.

Ben oraya akşamüstü vardım, stadyum meşalelerle parlıyordu. Halk şarkılar söylüyordu, kadınlar ve erkekler ormanlarda Eros'un törelerini yerine getirmişlerdi, sesleri doyuma erişmiş ve sıcaktı; çocuklar çiçeklerden çelenkler yapmışlar, çimenlerin üstüne uzanmış uyuyorlardı. Gece tanrıçasının çehresi dolgundu, apaktı, yanaklarında ertesi gün için sıcak vaat eden bir kızılık vardı; pek bulut yoktu, ancak nehirlerden ve ormanlardan yükselen hafif bir buğu gecenin melteminde duman gibi dağılıyordu. Adaklarımızı sunmak için arkadaşlarımla birlikte Zeus Tapınağı'na değin *gymnasium* müdürünü izledik; sonra arkadaşlarımdan ayrıldım, *paidotribes*'le¹ birlikte tepeden aşağıya indim, yerleşim yerinde akşam yemeğine gittim. *Paidotribes*'le baş başa kalmayı istiyordum çünkü o ihtiyar sayılır ve birçok kez Olympia'da bulunmuş: zeki bir adam, yarışları ve atletlerin erdemlerini biliyor ve her zaman verecek iyi bir öğüdü oluyor.

1. Antik Yunan *gymnasium*'larında gençlerin beden eğitimi öğretmeni. (Ç.N.)

Orası şenlik içindeydi, geçit alayları bir aşağı bir yukarı yürüyordu, insanlar evlerinin dışında şölen sofraları kurmuştu. Şölen davetlerini kabul etmedik, yarışlardan önceki gece bir atlete uygun değildir, *paidotribes* beni yerleşim yerinin sınırına götürdü, orada evler bitiyor, kır- lar başlıyordu, Eleia gecesinin sessizliğinde köpek havla- maları işitiliyordu. Oracıkta taştan yapılmış ama damı dallar ve yapraklarla kaplı bir taverna bulunuyordu, çar- dağın altında uzun tahta masalar vardı; taverna eskiden, her ikisi de gençken *paidotribes*'le yatan Kynoskephalai'li bir kadına aitti, o zamanlar *paidotribes* atletlere idman yaptırmıyormuş, kendisi atletmiş, o yüzden karıkocay- mışlar gibi aralarında büyük bir yakınlık ve güven vardı. Kadının adı Hera, omuzları kaslı, geniş kalçalı esmer bir kadın, ikide bir gülüyor ve erkek gibi konuşuyor. Bize kuzu eti ve reçineli şarap hazırlamıştı, oturup bol bol yedik. O zaman *paidotribes* bana dedi ki: 'Yarışların beşi- ne birden katılan atlet hafiftense ağır ve ağırdansa hafif olmalıdır.'

Ben o gizemli sözlerin ne anlama geldiğini sordum, öyle ya, insan aynı anda hem hafif hem ağır olamaz. O zaman *paidotribes* bana işini bilen kişilerin haliyle gü- lümsedi ve dedi ki, pentatlon atletlerinin büyük ustalığı, hem mızrak atarken geriye kaykılabilmek için hem de atlama ve koşu için çeviklik ve esnekliklerini korumala- rıymış; ama sırası geldiğinde de, disk atarken ve güreşte bütün kas gerilimini kollarında toplamaları, yani beden- lerini ağırlaştırmalarıymış. Ardından ekledi: O becerileri bir arada toplamayı başarmak güçmüş çünkü pentatlon yarışları birbirine çok yakın olurmuş ve sıraları hakem heyetinin kararı uyarınca değişebilirmiş; dolayısıyla zih- ni önceden hazırlamak zormuş; ancak bu yıl koşunun son yarışlar arasında yer alacağını düşünüyordu, o ne- denle bütün çevikliğimi oyunların sonuna saklasam iyi

edermişim. Ardından, yemeğimizi yiyip şarabımızı da içtikten sonra ırmağın kıyılarındaki vadide kurulmuş olan Thebai kampına gittik; ama orada bizden başka pek çok kişi bulunuyordu: Oyunları seyretmek için en uzak kentlerden gelmiş, kocaman ateşlerin başında açık havada çadır kurmuş, et pişiren insanlardı, keyifli görünüyordular. Spartalıların kampının önünden geçtik ama yanlarına pek sokulmadık; çünkü onlar hoş görmezler, kampları herkes çoktan uykuya dalmış gibi sessizdi, yine de çadırların arasında birkaç meşaleyle, kampın her köşesinde yanlarına yanaşıp konuşmanın mümkün olmadığı sert suratlı nöbetçiler görünüyordu.”

Halayıklar ellerinde meyve dolu tepsiler, mangalların üstüne serpilecek reçinalar ve günlüklerle içeriye girdiler. Aigina kadehleri doldurttu, olgun meyveleri eliyle yardı. Salon serindi, mis kokuluydu, holdeki havuzun kenarında bir Pers çalgıcı ney üflemeye başladı. Eskilerden kalma ağır, tembel bir havaydı, meltemi tatlılaştırıyor, hareketleri yavaşlatıyordu. Aigina minderlerin üstüne yayıldı, gülümsedi. Ruhu Olympia’daydı, kendisi küçücük bir kızken ve annesiyle babası gençken çıktıkları bir kutsal yolculuğun anısını sürüyordu. “Anlat”, dedi, “Olympia’da geçirdiğin günü anlat bana.”

Muzaffer atlet bedenini yastıkların üstüne bıraktı, başını kadının saçları arasına gömdü. Gözlerini yumdu ve başladı anlatmaya.

“Güneş doğuyordu ve büyük stadyum tıklım tıklım doluydu. *Paides*’lerin¹ günüydü ve o yarışlar Yunanistan’ın gelecekteki en başarılı atletlerini ortaya koyacaktı. Bütün kentler gözlemciler göndermişti, bazıları heyet

1. Antik Yunan’da yaklaşık 7-17 yaş arasındaki oğlan çocukları. (Ç.N.)

halindeydi, bazıları halkın arasına karışmıştı. Aralarında düşmanlarımı fark ettim: Gramerci Aurelius, şu haset dolu ihtiyar kambur; casus Thavanos, önceleri Perslerden yanaydı, şimdiyse Atinalıların safında, kim bilir belki ikisine de hizmet ediyordur; ihtiyarlarla yatan ve Atina *gymnasium*'larında karanlık dolaplar çeviren kötü ruhlu sıska kadın Hanna. Arkadaşlarım ise stadyumun dönemecinde, basamakların bittiği, bir öbek çamın çayırını gölgelediği noktada toplanmışlardı; çimenlere uzanmış, atletlerin takım takım geçişini seyrediyorlardı ve ben geçtiğim sırada neşeyle şarkı söylediler.

Bir kenarda tek başıma oturdum, erkeklerin yarışlarının sona ermesini bekledim. Yeni doğan güneş günü yaldızlıyordu, Olympia kırları çiğden pırıl pırıldı, tepelerin üstünde hâlâ gece sisinin parçaları dolaşıyordu. Bilmem neden, içimi ruhun yorgunluğunu andıran büyük bir tatlılık sardı ama yumuşaktı, hüzünden uzaktı: insanın gözleri açıkken uyku yokladığında duyulana benzer bir kendinden geçme. O güne değin hiç tanımadığım bir duyuydu; ve o anda arenaya halkın sevgi gösterilerini kabul etmek üzere *stadiodrom*¹ ve pentatlon atleti Korinthos'lu Ksenofon çıktı. Zarif bir hareketle kollarını kaldırdı, ardından stadyumda çepeçevre koşmaya başladı, acelesiz ama yavaş olmayan, güçlerini dengelemeyi iyi bilmiş olan muzaffer atletin güveniyle, hani kimi ihtiyar bilgeler bazen hayatlarını anlatırlar, sen de kaderin önlerine çıkardığı her şeyin üstesinden gelmeyi becermiş olduklarını anlayarak saygı duyarsın ya, işte öyle. Onu gözlerimle izledim, kendi kendime şöyle diyordum: 'Her şeyde bir ölçü vardır, doğru an onu yakalamaya en uygun olandır.' İçimde konuşan o ses nereden geliyordu acaba?

1. Olimpiyat oyunlarında stadyum koşucusu. (Ç.N.)

Elbette ki düşünün bendim ama aynı zamanda ben de-
ğildim, handiyse bir başka sesin yankısını yansıtan bir
odaydım. Böylece ince bir dal aldım elime, ucuyla ku-
mun üzerine kulağıma gelen o sesi yazdım; ve ses, yazıya
aktarılırken, kendiliğinden şöyle bir arayla iki satır halin-
de düzenleniverdi:

*Her şeyde bir ölçü vardır,
doğru an onu yakalamaya en uygun olandır.*

İki dizeydiler, bir şiirin parçası olan dizeler. Onlarla
birlikte başka sözcükler de geldi ama karmakarışıklılar,
soluk soluğaydılar, peşleri sıra izleyemiyordum, ne kula-
ğımla ne de elimle yakalayabiliyordum. O arada stadyu-
ma *dolicodromos*¹ çıkmış ve halkın avazeleri arasında ya-
pacakları uzun koşu için fırlamaya hazır bekliyorlardı.
Yetişkinlerin son yarışlarından biriydi o, ardından arabalar
gelip arayı bildirecekler ve yarışmak için alana genç-
ler inceklerdi. Atletler koşuya başlayınca onları yürek-
lendirmek için haykırıışlar yükseldi: ve pistte üç tur atıp
da hepsi çabalarının en üst düzeyine varmışken, içlerin-
den biri sanki ayakları yere değmiyormuşçasına hafif,
ileri fırladı. Adı Himera'lı Ergoteles'ti ve halk tempoyla
o ismi haykırıyordu çünkü bir Girit sürgünüydü; o yüz-
den de büsbütün seviliyordu: Yaşamı mutsuz geçmiş,
çetin denemeler yaşamış ve insani bozgunlara uğramıştı,
işte şimdi nihayet zafere doğru koşmaktaydı. Koşusu ne-
redeyse kırılıgandı, ormanlarda zıplayıp sıçrayan bir oğ-
lak misali; o halinde hem neşe vardı hem canlılık hem de
doğal bilgelik. Ses yeniden çınladı içimde, sözcükleri du-
yumsadım, hem yavaş yavaş; çünkü ses de ağır ağır, apa-

1. Stadyumun uzunluğunun on iki katına eşit bir mesafeyi koşmak zorunda
olan direnç yarışı atletleri. (Ç.N.)

çık geliyordu, aldım dalı elime ve şöyle yazdım kumun üstüne:

O arada

*insanların umutları bir ileri yuvarlanır çoğu kez,
bir geri, dalga dalga düşler üstünde salınır:*

yeryüzünde hiç kimse yok ki

tanrısal geleceğin sırrının zerresini

kesin keşfedebilmiş olsun,

bir kör karanlıktır her gelecek fikri.

Ve çoğu kez insan beklentileri erişemez

neşeye; çetin fırtınalara tutulur kimileri, sonra

göz açıp kapayana dek ıstırap gider, akar mutluluğa.

Ey Philanor'un oğlu, öylesin işte sen de:

baba evi çekişmelerinde dövüş horozu gibi

onurlandırılmayan ayakların zafer çiçekleri saçacaktı,

eğer insanın insana isyanı,

anayurdun Knossos'tan koparmasaydı seni.....

Daha başka sözcükler de yazmayı isterdim ama kutlama turları için arabalar arenaya inmişlerdi ve gençlerin yarışları başlayacağı için *paidotribes* beni çağırıyordu. Ben halterlerimi aldım; çünkü beş yarışın ilki atlamaydı, onları havaya kaldırarak seyircileri selamladım. Halterlerim pek güzeldir, ince oymalı, perdahlanmış taştan, birer yarış aletinden çok bir çift güzel yontu gibidirler. Onları bana Bergamalı Regolo yapmıştı, kadın figürlerini seven bir heykeltıraştır, biçimlerine düzensiz yuvarlaklıklar vermiştir, kırılğandırılar ve yetişkin atletlerinkiler gibi ağır değildirler ama bunun bence önemi yok; çünkü atladığım sırada onlardan aldığım itici güç ağırlıklarından değil, biçimlerinden ve çizgilerinden ileri geliyor. Üzerlerine iri gözlü, bedeni uyumlu, bir istiridye kabuğu gibi dertop olmuş bir kadın oyduydum; işte o kadın sensin Aigina, seni çocuklu-

ğumuzdan anımsadığım gibisin, hani el ele kentte dolaşırdık ve çocuklukta duyulan, utangaçlıklardan ve sessizliklerden oluşan o aşkla severdik birbirimizi.

Böylece hızlanma alanına vardık ve ilk olarak Spartalılar yarıştılar, güreşte ve disk atmada ürkütücü rakipler ama atlamada öyle değiller çünkü *paidotribes*'in dediği gibi, gereğinde bedenlerini çevikleştirmeyi beceremiyorlar; nitekim atlarken bir haykırıştır koparıyorlar ve atlayışları uyumdan yoksun, tümüyle bedensel güç sonucu ki, o da ağırlığını kanıtlıyor. Oysa öbür kentlerin atletleri atlama sırasında müziğin temposunu yakalayabilmek için flütler çaldırıyorlar; çünkü atlama tempoya ve melodiye bütün yarışlardan daha fazla şey borçludur. Gerçekten de koşuda ayağını belirlenen sınırın ötesine basmamak için adımlar ölçülü olmalıdır ve beden, halterler öne uzatılmış konumda, kollar düşme ânında toparlanmaya hazır, havada uyumlu olmalıdır.

Spartalılar atlama sanatında üstündürler çünkü bu en küçük yaşlardan başlayarak yaptıkları şeydir, çevik mi çevik ve zapzayıfurlar, bedenlerini de sözleri gibi ölçülü kullanırlar. İdman olsun diye ayaklarını bitiştirip durdukları yerde zıplamaya zorlanırlar ve ilk sıçrayışın ardından keçiler gibi bir daha sıçrayabilirler: O nedenle koşarak hız almaya izin verilen yarış atlamasında tuhaf bir biçimde ilerlerler, kesik kesik, sıçraya sıçraya koşarlar; düğün danslarında yapıldığı gibi çalgıcıları flütle birlikte trampet de çalarlar.

Biz Thebai'liler flüt yerine Boiotia'dan yanlarında kavalıyla üç çoban getirmiştik: Ve onlar melodilerine başlayınca stadyumun üstüne ağır bir saygı havası indi; çünkü müziklerinde bir yücelik vardı, kamıştan yapılmış mütevazı çalgılarında çınlayan doğrudan doğruya Kır Tanrısı Pan'ın sesiydi. Önce arkadaşlarım atlamalarını yaptılar, sıra bana gelince yapacağım koşuyu ölçtüm: Ve havada

asılı kaldığım o kısacık anlarda aklım sendeydi Aigina, bizim Boiotia topraklarımızdaydı, Thebai'nin kusursuzluğundaydı. Derken halkın kopardığı gök gürültüsü benzeri haykırışı işittim, ayaklarım yere basarken upuzun bir uykudan uyanır gibi oldum, bir de baktım hendeğin öte yanındayım, uçurumun ötesine sıçramış olan Crotone'li Phayllos gibi. Bir ergenin elli ayak mesafeyi aştığı hiç görülmemişti: Arkadaşlarım bana koşuyor, beni omuzlarına alıyorlardı; halk tempoyla benim adımları haykırıyordu, çobanlar kavallarını mutlulukla öttürüyorlardı, her yanda müthiş bir coşku. Onun üzerine çamların dibinde arkadaşlarımıza katıldık, oracığa uzanıp şarap içtik, gelirken yanlarında getirdikleri Boiotia peynirinden yedik. Ve çimenlere uzanmış, ulu çamları seyrediyorken, kumun üzerine yazdığım dizelerde eksik kalan sözcükler kafamda cınladı. Ağzımı açmam yeterli oldu, kendi sesimle dile getirdim onları çünkü bu kez ses benim sesimdi:

*Niyaz ediyorum sana ey Zeus Eleutherios'un¹ kızı,
güçlü Himera'yı koru, ey kurtarıcı Tike.
Ummanda gemileri hızla yüzdüren,
karada sonu belirsiz savaşları yöneten
ve kurultaylarda öğütleri veren sensin. Ve o arada
insanların umutları bir ileri yuvarlanır çoğu kez
bir geri dalgalanan dalga dalga düşler üstünde salınır:
yeryüzünde hiç kimse yok ki
tanrısal geleceğin sırrının zerresini
kesin keşfedebilmiş olsun,
bir kör karanlıktır her gelecek fikri.
Ve çoğu kez insan beklentileri erişemez
neşeye; çetin fırtınalara tutulur kimileri, sonra
göz açıp kapayana dek ıstırap gider, akar mutluluğa.*

1. (Eski Yunanca) Kurtarıcı. (Y.N.)

*Ey Philanor'un oğlu, öylesin işte sen de:
babaevinin çekişmelerinde dövüş horozu gibi
onurlandırılmayan ayakların zafer çiçekleri saçacaktı,
eğer ki insanın insana isyanı,
anayurdun Knossos'tan koparmasaydı seni.
Ama şimdi Olympia'da taçlanmış olarak
ve iki kez Pytho'da ve İstmo'da, ey Ergoteles,
Nymphe'lerin ılık yıkamışlarını yüceltiyorsun,
ve kendi topraklarında onlarla birlikte yaşıyorsun.*

Dizeleri kendi kendime mırıldanırken anladım ki eksiksiz, sahici bir şiirdi, bir nağmeleri eksikti; onun üzerine çobanlarımı çağırdım ve zafer çağrıştıran ama kibirlenmekten uzak bir tempoda bir melodi çalmalarını istedim: ancak şen bir müzik parçası olabilirdi çünkü atletin zaferi yaşamın, kanın, varlığın zaferidir. Çobanlar birkaç kez denediler, sonunda ben gereken ritmi yakaladım. Ardından Boiotia'lı arkadaşlarımı çağırdım ve nakarat yerini tutan dizelerde bana koro yapmalarını rica ettim: İşte böylece şiirimi nağmelere döktük, sonunda halka bakarak ve gülüşerek Olympia çayırında raks ettik.

Disk atma yarışı başlıyordu; hafiflikten ağırlığa geçivermenin güçlüğü konusunda beni uyarmış olan *pai-dotribes*'in ne denli bilge olduğunu kavradım. Çünkü o anda ben bir yaprak gibi hafıttım, havada raks ediyordum, kollarım tüy gibiydi, ruhum başka yerdeydi; kasların gerilimi sönmüş, müziğin içinde gevşemişti, o gerginliği yeniden yakalayabilmek ve ağır bir yarış için toparlayabilmek gözüme imkânsız görünüyordu. Ne yapabiliyordum acaba? Disk atıcıları hızlanma noktasında yer almışlardı bile, kaslarının gücünü sergiliyorlardı, dikkatlerini dağıtmamak için gözlerini yere dikmişlerdi, o arada diski tutan ellerini de salıncak gibi sallıyorlardı. Ama şunu da bilmek gerekir ki disk atma yarışı, ağır olmakla birlikte,

aynı zamanda en fazla beceriye dayananıdır, yapabilmek için bedenin olmazsa olmaz kurallara uyan bir becerisi gerekir. Çeşitli fırlatma teknikleri bulunur, benimki klasik Atina ve Thebai tekniği idi, en zordur ama en büyük başarıyı sağlayandır. Şöyle anlatayım: Atlet sağ bacağını hızlanma alanına basmalı, gövdesinin ön tarafını ileriye vermelidir, böylece sağ elinin hareketine eşlik etmesi için öne atacağı öbür bacağını hafifletir. Bu kabataslak betimleme yarışın karmaşıklığını yeterince açıklayamıyor, o yüzden yarışın başlangıcındaki dengeden söz edeyim. Neredeyse bir eski zaman dansı gibidir, sağ bacağı dayanarak gövdeyi bacaklar üstünde dengeleyebilmeye yönelik ölçülü bir sallantıdır. Bu başlangıç aşamalarının ardından bedenin atılımın gerektirdiği gerilime ve güce kavuşması lazımdır, atlet bunu sağlayabilmek için diski iki koluyla başının hizasına kaldırır, sol kolu destektir, sağ kolu artık kesin konumunu almıştır, diski parmaklarına dayalı ve önkoluna yapışık olarak kavrar. O noktada sağ kol atılımına başlar, sol bacak ise dengeyi sağlamak için geriye atılır. Bu yoğunlaşmanın en üst düzeyde olduğu an, geometri teoreminin son aşamasıdır: Gövdenin o en gerilmiş halini fırlatış izler, o arada sol bacak gövdeyi dengelemek ve dik tutabilmek üzere ileri atılır.

Böylece ben de diskimi aldım, yarış yerine doğru ilerledim. Yürürken diskime bakıyordum, dikkatimi onun figürlerinde yoğunlaştırıyordum; çünkü onlarda başka her türlü imgeden fazla beni gerekli beceriye yaklaştırma gücü var. Benim diskim ufak, Protesilaos'un ki ve onu düzeyindeki büyük atletlerinki gibi değil: ağırlığı sınırlı, gençlerin kullandığı ufak disklerden. Ama pırıl pırıl parlayan bir yaldızlı tunçtan yapılmış, büyük bir özenle kendi elimle parlatırım; o da Bergamalı Regolo'nun eseri ve bir yüzünde bir idman sahnesi, öbür yüzünde Thebai'nin kapıları var. İdman sahnesinde idman temposuna eşlik eden

bir flütçüyle atletleri dikkatle izleyen *gymnasium* müdürü bulunuyor. Müdürün çehresine merhum babamın hatlarını işlettim, çocukken oyunlarımda ve eğitimimde beni hep izlerdi: O nedenle bakışları dingin, kolunu gevşekçe bırakmış görülüyor çünkü bir zamanlar bu hayatta olan ve şimdi onu daha dingin bir başka âlemden seyreden varlıkların sakin halini sergilesin istedim. İki atlet de erkek kardeşimle beniz. Kardeşim disk atışı için omzu güçlendirme amacıyla idmanda kullanılan ağırlıkları kaldırmakta. Oturmuş vaziyette ve benim disk atışı için aldığım konumu izliyor. Benim sol kolum bükülmüş, dirseğim yüksekte. Sağ bacağım atılımda gergin duruyor, kıvrılmış sol bacağım ayağımın ucuna basmakta. Disk parmaklarıma yapışık, kolumu olabildiğince geriye uzatmışım; hafifçe eğik başım onu özendirir gibi: Haydi bakalım diskim, fırlayıp uzaklara uç.

İşte öyle yaptım, Olympia'nın yarış alanında. Hafif bir sarhoşlukla attım diskimi, artık niçin yarıştığımı da, neden kazanmayı istediğimi de bilmiyordum, güneş gökte yükselmişti, bedenler parlıyordu, Spartalılar tiz perdeden haykırıyorlar, Magna Grecia'nın¹ güçlü atletleri böbürlenerek kaslarını sergiliyorlardı. Sanki Tanrı'nın bir armağanıymış gibi oldu: Diskim döne döne güneşe doğru uçup gitti, sonra yere indiğinde halk hep bir ağızdan bir avaze kopardı çünkü yarışı kazanmıştım.

Ama zaferimi kutlayacak zaman yoktu çünkü yaşlılar bir sonraki yarışın başlamasını kararlaştırmışlardı, Sparta takımı ellerinde mızraklarla savaş düzeninde, omuz omuza sıralanmıştı, Atinalılar da mızrağı ellerinde çevirerek herkesinkinden üstün olduğuna inandıkları beceriyi gözler önüne seriyorlardı. Ancak onlar Thebai'lilerin de il-

1. Büyük Yunanistan. Antikçağ'da güney İtalya ve Sicilya'da kurulmuş Yunan kolonilerinin bulunduğu bölgeye verilen ad. (Y.N.)

mek kullanımındaki ustalıklarıyla onları geride bırakabileceklerini bilmiyorlardı çünkü alışkın olmadıkları, Doğu'dan gelme bir ustalıktır o. Oysa biz tıpkı Persler gibi, mızrağın bu eklentisini kullanmakta son derece başarılıyızdır; bu sayede silahın gidişini destekleyen ve dakiklığını arttıran bir dönüş hareketi verilir. Ben de öyle yaptım, kafamda şiddet içeren savaş tanrısının düşüncesiyle değil, kesinlik isteyen av tanrıçasının düşüncesiyle: Böylece mızrağım havada kanatlanmış gibi parıldayıp, büyük bir kavis çizerek yükseldi; ve ta uzağa uçtu, aynen çocukken ırmakların suyuna taş atarak yüzeyin direncini yendiğim gibi. Mızrağım işte tıpkı öyle ilerliyordu: Sanki bir anlığına havada durakalacakmış gibi minik hıçkırıklarla; ama havanın direncini kırarak koşusunu sürdürüyordu, yavaşlıyor, sonra sanki görünmez bir tanrının eliyle yönetiliyor-muşçasına yeniden hız kazanıyordu.

O noktada Olympia Stadyumu'nda yeniden bir avazenin yükseldiğini işittim, anladım ki bir kez daha kazanmıştım. Ah, ne olur, şöyle çayıra uzanıp uyuyuverseydim, uykunun büyüüne kapılan bedenimi dinlendirebilseydim. Gölgeliğe, arkadaşlarımdan yana koştum, güneş artık iyice yükselmişti, gözleri acıtıyordu, soluk soluğa otların üstüne serildim, toprağı öptüm, *paidotribes*'e yalvardım, bıraksın da birazcık uyuyayım, şöyle bir küçük kum saati süresince, sonra yine yarışa dönerdim.

Oysa o alnıma vurdu, başımdan aşağı bir testi suyu boca etti, uyuman olanaksız, dedi, atletler sahada güreşe hazırıldılar, oyunlar dur durak tanımıyordu, mücadele etmem gerekiyordu.

Böylece arenaya indim ve ne tuhaftır, kafamda Homeros'un dizeleri cınlıyordu: 'Çatırdadı yapışan kolların çektiği sırtlar, / sicim sicim ter aktı bedenlerinden / Bir sürü şiş kabarıyor kalçalarında, omuzlarında, / kan kesiliyordu tenleri kıpkırmızı. / ... / Ama ne Odysseus, Aias'ı

sendeletip getirebildi yere, / ne de Aias kırabildi Odysseus'un gücünü...'1

Şimdi ister inan ister inanma, Aigina, ben güreşe kendi kas gücümle değil, Homeros'un dizelerinin ustalılığıyla donanmış olarak gittim, onun güreşi anlattığı dizelerin ağır, soluk soluğa temposuyla, çocukken baba evimin serin odalarında okuduğum dizelerin.

Hasmım erkek vücutlu, omuzları güçlü kuvvetli, bacakları sütun gibi bir gençti. Adı neydi... adı neydi... Ah, ne tuhaf, Aigina, adı neydi şimdi anımsayamıyorum, tek anımsadığım bedenimi kaplayan uyku, Olympia stadyumunun çayırına uzanıp birazcık olsun, bir ufak kum saati süresince olsun uyuyabilme isteğiydi."

"Hayrola, neyin var, muzaffer erkeğim benim?"

Aigina onun alnına dokundu, o silkindi. Halayıklar gülüştüler, o da utancından kıpkırmızı oldu. Az kalsın uykuya yenik düşen sersem bir çocukçağz gibi uyuyakalacaktı. Çevresine bakındı. Aigina'nın evi, halayıkların zarafeti, Pers flütçünün nağmeleri: Ona bir düş gibi görünüyordu hepsi. Kendi anlatısı da düş gibi geliyordu ve hangi noktada kestiğini bile anımsamaz olmuştu. Aigina anladı ve anaç bir havayla gülümsedi. "Hasmın erkek vücutlu, omuzları güçlü kuvvetli, bacakları sütun gibi bir gençmiş. Adı..."

Muzaffer atlet yeniden minderlerin üstüne uzandı ve anlatısını sürdürdü.

"Onun adı Kerkyon'du² ve Opuntes'ten geliyordu, yörenin doğasının sertliğiyle en sert bir maden misali bi-

1. Homeros, *Ilyada*, çev. Azra Erhat, Can Yayınları, İstanbul, 2013, s. 565. (Y.N.)

2. Yunan mitolojisinde görülen bir kişi; olağanüstü bir bedensel güçle donanmış Eleusis kralıdır. (Ç.N.)

lenmiş büyük g re  ilerin kentidir. Atletizm alanındaki başarıları bütün Yunan âlemine  n salmı tır      atletler açık havada idman yaparlar: Bunun için kurak topraklarında derin kazılan kuyuların çevresinde çalışır ve boyunlarına asılı kayı larla sarnı lardan su taşırlar, öyle ki daha gen liklerinden omuzları  l      ce geni lemi  olur, damarları ve kasları kabarık boyunları bo alar n ni andırır. Kas güçleri öylesine b y  t r ki  evik g re  ilerin ustalıklarına fırsat vermezler, çelme takmaya ya da apansızın gövdelerini devirmeye kalkışan kurnazlara g llerler      bunu yapabilmek için hasmı kolundan yakalayıp omuzlarının üstünde döndürmek şarttır. Zaten o çaptaki devleri omzunun üstüne kaldırmak olanaksızdır, insan o gövdenin ağırlığı altında ezilip, oracıkta cansız yere yı ılabilir.

Hasımlarını gövdesinden kavramayı ye lerler;      kolları mengene gibidir, hasmın belkemi ini  atırdaatabilir ya da böbreklerini parçalayabilirler: O kadar ki çoğu kez g re i *akoniti*, yani hükmen kazanırlar;      hasımları sonunda sa  salim  ıkamayacaklarından korkarak g re ten çekilirler.

Kerkyon bedenine ya  değil, toz s r nm  t ;      onun gibi g re  iler hasımlarına yakalanmaktan kaçınmazlar, tersine, kendileri de onu daha sıkıca kavrayabilsinler diye yakalanmayı isterler. Kerkyon de korkunç kolalarını alabildiğine uzatmı , bir ayağını destek alabilmek üzere geriye atmış, omuzlarını b  m  , boynunu hafifçe bir yana e mı , bütün bedenini germı ti, avını yakalamaya hazırdı. Ben de onun yaptığını yaptım, sanki kendini bir aynada g r yormu  gibiydi, böylece ba larımız neredeyse birbirine de ecek kadar yaklaştı, ellerimizse ani hareketleri engellemek için birbirini itiyordu. Gövdesinin ek i kokusunu alıyordum, ko uya ba lamadan önce e inen bir atı andıran sabırsız solu unu duyuyordum. Bir-

den kolları omuzlarımı kısaç gibi sardı, beni kendine çekti. Ama sırtımın yarısını kavramıştı ki yağlanmış bedenim onun amansız mengenesinden sıyrıldı; akılsız bir hayvan gibi boynunu elimin altına sunmuştu, ben de onun tam o böbürlendiği erkek kuvvetine saldırdım. Ve o kendini koyverdi, kasları güçsüz olduğundan değil, zekâsı güçsüz olduğundan: Heybetli boynu, yandan kavranınca kadın boynu gibi büküldü, sırtı eğildi, bacakları boşaldı, bedenini kaplayan kayışların arasında yere yıkılıverdi, o çöküşle yer sarsıldı ve Olympia'nın kalabalığı, bir kez daha bana bir zafer avazesi yükseltti.

O noktada ben arkadaşlarımın kutlamalarına aldırmaksızın koştum, yüz yıllık çamların gölgesine uzanıverdim, *paidotribes*'e göğsümü toprağın serinine vererek uyumayı istediğimi söyledim, bir testiden susuzluğumu giderdim ve kendimi otların üstüne bıraktım.

Paidotribes'in eli ayağına dolaşmış görünüyordu, telaş içinde çevremde dolanarak bir şeyler kekeliyordu, bir atlet son yarışa girmeden önce kendini uykuya bırakamazmış. Ben olanca saygımla rica ettim ama o beni uyutmamayı kafasına koymuştu bir kez, böylece Thebai'li arkadaşlarıma koştı, beni niyetimden caydırmalarını istedi. Oracıkta İolaos ile Sostratos arasında bir tartışma çıktı ve grubun yarısı birinin, yarısı öbürünün tarafını tuttular. İolaos eski usul bir Thebai'lidir, ciddi görünümlü, taşıdığı, aynı zamanda bizim Thebai'mizin de adı olan kadim adı gibi gururludur. Oligarşi partisindendir, geleneklere bağlıdır ve kentimizin bütün kahramanlarının ve atletlerinin öykülerini bilir. Mitosları da bilir, özenli sözcükler kullanarak bilgiç bir havayla konuşur. Ölüler âleminin Olympia'nın on iki büyüklerinden biri olan Hades'in hükmünde olduğunu ve toprağın en derin katmanlarında yer aldığını hatırlatarak söze girişti. Hades'in unutuş ırmağıyla çepeçevre sarılı krallığında Uyku ile onun kardeşi olan Ölüm de bu-

lunurmuş. Dolayısıyla, onun fikrinde, yarıştan önce uykuya yenilen atlet uğrayabileceği yenilgiyi daha baştan üstleniyor demekmiş; çünkü uyku ölümler âlemine bir yolculukmuş ve onun gücüne boyun eğdiğimizde orada ne süreyle kalacağımızı da, uyandığımızda ne tür etkiler almış olacağımızı da asla bilemezmişiz. Çünkü Tanrı Hypnos'un bizi evlatlarından hangisine emanet edeceği önceden biline-
mezmiş: O Morpheus olursa düşümüzde insan figürleri görürmüşüz; İkelos olursa ressamların harcı kuşlar ve dört ayaklı hayvanlar görürmüşüz; Phantasos olursa salt cansız nesneler görürmüşüz ki, onlar da mimarlarla geometri uzmanlarına uygunmuş ama bir atlete uymazmış çünkü durgunluk kaynağıymışlar.

Aldı sözü Thebai'nin genç bir hekimi olan Sostratos. Kendisi geleneksel bilgeliği reddetmiyor ama akademisinde insanların rahatsızlıklarını hafifletmek için yeni ilaçlar araştırıyor, o nedenle bedenın sırlarını iyi biliyor. Şöyle bir mantık yürüttü: Kasların kendi özel yaşantıları yoktur, hepsi de ancak zihnımızle ilintili olan ipincecik ipliklere bağlıdırlar. Kas gücünün ve bedensel kuvvetin merkezî kumandası ancak ondadır: Zihin yorgun düştüğünde beden de yorgun düşer, zihin tedirginleştğinde beden de tedirginleşir ve hasta düşer; çünkü beden yalnızca içimizde bulunan soluğu saran kılıftır ve o soluğun adına *İdea* denir. Ayrıca, eğer mitosa inanmayı istesek bile, düşlerin Hypnos ile kardeşinin krallığından çıktıkları gerçek de olsa, şunu hatırlamak gerekir ki eğer onlar Hades'in mermer kapısından çıkarlarsa, sahte düşlerdir, eğer üstünde bolluk boynuzu bulunan kapıdan çıkarlarsa gerçek düşlerdir. Ve onun fikrinde gerçek düşlerden yalnızca gerçeği andıran düşleri değil, duyguların görüntülerini aktaran düşleri anlamalıyız, örneğin sanatçıların görüntüleri gibi, onlar düş ürünü gibi göründüklerinde de her zaman gerçektirler. O nedenle şu sonuca vardı:

Birlikte söylediğimiz şarkının sözlerini yaratan benim gibi bir sanatçı Hypnos'un krallığını ziyareti hak edermiş çünkü benim kaslarımı güçlendirir, zihnime bolluk boy-nuzu kapısının düşlerini salarmış.

Onun üzerine İolaos mitosa dayanarak Hypnos'un konutlarının Kimmer'lerin gamlı ülkesinin yakınında, güneşin hiç doğmadığı, alacakaranlığın her şeyi gölgelere bürüdüğü derin mi derin bir vadide yükseldiğini anlata-rak karşı çıktı. O bölgede huzuru en ufak bir gürültü bile bozmazmış: Bağrışan sesler yokmuş, horozlar ötmez, bekçi köpekleri sessizliği bozmaz, ağaçların yaprakları rüzgârın soluğuyla hışırdamazmış. Tek ses Lethe Irma-ğının sakın akıntısından kaynaklanırmış, mırıltısıyla uy-kuyu getiren unutuş ırmağının çağlayışymış o. Krallığın surlarının dışında haşhaşlar ve sarhoş edici özellikleri bu-lunan otlar bitermiş, kentin içindeyse uyku tanrısı yumu-şacık bir kuştüyü döşekte yatarmış... Ben onun sözlerinin uzaklaştığını, sonra kaybolup gittiğini duydum, derken uyku beni kaptı, kuştüyünden döşegine götürdü, kendi-mi huzurlu ve umursamaz hissediyordum, oysa zaferi kazanmam için son yarışın, büyük koşunun eksik olduğu-nun bilincindeydim. Ve işte o noktada koşuyu kazandığı-mı düşledim."

"Koşu, koşu!"

Gözlerini açtı, baktı ki Olympia Stadyumu hınca-hınç kalabalıkla dolmuş. *Paidotribes* ayakta, kollarını göğ-e kaldırıyor ve umutsuzluk hareketleri yapıyordu.

"Koşu başlıyor", diye sızlanıyordu, "ve sen beşiğinde aptal bir süt bebeği gibi mışıl mışıl uyuyorsun!"

Silkindi, doğrulup oturdu. Güneş gökyüzünde yük-seklerdeydi, gözleri acıtıyordu. İkinci olmalıydı, stad-yum gürültülüydü ve atletler depar çizgisinde sıralan-mışlardı.

Demek hepsi bir düştü, dinlendiğimiz sırada zihnimizin sahnesinde oyunlarını oynayan insan figürleriydi; ikinci yarışın ardından, çamların gölgesinde onu kapıp uzaklara götüren upuzun bir düştü. İyice ayılabilmek için kafasından aşağı bir testi suyu boşalttı. Peki Aigina neredeydi, Aigina'nın odalarının serinliği ve Pers flütçünün müziği neredeydi? Hepsi düşle birlikte yok olup gitmişti. Ya birlikte geldiği Boiotia'lı arkadaşları? Ya kendi şiirleri? Onlar da düştüler, aynı şekilde, koşuyu kazandığını düşlemesi de düşün içinde bir düştü. Ayağa kalktı, ne yapacağını bilemeden çevresine bakındı. Thebai'li öbür atletlerle birlikte çoktan sahaya inmiş bulunan *paidotribes* yüzü kıpkırmızı olmuş, elleriyle göğsünü döve-rek ve ona uzaktaki koşu pistlerini göstererek bir şeyler haykırıyordu. Yalnız kendisi eksikti, Olympia atletleri arasındaki yeri boş kalmıştı.

Ne yaptığını bilemeden depar çizgisine doğru atıldı, koştu. Ardından bir an durakladı; çünkü seyirciler, öbürleri fırlamışken onun arenaya daha yeni indiğini görünce şaşkınlıktan dillerini yutmuşlardı, o apansız sessizlikte yalnızca *paidotribes*'in hâlâ bağırdığı işitiliyordu: "Koşu, koşu!"

Sıra koşudaydı ve kendisi yalnızca iki yarışın ardından çocuk gibi uyuyakalmıştı. Ama o iki yarış düşünde görmemişti, gerçekten yapılmışlardı ve o alnının akıyla bitirmiş, ancak birinci gelmemişti. Yüreği hızla çarpıyordu. Pistte rakiplerini gördü: İlk sırada dev yapılı Kerkyon duruyordu, hani şu ancak düşünde yendiği atlet, koskocaman kollarını yere doğru eğmiş, fırlamaya hazırlanmıştı. Bütün atletler, yağlanmış bedenleriyle fırlamak üzere eğildiler, kendisi ise henüz uzaklardaydı, çok uzaklarda. İşte o noktada bir esin geldi. Umutsuzlanan *paidotribes*'e doğru döndü ve şöyle haykırdı: "Yazacağım bunları, hepsini yazacağım!"

Depar noktasına doğru koşmayı sürdürdü, soluğu boyun damarlarında çarpıyordu. "Hepsini yazacağım!" diye haykırıyordu, "Olimpiya yarışlarını yazacağım!" Durdu, zafer havasıyla kollarını kaldırdı. "Pindaros'um ben!" diye haykırdı sessiz duran kalabalığa doğru, "Benim adım Pindaros, ben bu yarışları yazacağım, bu yaşadığımız günleri gelecek kuşaklara aktaracağım!" Koşusunu sürdürdü. Depar çizgisine kadar hâlâ birçok adım atması gerekiyordu, oysa atletlerin hızlı ayakları Olympia Stadyum'unun kutsal tozlarını havalandırmaya başlamıştı bile.

Not

Başka çeşitli yapıtlar arasında "Olimpiyat Oyunları" şiirlerinin de yazarı olan büyük lirik ozan Pindaros'un (İÖ 5. yüzyıl sonlarına doğru Thebai yakınlarında Kynoskephalai'de doğmuş) ne ergenliğinde ne yetişkinliğinde olimpiyat oyunlarına katıldığı hakkında elbette ki hiçbir belge yok. Ama metinde yer verilen dizeler gerçekten kendisine ait Pindaros'un Luigi Lehnus tarafından İtalyancaya kazandırılmış *Olimpica XII.* ve *Olimpica XIII.*'den (İÖ 464 ve 472'de yapılmış oyunlar) alınma. Pentatlon atletlerinin hafifliği ve ağırlığı konusunda burada mütevazı bir *paidotribes*'e atfedilen fikirler aslında Theokritos'un. Ayrıca gençler pentatlonu olimpiyat oyunlarının bütün tarihinde yalnızca bir kez yapılmış görünüyor. Üstelik yarışların sırası katı bir düzene uyuyormuş, yani öykünün düşündürdüğü gibi hakem heyetinin kaprisine bağlı değilmiş. Bütün bu anlatısal değişikliklerin, hem Sparta ve Opuntas atletlerinin betimlemesi gibi, gerçekten büsbütün uzaklaşan ayrıntıların sorumluluğu öykünün yazarının düş gücüne aittir.

a.t.